

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BRNO 2012

Otakar Kraucher

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Migrace a související trestné činy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
Mgr. et. Mgr. Zdeněk Tomica**

**Vypracoval:
Otakar Kraucher**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Migrace a související trestné činy zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Praha 12. 11. 2012

.....
Bc. Otakar Kraucher

Poděkování

Děkuji panu Mgr. et. Mgr. Zdeňku Tomicovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Otakar Kraucher

Obsah

Úvod	
1 Migrace	11
1.1 Charakteristika migrace.....	11
1.2 Vývoj migrace.....	13
1.2.1 Migrace před rokem 1989 a po roce 1989.....	15
1.2.2 Nárůst migrace, migranti: odkud přicházejí a kam míří.....	18
1.3 Zahraniční migrace a její příčiny.....	20
1.4 Členění migrace.....	24
2 Migrační politika	28
2.1 Migrační politika EU.....	28
2.2 Zásady migrační politiky.....	29
2.2.1 Modrá karta.....	33
2.2.2 Zelená karta.....	33
3 Nelegální migrace	35
3.1 Nelegální migrace v EU.....	35
3.1.1 Nelegální migrace v ČR.....	38
3.1.2 Důvody nelegální migrace.....	40
3.2 Nelegální pobyt ve sféře správního práva.....	40
3.3 Nelegální pobyt ve sféře trestního práva.....	42
3.3.1 Trestné činy související s nelegální migrací.....	43
3.3.2 Trestný čin dle § 341 trestního zákoníku.....	44
3.3.3 Trestné činy dle § 339 a § 340 trestního zákoníku.....	50
3.3.4 Obchod s lidmi § 168 trestního zákoníku.....	53
3.4 Migrace jako sféra zájmu organizovaného zločinu.....	60
4 Možnosti regulace - nelegální migrace	63
4.1 Regularizace a nelegalita: obecná definice.....	63
4.2 Multikulturní společnost a pluralismus.....	64
4.3 Co je lepší multikulturalismus nebo pluralismus?.....	67
4.3.1 Příklady.....	68
4.4 Řešení problému.....	70
5 Výzkum	73
5.1 Cíle výzkumu a stanovené hypotézy.....	73
5.2 Cílová skupina a realizace výzkumu.....	74
5.3 Použité metody.....	75
5.4 Shrnutí výsledků.....	83
Závěr	85
Resumé	88
Anotace	89
Seznam literatury	91
Přílohy	98

Úvod

Co mají společného příchod praotce Čecha na horu Říp, odchod osob vyznávající jiné než katolické náboženství z rodné vlasti v čele s J. A. Komenským po bitvě na Bílé hoře, stěhování obyvatelstva z vesnic do měst za lehčí a lépe placenou práci nebo odchody Čechoslováků za práci do Nového světa? Takových podobností můžeme najít více a všechny mají jedno společné, pohyb obyvatelstva neboli migraci. I dnes je to stejné, jen pohyb z místa na místo je rychlejší, ale důvody jsou shodné.

Migrace se stává velmi závažným problémem každého občana nejen naší republiky, ale týká se celé Evropské unie a světa. Žijeme v první dekádě 21. století, které dostalo do vínku velký problém a ten problém se nazývá mezinárodní terorismus. Terorismus je často spojován se světovou globalizací a ta je spojována s velkou migrací, ať již ekonomickou, politickou nebo náboženskou. Problém terorismu je tématem, ke kterému se napsalo nespočet zpráv, studií a komentářů a stejně tolik místa se v periodikách věnuje i globalizaci. Trochu stranou ale zůstává to, co napomáhá oběma problémům, a to je migrace. Snad proto, že je stejně stará jako lidstvo samo. Osídlování nových území, kolonizace vzdálených zemí, ale i stěhování osob z jednoho města do druhého, kde se snad budou mít lépe, nebo z města na vesnici jen proto, že doufají ve větší soukromí. Tento problém je nejen problémem politickým a ekonomickým ale především sociálním. Pro nalezení cesty a nástrojů je nutné, aby se spojili všichni, kteří mohou. Na tento velký a dá se říci celosvětový problém, není totiž jednoznačný lék.

Jedním z hlavních problémů současné sjednocující se Evropy je stoupající příliv cizinců ze států mimo Evropskou unii. Příliv cizinců z tzv. třetích zemí směřoval většinou do vyspělých západoevropských států. Problém nelegální migrace se vyostřil na konci osmdesátých let minulého století v důsledku společensko-ekonomických změn ve střední a východní Evropě. Migranti se z ekonomických a politických důvodů snaží o nelegální překročení státních hranic jednotlivých států s cílem dostat se přes státy střední Evropy do vyspělých států v západní Evropě. Vstupem států střední a východní Evropy do evropských struktur se však i tyto země mění ze zemí tranzitních na země cílové. Aby byla migrace v požadované míře zvládnutelná, musí být státy Evropy určitým způsobem kontrolována a regulována. Evropská unie proto postupně přijímá nové úpravy pobytového režimu cizinců, které mají mimo jiné za cíl zpřísnit podmínky imigrace cizinců. Rozšiřováním Schengenského prostoru o nové státy

východní Evropy se nároky na sjednocení azylové, vízové a cizinecké politiky neustále zvyšují.

Nekontrolovatelné migrační pohyby osob z třetích zemí mohou mít za následek ohrožení celkové stability a harmonického vývoje států, jakož i vztahů mezi nimi. Velké migrační vlny s sebou přinášejí i radikalizaci politické scény, nálad ve společnosti, sociálně-ekonomické problémy a řadu dalších závažných rizikových faktorů, jako je např. mezinárodní kriminalita (nelegální obchod s drogami, zbraněmi, terorismus, pašování lidí, finanční kriminalita, fiktivní zaměstnávání cizinců, organizovaný zločin apod.). Nelegální migraci je možné na základě jejích negativních dopadů na globální bezpečnostní situaci zařadit mezi závažné formy organizované trestné činnosti.

V průběhu posledních let došlo v oblasti legální a nelegální migrace cizinců k několika zásadním změnám, které přímo ovlivňovaly počty migrujících cizinců převážně z ekonomicky slabších nebo vojensko-politicky nestabilních zemí. Tyto změny byly v minulosti ovlivněny samotnou situací v domovských zemích migrantů a na druhou stranu i legislativními a bezpečnostními opatřeními cílových evropských zemí.

Převažující příčiny migrace lze v současném světě spatřovat zejména v rozdílech v bohatství mezi jednotlivými světadíly, v síle ekonomik jednotlivých zemí, úrovni ekonomického rozvoje a v životní úrovni jejich obyvatel. Při sledování migrace nelze mít na zřeteli jen jevy migraci vyvolávající ale i faktory migraci umožňující. Důležité je také zaměřit se na migraci nelegální, která patří k vysoce ziskovým aktivitám v rámci organizovaného zločinu. Z tohoto důvodu s sebou nelegální migrace přináší různé formy trestné činnosti, která může být páchána na běžencích osobami, které se zabývají organizováním nelegální migrace, ale také samotnými běženci. Trestná činnost, která je páchána v souvislosti s migrací se velmi obtížně odhaluje, neboť je latentní a oběti se zdráhají proti pachatelům vypovídat. Jedním z nejzávažnějších trestných činů v souvislosti s migrací je obchodování s lidmi za účelem sexuálního nebo pracovního vykořisťování (§ 168 trestního zákoníku), kdy dochází k zásahům do základních práv a svobod (čl. 8 až 10 LPS), zejména k omezování osobní svobody, neboť těmto migrantům jsou po příjezdu do ČR odebrány cestovní doklady, případně jiné identifikační doklady, je jim znemožňován volný pohyb (§ 171 trestního zákoníku) a jsou podrobeni nuceným pracím nebo službám.¹

¹ NĚMEC, M. *Organizovaný zločin*. Praha: Naše vojsko, 1995. ISBN 80-206-0472-3

Při výběru tématu diplomové práce mě ovlivnilo několik faktorů. Jedním z nich je stále se zvyšující aktuálnost tématu, kdy většina evropských států zesiluje boj proti nelegální migraci, zejména její organizované formě. Dalším důležitým faktorem je mé působení na Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR (dále jen ÚOOZ SKPV), kde se přímo organizovaným zločinem, respektive jeho dílčími složkami zabýváme.

Podkladem, pro moji práci byly zákonné předpisy, odborná literatura, policejní vyšetřovací spisy a poznatky z vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti.

V diplomové práci uvádím některé základní pojmy, které jsou pro danou oblast důležité. Uvedu alespoň ty nejvýznamnější, neboť budou v této práci opakovaně užívány:²

- **azyl** = ochranné povolení k pobytu, poskytované cizím státním příslušníkům z určitých důvodů (politických, náboženských apod.), je poskytována hostitelskou zemí
- **azylant** = cizinec, kterému byl udělen azyl podle zákona o azylu, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu
- **azylové zařízení** = přijímací středisko, pobytové středisko a integrační azylové středisko
- **prohlášení o azylu, resp. prohlášení o úmyslu požádat o azyl** = projev vůle cizince, z něhož je zřejmé, že hledá v ČR ochranu před pronásledováním
- **bezpečná země původu** = stát, **a)** v němž státní moc dodržuje lidská práva, **b)** který jeho občané neopouštějí z důvodů pronásledování pro uplatňování politických práv a svobod, z rasových, náboženských, národnostních důvodů či pro příslušnost k určité sociální skupině, **c)** který ratifikoval a dodržuje mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách, **d)** který umožňuje činnost právnickým osobám dohlížejícím na stav dodržování lidských práv
- **bezpečná třetí země** = stát, ve kterém cizinec pobýval před vstupem na území jiného státu, není jeho občanem a do kterého se může tento cizinec vrátit a požádat o udělení postavení uprchlíka podle mezinárodní smlouvy
- **cestovní doklad** = **a)** cestovní pas, **b)** diplomatický pas, **c)** služební pas, **d)**

²www.slovník-cizich-slov.abz.cz, www.euroskop.cz/180/sekce/schengensky-slovnicek/, www.migraceonline.cz
(Specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha)

cestovní průkaz totožnosti, e) cizinecký pas, f) jiný cestovní doklad na základě mezinárodní smlouvy, jíž je ČR vázána

- **cizinec** = fyzická osoba, která není státním občanem ČR
- **emigrace** = čili vystěhovalci, emigranti,ať již dobrovolný, či nucený odchod z mateřského státu
- **imigrace** = přistěhovalci, v rámci země i neveřejné menšiny
- **hraniční přechod** = místo vymezené mezinárodní smlouvou, určené pro překračování státních hranic ČR, mezinárodní letiště, nebo prostor mezistátního vlaku a paluba lodě mezistátní osobní nebo nákladní lodní přepravy v době, kdy je v tomto prostoru prováděna hraniční kontrola
- **hraniční kontrola** = kontrola cizince provedená na hraničním přechodu v souvislosti se zamýšleným nebo již uskutečněným přechodem státních hranic ČR
- **přechodný pobyt** = časově omezený pobyt cizince na území státu
- **trvalý pobyt** = časově neomezený pobyt cizince na území státu
- **krátkodobé vízum** = oprávnění cizince ke vstupu a časově omezenému (krátkodobému) pobytu na území státu,
- **dlouhodobé vízum** = oprávnění cizince ke vstupu a časově omezenému (dlouhodobému) pobytu na území státu,
- **Schengenské acquis** = rozumí se jí Schengenská dohoda, Schengenská prováděcí úmluva, Protokoly a úmluvy o přistoupení k Schengenské dohodě a Schengenské prováděcí úmluvě s příslušným Závěrečným aktem,
- **diskriminace** = rozlišování a sním spojené poškozování práv určité kategorie osob pro třídní nebo společenské postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví a politické názory,
- **segregace** = oddělování společenských skupin na podkladě zákona, zvyklosti nebo jako důsledek společenské změny
- **státní integrační program** = program zaměřený na pomoc azylantům při zajištění jejich začlenění do společnosti, jeho součástí je i vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka a zajištění bydlení
- **uprchlík** = osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních anebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů

Cílem této diplomové práce je především upozornit na existenci, stav a formy páčání organizované trestné činnosti na úseku nelegální migrace. Teoretická oblast je vytvořena po důkladném studiu odborné literatury více autorů, jejich vzájemné porovnání spojené se sumarizací názorů. Dále byly využity dostupné internetové zdroje a statistické přehledy Policie ČR. Důležitým zdrojem byly konzultace s vedoucím této práce.

V praktické části diplomové práce jsem provedl výzkum ve vztahu k migraci do ČR. Provedeným výzkumem jsem chtěl zjistit, zda se ČR změnila z tranzitní země na zemi cílovou v rámci Shengenského prostoru. Jako nástroj výzkumu byl vybrán dotazník a statistiky Policie ČR a Ministerstva vnitra ČR.

1 Migrace

1.1 Charakteristika migrace

„Listina základních práv a svobod v čl. 14, odst. 1) říká, „Svoboda pohybu a pobytu je zaručena“ a dále uvádí, že tyto nezadatelné svobody mohou být omezeny zákonem.“³

„Slovem migrace rozumíme změnu prostorové lokace – stěhování. Schopností pohybovat se v prostoru je alespoň v nepatrné míře nadán jakýkoli biologický druh. Pojem je proto běžně užíván v přírodních i společenských vědách. Migrují rostliny, zvířata a na jejich schopnosti migrace a následné adaptace na nové prostředí závisí jejich existence.“⁴

Migrace je jevem komplexním, protože zahrnuje velké množství aspektů lidské existence a může být studována z různých úhlů pohledu různými disciplínami. Je také jevem globálním (dotýká se lidstva jako celku) a dlouhodobým nebo lépe řečeno permanentním, neboť provází lidstvo po celou dobu jeho existence. Dnešní rozmístění lidí na Zemi je výsledkem migrace, a když si uvědomíme, kde všude dokážou lidé žít a jak se umějí přizpůsobit okolním podmínkám, musíme říci, že jsou migranty velice úspěšnými.⁵

Touha dobývat nové světy a putovat pod nejrůznějšími záminkami z místa na místo je snad ještě starší než záměry tento pohyb omezovat. Zákaz stěhování, stejně jako pokusy o co nejrychlejší přemísťování jednotlivců a skupin z místa na místo jsou důvodem hezkého evropského rčení o stěhování národů. A to v době kdy bylo důležitější být zrozen k právu než v nějaké zemi a kdy etnicita, vymyšlená a doplňující dějiny vytvořené kláštery někdy v 8. – 9. Stol., nebyla zdaleka tak zřetelná, jak se dnes domníváme. Frank, Slovan nebo Jude mohlo také být označení spíše sociálního postavení než jen pojmenování národů a teprve mnohem pozdější interpretace evropských dějin dodaly a fixovaly nové a v mnohem pozdější době odpovídající obsahové významy těchto slov.⁶

Z pojmenování velkých migračních vln, které provázejí dějiny lidstva odedávna,

³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a zákonné opatření č. 2/1993 Sb., kterým byla Listina základních práv a svobod vyhlášena za součást ústavního pořádku České Republiky

⁴ UHEREK, Z. *Migrace: historie a současnost*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 4. ISSN 0543-7962

⁵ UHEREK, Z. *Migrace: historie a současnost*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 4. ISSN 0543-7962

⁶ ZBOŘIL, Z. *Pohyb obyvatelstva a stěhování národů*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 3. ISSN 0543-7962

jsou stále svěží ty, které ovlivňují demografické ukazatele celých oblastí. Pomalu se ale zapomíná na ty menší, byť neméně ve své době civilizačně agresivní. Historické komparatistice obvykle unikají vnitřní migrační vlny na rozdíl od těch vnějších, které probouzejí a nechávají trvat sousedskou řevnivost (Africký kontinent).⁷

„Prakticky neustálý růst objemu transatlantického obchodu s otroky byl umožněn pouze díky ekonomické interakci tří kontinentů“.⁸

S přibývajícím technologickým vyspělostí začínají převládat migrační pohyby do předem naplánovaného „cílového prostoru“, kde skupina hledá příznivější podmínky k životu. S technickým pokrokem se neustále zvětšuje lidská mobilita i komunikabilita. Do migračních procesů se zapojuje stále více osob. Novověká migrace je charakteristická individualizací, což znamená, že nemigrují pouze větší skupiny ale též jednotlivci. Zejména ve druhé polovině 20. století a na začátku 21. století hovoříme i o „feminizaci“ migrace (migrují stále ve větší míře samostatně ženy).⁹

Žádná společnost se migraci zcela nebrání. Živelně i programově však vytváří priority, koho chce ve svém středu udržet, aby neemigroval, a koho je ochotna přijmout jako země cílová. Programová strategie tohoto typu by se dala nazvat „migrační politika“.¹⁰

Tyto zmiňované situace jsou přesně popsány v knize Johna Rawlse *Teorie spravedlnosti*, kde se píše: „*pokud jde o základní svobody, musí si být všichni za všech okolností rovni, v tom ostatním si mohou být nerovni, avšak nerovnost je v souladu s principy spravedlnosti, pokud se v důsledku nerovnosti zlepšuje i postavení těch skupin, které jsou na tom hůře, a zejména té skupiny která je na tom nejhůře, zároveň musí platit, že všechny úřady a pozice ve společnosti jsou přístupné všem.*“¹¹

⁷ DRBOHLAV, D. *Současné trendy mezinárodní migrace v Evropě*. In Demografie. Praha: Český statistický úřad, roč. 39, č. 4, 1997, s. 234-242. ISSN 0011-8265

⁸ ROMANCOV, M. *Migrace a Afrika*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 13. ISSN 0543-7962

⁹ UHEREK, Z. *Migrace: historie a současnost*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 4. ISSN 0543-7962

¹⁰ UHEREK, Z. *Migrace: historie a současnost*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 5. ISSN 0543-7962

¹¹ RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9, úvod, s. 4, 21

1.2 Vývoj migrace

Přehled vývoje imigrace v Evropě se zaměřením zejména na EU lze shrnout do několika tezí, kterými se pokusím vystihnout současný stav evropské migrační politiky:

1. Ačkoli se politiky jednotlivých evropských zemí v oblasti imigrační, azylové politiky i politiky vztahů mezi komunitami stále více či méně odlišují (tj. některé státy přistupují k imigrantům liberálněji než jiné, které kladou důraz zejména na kontrolu a omezování imigrace), od druhé poloviny 80. let minulého století převládlo zejména v členských zemí EU poznání, že bez koordinované spolupráce v této oblasti jsou problémy spojené s danou problematikou z dlouhodobého hlediska jen obtížně řešitelné.
2. Ve většině západoevropských zemích převládlo poznání, že integrace imigrantů do společnosti a rozvoj dobrých vztahů mezi komunitami je proces dlouhodobý, vyžadující aktivní opatření zejména ze strany hlavních garantů této politiky, tj. orgánů veřejné správy.
3. K aktivním opatřením, kterými orgány veřejné správy jednotlivých evropských zemí přistupují k řešení dané problematiky, patří zejména: legislativní opatření pro zajištění rovnosti příležitostí pro všechny obyvatele a zejména pak zabránění diskriminace imigrantských a etnických komunit, podpora zaměstnanosti a vzdělávání imigrantů a etnických skupin, přizpůsobování veřejných služeb potřebám multietnické společnosti a trvalá snaha o ovlivňování široké veřejnosti s cílem vytvořit u ní pocit sounáležitosti, tolerance a pozitivního přístupu k imigrantským a etnickým komunitám.
4. Podmínkou pro další pokračování evropské integrace, zejména v oblastech hospodářské a obchodní spolupráce, svobodného pohybu pracovních sil i postupného zrušení hranic a pohraničních kontrol mezi členskými státy EU je důsledné naplňování ustanovení Schengenského acquis ze strany jednotlivých signatářských zemí, zejména pak pokud jde o implementaci Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě.¹²

¹² Migrace na území ČR ve statistikách – situace do 31. 12. 2005. Podklady pro tiskovou konferenci Policie ČR ŘS CPP konanou dne 20. 1. 2006

Migrace má čtyři základní aspekty a těmi se také s různými důrazy zabývají explanační teorie migrace. Jedná se o strukturální síly, které podporují vystěhování z určité oblasti, dále o strukturální síly přitahující migranty do nových oblastí, dalším aspektem jsou motivace, cíle a aspirace osob, které reagují na tyto strukturální faktory a stávají se migranty a nakonec sociální a ekonomické struktury, které vznikají a spojují oblasti vystěhování a přistěhování.¹³ Existuje nejméně deset migračních teorií, z nichž však ani jedna neposkytuje vyčerpávající výklad migrace, každá přináší její dílčí vysvětlení, proto je vhodné, jak také doporučují Barša a Baršová¹⁴, hledat jejich vzájemnou komplementaritu. Rabušic s Burjankem k tomu poznamenávají: „*migrace je velmi složitým fenoménem, v němž se složitě prolínají komponenty mikro, mezo a makrostrukturální. Není tedy divu, že ucelená teorie migrace zatím ještě neexistuje*“.¹⁵

Castles a Miller na počátku 90. let minulého století identifikovali následující trendy v problematice migrace:

1. migrace se stává globálním jevem v tom smyslu, že se dotýká stále více zemí,
2. nabývá na intenzitě a hlavní migrační toky se zvětšují,
3. stává se diverzifikovanější a do cílových zemí nepřichází zpravidla jeden typ imigrace, ale různé imigrační typy současně,
4. migrace se stále více feminizuje a ženy hrají důležitou roli ve všech typech migrace, tj. i v těch, které v minulosti nebyly jejich doménou,
5. migrace se stává politickým problémem a ovlivňuje charakter lokální politiky.¹⁶

Pod vlivem trendů, které se projevují v současnosti v migraci a které jsou shrnuty v bodech 1 až 5, dochází k aktivizaci politických reprezentací v rámci jednotlivých států i mezinárodních organizací a k přijímání opatření v rámci tzv. migrační politiky. Zde je třeba vymezit obsah pojmů migrační politika, imigrační politika a integrační politika, protože jak uvádí Barša a Baršová „tyto termíny se v různých zemích používají různě podle rozdílných národních tradic a politických projektů a nezdá se, že dochází

¹³ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy, s. 8-13,

¹⁴ BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát, imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně; Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3875-6, s. 267 -270

¹⁵ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy, s. 10,

¹⁶ DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. *Reflexe migračních teorií*. In Geografie. Praha: Česká geografická společnost, roč. 112, č. 2, 2007. ISSN-1212-0014, s. 125-141

k zaměňování a překrývání významů¹⁷.

„Pojem migrační politika je označován jako komplex opatření směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranici (EU je míněna její vnější hranice) a jejich pobytu, na území státu, jehož nejsou občany. Migrační politika zahrnuje též azylovou politiku státu. Pojmem integrační politika je označován soubor opatření, která směřují k podpoře začlenění přistěhovalců do hostitelské společnosti. Integrační politika je zaměřena především na potřeby, jimiž se přistěhovalci liší od jiných znevýhodněných skupin s cílem napomoci adaptaci imigrantů.“¹⁸

1.2.1 Migrace před rokem 1989 a po roce 1989

Přestože problematika imigrace v ČR se považuje za problém poměrně nový, Česko mělo zkušenosti s přistěhovalectvím už v minulosti. Již v Československé republice, dle sčítání lidu v roce 1921, čítala německá menšina 3 124 000 německy hovořících obyvatel oproti 6 570 000 k Čechům se hlásících (bez Slováků, kteří čítali další 2 milióny) – a byla vůbec největší národnostní menšinou v Evropě. Další početnou menšinou na území Čech byli Maďaři, za nimi sledovali Rusíni, Poláci a Židé. Teprve vyhlazení Židovského obyvatelstva během války, poválečné odsuny Německého a Maďarského obyvatelstva a ztráta Podkarpatského území (Zakarpatská Ukrajina) způsobilo, že se Československo stalo téměř homogenním státem (pokud budeme Čechy, Moravany a Slováky vnímat jako jediný československý národ). Následná léta izolace za železnou oponou tento stav ještě více zakonzervovala. Rozdělení Československa v roce 1993 na dva samostatné státy tuto homogenizaci českého obyvatelstva dovršilo.

Po 2. světové válce, až do pádu komunistického režimu v roce 1989, lze bývalé Československo považovat z hlediska migrace za zemi zdrojovou. V historii došlo v několika obdobích, a to po roce 1938, 1948, 1968 k odchodu většího počtu lidí, kdy emigrace byla motivovaná především politicky. Významnější příliv imigrantů do Československa se v době komunistického režimu nevyskytl. Kromě nepříliš velké

¹⁷ BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát, imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně; Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3875-6 s. 267 -270

¹⁸ BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát, imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně; Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3875-6, s. 269 -273

a z dnešního pohledu neproblémové imigrace politických uprchlíků z Řecka v 50. letech 20. století (asi 12 000 osob), byla určitou výjimkou tzv. internacionální pomoc v 80. letech. Na základě mezivládních dohod tehdy docházelo k regulovanému příchodu zahraničních dělníků z Vietnamu, Kuby, Polska a některých dalších zemí. Celkově však malý rozsah imigrace způsobil nepřipravenost české společnosti přijímat nové, socio-kulturně odlišné obyvatelstvo. Specifickým případem migrace je pro české země průběžný přesun slovenských Romů do západních částí bývalého Československa, který přetrvává dodnes.¹⁹

Někdy na počátku 80. let minulého století se k migraci začali vyslovovat do té doby mlčící čelní představitelé vlády a ÚV KSČ. Nejvíce se k této problematice vyjadřoval Vasil Biľak, který vyřkl myšlenku „Snížit pohyb obyvatelstva“, tento tlak měl odůvodnit nátlak na individuální nátlakové akce proti režimu působícím lidem. Tato kontrola vycházela z podobných myšlenek, které byly rozpracovány v SSSR, a které sloužily ke kontrole pohybu obyvatelstva.²⁰

Teprve po otevření hranic v roce 1989 se situace začala měnit. Češi získali možnost svobodně cestovat, avšak na druhou stranu, řada zástupců jiných zemí začala cestovat i do Česka. Nejdříve byla ČR využívána jako tranzitní země, teprve později se stává cílovou zemí přistěhovalců. Globalizace a zvýšená mobilita pracovních sil v EU znamená i pro ČR nárůst počtu migrantů a vytváření etnicky a kulturně různorodého prostředí. Příliv většího počtu cizinců a s ním spojené společenské procesy jsou pro homogenní české země relativně novým úkazem. ČR uplatňuje po roce 1989 ve vztahu k imigraci vcelku liberální přístup. Svědčí o tom také rychle rostoucí počet cizinců. V roce 1990 bylo v ČR registrováno celkem 35.198 cizinců s povoleným pobytem, v roce 1999 zde žilo legálně již 228.862 cizinců, v roce 2010 jich zde žilo již 426.749 cizinců. Ve zprávě OECD o sociální a ekonomické situaci v členských zemích, publikované v roce 2006 se konstatuje, že ČR v letech 1992 – 2002 byla ze všech zemí OECD zemí s největším přírůstkem cizinců.²¹

I přesto, že nárůst imigrace je významný, v ČR zatím nedosahuje průměrné hodnoty imigrace ve vyspělých evropských zemích, která činí 8 - 10 %. V současné době (leden 2011) se podíl cizinců v populaci pohybuje okolo 4,3% (cca 430.000),

¹⁹ www.migraceonline.cz

²⁰ BUDILOVÁ, L., HIRT, T. a kol. *Policista v multikulturním prostředí. Informační manuál pro Policii ČR*. Praha: MV ČR a Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., v programu Varianty, 2003

²¹ www.czso.cz (datové údaje o počtech cizinců v ČR)

z toho 184.724 cizinců s trvalým pobytem, 242.025 cizinců s některým z typů dlouhodobého pobytu nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo EU). Počátek 21. století lze z hlediska migrace charakterizovat jako období rychlého růstu. Lze se domnívat, že pokud se udrží pozitivní ekonomický vývoj, tento trend bude pokračovat.²²

Ladislav Rabušic²³ upozorňuje na významné faktory, které mají vliv na současné formování české migrační politiky. Jsou to:

1. Anti-imigrační klima v Evropě, které vede k tomu, že mnohé evropské země zpřísňují své migrační politiky, přestože na úrovni Evropské komise dochází naopak k deklaraci proaktivní imigrační politiky především z důvodu snahy řešit evropský demografický deficit.
2. Tlak na integrační až asimilační prvky v imigrantských politikách evropských zemí, které mají vystřídat předchozí model multikulturalismu. Tento tlak se projevuje větším důrazem na individuální občanskou integraci a osobní odpovědnost přistěhovalců bez finanční spoluúčasti hostitelského státu a pramení z konfliktu liberálních evropských institucí a islámského náboženského fundamentalismu.
3. Anti-imigrační klima českého veřejného mínění, které není nakloněno myšlence zvyšování počtu cizinců v ČR a požaduje, aby se zde žijící cizinci co nejvíce asimilovali.
4. Pro-imigrační snaha české vlády pramenící z nepříznivého demografického vývoje obyvatelstva a z něj plynoucího očekávaného stárnutí obyvatelstva, nedostatku pracovních sil, neschopnosti financovat důchodový systém a dalších důsledků.

Je zřejmé, že výše uvedené faktory mají protichůdný charakter a česká vláda se bude muset rozhodnout, které z faktorů v jejím rozhodování o dalším vývoji migrační politiky budou prioritní. Teprve poté bude možno vytvořit jednoznačně směřovanou koncepci migrační politiky. Dosavadní koncepce obsahuje podle analýzy Stýskalíkové

²² Statistiky a ukazatele kriminality minorit v ČR 2004 – 2006, MV ČR, pro vnitřní potřebu

²³ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy, s. 8-13,

(2004) směsici prvků asimilačních, multikulturních a integračních.²⁴

Změna politických poměrů v roce 1989 znamenala pro ČR z hlediska migračních toků postupnou proměnu z historicky spíše emigrační země v cílovou zemi imigrantů. Po celá devadesátá léta probíhaly migrační pohyby poměrně dynamicky a to hlavně směrem do ČR. Tento proces byl v období let 1990-1997 podporován také liberální migrační politikou státu. V roce 1997 přistěhovalectví do ČR kulminovalo.²⁵

Konec devadesátých let byl v ČR poznamenán rychle rostoucí nezaměstnaností, což mělo společně s rozmáhajícím se nelegálním zaměstnáváním cizinců za následek restriktce v přístupu cizinců na trh práce a zpřísnění jejich vstupu a pobytu na území ČR. V letech 1999-2002 došlo k úpravám zákona o pobytu cizinců, zákona o azylu a zákona o Policii České republiky²⁶. Svou roli v tomto procesu sehrály také teroristické útoky z 11. září 2001 v USA, které vyvolaly zpřísnění pohybu cizinců ve většině zemí světa.

Patrně za nejvýraznější projev uvolňující se migrační politiky lze považovat (od ledna 2006 platné) zkrácení doby pobytu na našem území, po jejímž uplynutí může cizinec požádat o trvalý pobyt, a to z desetileté lhůty na pětiletou.

1.2.2 Nárůst migrace, migranti: odkud přicházejí a kam míří

Současná migrace, která probíhá na evropském kontinentě a která zasahuje i ČR, je ve velké míře způsobena důsledkem globálních válek (Jugoslávie), nebo rozpadem impéria Sovětského bloku v 90. letech 20. století, ekonomické globalizace a v neposlední řadě i zhroucením politických systémů ve Východní a Střední Evropě. Součástí, tohoto světového migračního prostoru je dnes i ČR.²⁷

V současnosti neexistuje žádná jednotná teorie, která by komplexně vysvětlovala příčiny, průběh a důsledky mezinárodní migrace, nebo návod jak, takovou meta-teorii vytvořit. Většina tzv. migračních teorií nejsou teorie v pravém slova smyslu, protože nesplňují některá základní kritéria, která jsou na klasické teorie kladená, např. obecná

²⁴ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 8-13

²⁵ UHEREK, Z. *Migrace a postmigrační procesy a jejich teoretické tematizace*, Eds Uherek, Korecká, Pojarová. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 75-77

²⁶ HORÁKOVÁ, M. *Cizinci na trhu práce v České republice v letech 1994-2004*, výzkumná zpráva Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, 2005, dostupné na www.cizinci.cz

²⁷ *Zpráva k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob, pro potřeby MV ČR, týkající se mezinárodní migrace* – interní přepis 2006

platnost, verifikace či falzifikace. Často se pak jedná spíše o koncepty, modely, nebo prostou kumulaci opakující se pravidelností. Příčinou je podle Drbohlava a Uherka fakt, že migrace obyvatel je široce podmíněný proces, který je často ovlivněný komplexem mnoha vnitřních i vnějších faktorů. Proto existuje pouze fragmentovaný soubor teorií, které většinou vznikly izolovaně a na základě rozdílných přístupů k dané problematice, v různé době a vědních disciplínách.²⁸

Massey (1993) připomíná, že zajímavé na jednotlivých teoriích je, že i když vysvětlují stejnou věc – příčiny toho, proč lidé migrují – dochází často, k velmi odlišným závěrům na základě svých vlastních předpokladů, konceptů a metodologických rámců. Proto tvrdí, že někteří autoři spíše hovoří o snaze přispět do pestré mozaiky vzájemně se doplňujících teoretických přístupů.

Migranty jsou i uprchlíci, kterých je cca 14 milionů, a také vnitřně vysídlené osoby, jejichž počty se odhadují kolem 22 a 25 milionů. Zatímco uprchlíkům je vyčleněna zvláštní agentura Organizace spojených národů Úřad Vysokého komisaře pro uprchlíky, vnitřně vysídlené osoby obdobnou instituci v mezinárodním systému nemají. Mezi migranty nejsou započítáni nelegální migranti, protože jejich počty se jen velice těžko odhadují, v oficiálních přehledech započítávání nejsou.²⁹

V posledních letech se odkrývá to, co Evropa a potažmo i naše země zatím jen tušila, nebo lépe před čím raději zavírala oči. Je to časovaná bomba tvořená miliony mladých lidí bez budoucnosti. Tato bezmocnost a z té pramenící násilí, by mělo politikům oči spíše otevřít, neboť jak přední sociologové a politologové uvedli, měli by si politici uvědomit a přiznat, že jejich dříve téměř jako svátost uctívaná přistěhovalecká politika šla špatným směrem. Že nestačí mít řadu zákonů a nařízení, ale je nutné vše doprovázet i ekonomickými jistotami. Jazykové, etnické, náboženské a kulturní odlišnosti toto jen prohlubují, pokud stát nebude částečně těmto mladým lidem pomáhat, bude docházet k častějším nepokojům.

ČR a další evropské země se stávají multikulturními společnostmi a jako takové by měly být připraveny včas reagovat na důležité změny ve společnosti, vždyť třeba

²⁸ BRÁZOVÁ, V. K., EZZEDINE, P., GLADIŠOVÁ, L., GLAZAR, O., KLÍPA, O., LEVRINCOVÁ, P., MIKEŠ, A., ŘÍHOVÁ, M., SCHROTH, J., SLÁDKOVÁ, L., STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., *Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2011. ISBN 978-80-87404-10-2

²⁹ Intermundia, o.p.s. *Zpráva o výsledcích sociologického výzkumu 2005 organizovaných skupin*, s. 4 - 6

Francie již toto zažila v 70. letech minulého století s alžírskými přistěhovalci. Spojené státy Americké ale i další západní státy, pokusem o otevřenou migrační politiku si též přivodily velké problémy a to nejen tím, že se snažili získat levnou pracovní sílu, kterou si přivážely z bývalých kolonií, ale především, že kromě pracovních míst nic jiného pro tyto lidi bez domova nepřipravily. Toto samo stačilo na vznik etnických ghet, na okraji majoritní společnosti, ale zároveň tím vytvořily živnou půdu pro možnost vzniku nejprve organizovaných skupin, později i rychlý nárůst organizovaného zločinu.

Migraci na naše území, to znamená směrem do našeho státu, začínáme pocítovat na počátku 90. let minulého století v souvislosti s rozpadem SSSR a s rozpadem východního bloku. Dále je způsobena lokálními válkami na území bývalého SSSR – Dagestán, Gruzie a Čečensko.

V této části si můžeme klidně položit otázku, zda je ČR atraktivní pro trvalou imigraci. Odpověď je, že ano - ČR je pro imigranty zajímavá. Můžeme se odvolat na studii Univerzity Karlovy, která zhruba konstatovala, že větší část přistěhovalců z východu se zde usazuje natrvalo, zatímco menší část se vrací na čas domů. Druhá část odpovědi souvisí se vstupem do Schengenského prostoru, která dává imigrantům další možnosti k pracovním příležitostem v souvislosti s ještě větším ekonomickým rozvojem a především zrušením hranic uvnitř tohoto prostoru.³⁰

1.3 Zahraniční migrace a její příčiny

Zahraniční migrace, tedy pohyb lidí přes hranice států, je relativně novým jevem. Její existence souvisí se vznikem národních států v 16. a 17. století, kdy budování státu souviselo s vytvářením centrální vlády, s definováním státního teritoria a s výběrem daní - tehdy se také začala objevovat praxe připoutávat populace k určitému teritoriálnímu celku. Byla typická určitá forma vládnutí (Moch 1992, cit. dle Hollifield 2000). Nicméně instituce národnosti a státní příslušnosti, jakožto základní atributy moderního národního státu, se plně vyvinuly teprve v 19. a 20. století. Souvisely s válečnictvím, povinnou vojenskou službou a se zdokonalením daňového systému. V důsledku moderního válečnictví, které začalo stavět příslušníky jednoho národa proti

³⁰ POŘÍZKOVÁ, H. *Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice*. In Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, roč. 2007, s. 68 - 69. ISSN 1213-6204

druhému, začala také sílit idea nacionalismu a příslušnosti k určitému národu a státu (Kohn 1962, cit. dle Hollifield 2000)

V průběhu 19. století a na počátku století 20. se ustanovil systém pasů, víz a hraničních kontrol (své vlastní pasy dnes vydává a víza uděluje 190 národních států). Hranice začaly být uzavírány vůči cizím státním příslušníkům, obzvláště pak vůči těm, kdo byli považováni za nepřítel národa a státu.

A tak, ačkoliv stále platí, že většina lidí na tomto světě prožije celý svůj život na místě, v němž se narodila, je zřejmé, že díky permanentně se zvyšujícímu celkovému počtu obyvatel Země, kdy jich ročně přibývá asi 90 miliónů, se budou počty lidí hledajících obživu a místo k žití mimo hranice své domovské země zvyšovat. Někteří dokonce tvrdí, že zvyšující se mezinárodní migrace vytvoří vážnou hrozbu mezinárodní stabilitě a bezpečnosti, neboť je produktem sociálních a ekonomických sil, které se jakoby vymykají kontrole států a společnosti (Massey 1998, Sassaen 1996).

Mezinárodní migraci ovlivňuje převážně politické, ekonomické, sociální, demografické a kulturní prostředí cílových ale i zdrojových zemí. Migrace je nedílnou součástí celosvětového společenského a ekonomického vývoje.

Existuje několik migračních teorií, které se zabývají důvody lidské migrace. Mezi nejznámější patří teorie **push and pull**, která naznačuje, že k tomu, aby došlo k migraci, musí existovat síly, které člověka z území, kde žije, vypuzují (push) a naopak přitahují do míst (pull), kam směřuje.

Migraci tedy ovlivňuje dění a současný stav v zemi původu i v možné cílové zemi. Ekonomická nestabilita, změna životních standardů, rychlý demografický růst, válečné, náboženské a národnostní střety, zhoršování kvality životního prostředí jsou označovány jako „push“ faktory. Naopak „pull“ faktory přitahují migranty především do západních zemí. Jsou to např. politická stabilita, ekonomická prosperita, vysoká kvalita života, svoboda a možnost realizace.

Do rozhodovacího procesu, zda podstoupit migraci či nikoli, vstupuje mezi „pull“ a „push“ faktory ještě vliv překážek, které migraci brání. Mohou jimi být například velká vzdálenost cílové země, jazyková bariéra, vízová povinnost, náklady na přesídlení, odloučení od rodiny a další. Podle převládajících sil a skupin zasažených migrací se odvíjí typ migrace.³¹

³¹ BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát, imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně; Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3875-6, s. 267 - 269

Mezi důvody k učinění obtížného rozhodnutí opustit svůj domov a vydat se do neznáma za nalezením lepších podmínek k přežití však patří rovněž hladomory, chudoba, demografická nerovnováha v určité oblasti (např. mezi různými etnickými a jinými skupinami, jako např. Albánci a Srbové v Kosovu, Hutuové a Tutsiové ve Rwandě) či v globálním měřítku ekonomická nerovnováha (bohatý sever vs. chudý jih) a rostoucí mladá populace rozvojového světa, která čelí problému nedostatečného přístupu ke vzdělání a k pracovním příležitostem. Stále početnější skupinu běženců tvoří i tzv. ekologičtí uprchlíci, kteří opouštějí své domovy v důsledku naprosté devastace tamního životního prostředí a vyčerpání přírodních zdrojů (zejména v subsaharské Africe), na čemž má podíl jak bezohledná těžařská či průmyslová činnost, tak klimatické změny. Nová podoba migračních proudů přitom naráží na nepružné právní definice a tito lidé (zejména ekonomičtí a ekologičtí migranti) se často ocitají mimo dosah specifických právních nástrojů, které by vymezily a zohlednily jejich potřeby a postavení.³²

Ne všichni odborníci ovšem s takovouto konceptualizací migrace souhlasí a jako protiargument uvádějí jednoduchou otázku. Pokud jsou následky imigrace tak devastující, jak je potom možné, že mnohé státy ochotně přijímají poměrně značné počty imigrantů? Porozumět tomuto sváru není možné, pokud si neuděláme jasno, jaké jsou příčiny toho, že člověk, ačkoliv se o něm tvrdí, že jedním z jeho hlavních motivů jednání je vyhybat se riziku, se navzdory tomuto naturelu zvedne z místa, kde má svá silná sociální pouta, a vydá se na strastiplnou cestu, jejíž konec je značně nejistý.³³

Zahraniční migrace se uskutečňuje jako emigrace, to je vystěhování ze země a imigrace - přistěhování. Imigrace má podobu jednak legálního, ale také ilegálního přistěhování, dále podobu utečenectví a žádostí o azyl. Data o rozsahu migrace nejsou příliš spolehlivá, mnohé země si nevedou vůbec žádné záznamy o počtech lidí, kteří se vystěhovali ze země (např. USA nebo Kanada), údaje o přistěhovalcích jsou také nepřesné, neboť ilegální a tudíž neregistrovaná imigrace tvoří v mnoha zemích poměrně významnou součást celého procesu. Z velmi obecného pohledu lze migraci chápat jako pohotovou reakci (adaptaci) na vzniklý nedostatek v místních zdrojích způsobený populačním přírůstkem (Weeks 1999). Z teorie migrace vyplývá, jak ukázal Lee (1966), že každý jednotlivý akt zahraniční migrace je výsledkem rozhodnutí jedince nebo jeho

³² DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3

³³ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy

rodiny opustit svou rodnou hroudu (zemi původu), překonat menší či větší vzdálenost a usadit se v cílové zemi (zemi určení).³⁴

Jako další příčinu migrace lze uvést ekonomické důvody. Ty jsou a vždycky byly velmi silnou příčinou toho, proč lidé překračují hranice. Koneckonců, zahraniční migrace musí těm, kdo ji podstoupí, nějaké výhody přinášet, jinak by jistě neemigrovali. Rozdíly v ekonomických možnostech mezi vyspělými zeměmi a zeměmi nevyspělými jsou mnohdy natolik velké, že tento samotný fakt vysvětluje, proč se tolik lidí vydá na cestu, proč berou na sebe riziko z neznámého, proč mnozí dokonce obcházejí zákony a podvádějí, jenom proto, aby se za každou cenu dostali do vysněné země. Ne všichni, samozřejmě, migrují pouze z ekonomických důvodů, mnozí utíkají před diktátorským režimem, před zkorumpovanými poměry nebo prostě proto, aby vytvořili lepší podmínky pro život svých dětí. Nicméně ekonomické motivy patří k velmi častým příčinám migrace.

Ekonomické důvody jsou navíc silným motivem migrace také z toho důvodu, že mnohé evropské země si začaly uvědomovat to, co již dávno vědí a praktikují Austrálie, Kanada, Nový Zéland a USA, totiž že dobře řízený tok dychtivých imigrantů přispívá ekonomickému výkonu a také, a není to nevýznamný prvek, ke kulturním zájmům těchto zemí. V současné době také země západní Evropy vidí v imigraci jistou spásu – hlavně z toho důvodu, že doufají, že imigranti a jejich daně budou finančním zdrojem pro stárnoucí penzijní systémy, takže vlády těchto zemí budou moci plnit penzijní sliby, na něž veřejné finance již přestávají stačit.

Ekonomické analýzy imigrace se soustřeďují na dva druhy otázek: zdali migrace přispívá k ekonomickému výkonu přijímající země a zdali imigranti z migrace mají nějaké zisky. Výsledky nejsou zcela jednoznačné, mnohdy totiž záleží na řadě obtížně interpretovatelných okolností.

To, zda migranti ekonomicky získávají nebo ne, závisí na tom, jaké jsou rozdíly ve mzdách za práci v přijímající zemi a zemi původu a také na tom, jak jsou tyto země geograficky vzdáleny (velká vzdálenost totiž přináší i velké náklady na stěhování). Výsledky výzkumů naznačují, že pokud jsou náklady na emigraci nízké, neboť země

³⁴ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy (Lee zde rozpracoval vysoce ceněnou stať Ravensteinovu, vydanou 1885 a také 1889, v ní se tento britský učenec jako první pokusil formulovat zákony migrace (Ravenstein, E. G. 1889. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, s. 241 - 301)

jsou si geograficky nablízku a pokud také kulturní (a jazykové) rozdíly nejsou příliš velké, tok migrantů je obvykle větší a migrují i lidé s nižší kvalifikací. Pokud jsou ale cílová země a země mateřská od sebe značně vzdáleny, migrační proud bývá obvykle nižší a migrují především lidé s vyšší kvalifikací a vzděláním (Smith 2001).³⁵

Specifickou skupinou mezi migranty jsou uprchlíci – lidé, kteří ze své země utíkají z důsledku politického, etnického či náboženského pronásledování v zemích s represivními režimy (diktaturami), válek či přírodních katastrof. Na rozdíl od migrantů, kteří svou zemi opouští z ekonomických důvodů, hledají uprchlíci v nové zemi bezpečí a ochranu. V poslední době se objevují také specifické důvody emigrace, jako např. odlišná sexuální orientace, která není v zemi původu tolerována. Podle úmluvy OSN o postavení uprchlíků se jedná o osoby, které kvůli opodstatněnému strachu z pronásledování z důvodu rasy, náboženského přesvědčení, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické názory opustily svou zemi a které vzhledem k tomuto strachu nemohou nebo nechtějí využít ochrany této své země. Většina uprchlíků hledá ochranu v zemích sousedících s jejich domovským státem. Často žijí v uprchlických táborech, kde čekají na dobu, kdy se podmínky v jejich vlasti zlepši natolik, že pro ně návrat již bude bezpečný. Přesto se však někteří uprchlíci ocitají ve státech ležících daleko mimo oblast, ze které pocházejí.³⁶

1.4 Členění migrace

Každý z nás si dokáže vybavit jednoduchý pojem migrace, jedná se přece o přesun obyvatel, stěhování do jiných částí země, nebo do jiných států. Migraci lze tedy definovat jako časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory určenými státními hranicemi. Tento fenomén někdy (třeba ve snu, nebo přáních) zažil každý. Přesunout se někam jinam, odletět daleko od domova, najít si jiné místo, kde se bude mít lépe. Člověk má přesuny v krvi, už od pradávna, dříve se tomuto nevinně říkalo stěhování národů. Ať je důvod jakýkoliv, jedná se o stěhování za něčím, o čem si myslíme, že bude lepší (práce, vzdělání, úroveň života). Migrace ale může mít formu násilného vyhoštění z důvodu války, útěk před špatnými sociálními podmínkami,

³⁵ RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy, s. 11 - 12

³⁶ BURJANEK, J. *Sociologie*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 2003. ISBN 802-7168-754-5

či hrozící rozpad země. Odborná literatura uvádí nejznámější pohyby sužovaných lidí, tzv. migrační vlny, které byly způsobeny hladomory a válkami. Jako příklad můžeme uvést hladomory v Africe, strach z válek Kosovo a Bosna a Hercegovina, nebo stěhování Židů do Izraele z náboženských důvodů.

Migrace má v současné době globální charakter, z 6 miliard obyvatel světa je kolem 200 milionů obyvatel v pohybu.

Kritéria, podle kterých můžeme migraci členit:

- **podle toho zda je pobyt povolený či nikoliv na:**
 1. legální migrace
 2. nelegální migrace

- **podle doby trvání:**
 1. **dočasná migrace** - migrace, která je sezónní a převažuje migrace za prací, můžeme ji rozdělit na:
 - a) krátkodobou (3 – 12 měsíců)
 - b) dlouhodobou (déle než 12 měsíců)
 2. **trvalá migrace**
- přechodná migrace často přechází v migraci trvalou a to především z důvodů prodloužení pobytu, sjednocování rodin, orientace na dlouhodobé usazení, trvalého usazení či pracovní migrace mladých mužů.

- **podle místa pobytu:**
 1. mezinárodní migrace – má menší rozsah než migrace v rámci státu, značí změnu trvalého pobytu za hranicí státu
 2. vnitrostátní migrace – dochází ke změně uvnitř státu

- **podle důvodu:**
 1. ekonomická
 2. politická
 3. demografická – přelidnění na straně jedné nutí lidi k hledání jiného místa pro život s dostatkem zdrojů k obživě a nedostatek pracovní síly v jiné zemi působí jako pull faktor
 4. ekologická

5. psychologická – v člověku je zakódována touha poznávat nové a vyhledává dobrodružství
6. migrační politika v zemi imigrace i emigrace
7. následování někoho jiného

Typologie migrace, kterou vytvořil Andreas Demuth vychází ze základního rozdělení migrace na nucenou a dobrovolnou. Nucená migrace může být zapříčiněna mezilidskými vztahy (jako je porušování lidských práv, etnické, náboženské nebo politické války), živelnými katastrofami (a následným hmotným strádáním a hladomory). Dobrovolnou migraci tento autor dále člení na pracovní migraci, řetězovou migraci (za účelem sloučení rodiny), neimigrační migraci (dočasná migrace za účelem studia, výzkumu apod.) a inovační migraci (za účelem zlepšení životních podmínek).³⁷

Za současné migrační trendy lze považovat migraci do zemí s vyspělou ekonomikou, atraktivní jsou především USA, Kanada a Japonsko. V rámci rozvojových zemí jde především o oblast Perského zálivu. Nové směry migrace lze najít také v Asii a v rámci západní a východní Evropy.

Migrace se uskutečňuje hlavně za prací, studiem, za účelem zvýšení kvalifikace či propojování rodin.

Co se týká hlavních směrů migrace, můžeme rozlišit následující:

Amerika:

1. směr z jihu na sever – např. z Mexika, Karibské oblasti, Jižní Ameriky
2. z Asie – hlavně Čína

Afrika:

1. emigrace z regionu do vyspělých oblastí – nejsilnější proud do Evropy
2. stěhování v rámci Afriky
3. z Afriky do Perského zálivu

Asie:

1. výrazné toky do Japonska z Číny, jihovýchodní Asie a Latinské Ameriky
2. do Perského zálivu (zejména Saudské Arábie) ze severní Afriky, jižní a jihovýchodní Asie
3. do ANIS (Asijské nově industrializované státy)
4. Čína je emigračním státem (čisté roční saldo 600 000 osob)
5. návrat židů do Izraele

³⁷ UHEREK, Z. ČERNÍK, J. (2005): Výzkumy v oblasti migrace a integrace cizinců v ČR, Etnologický ústav AV Praha, ISBN 978-80-87112-12-0

Austrálie:

1. země imigračně atraktivní – zejména jižní a jihovýchodní Asie (zejména Indie)

Evropa:

1. Evropská patnáctka – imigrační prostor (čisté roční saldo více jak milion osob) – z rozvojového světa, v 90. letech z východní Evropy
2. nárazníkové státy (Maďarsko, Slovensko, ČR, Polsko) – imigrační státy
3. prostor bývalé Jugoslávie – prostor emigrační, nejsilnější vlny v 90. letech, směřují do zemí evropské patnáctky
4. zbytek východní Evropy – emigrační prostor, směr do Ruska, do západní Evropy, nejsilnější vlny v 90. letech
5. Rusko (čisté imigrační saldo přes 3 miliony lidí za posledních 10 let) – z bývalých zemí SSSR a jihovýchodní Asie³⁸

Migrace lidí nezpůsobuje jen stálou obměnu obyvatelstva, ale přináší spolu různé přenosy nemocí např. AIDS, (který byl pravděpodobně zanesen do Evropy a Ameriky někde z Austrálie a Oceánie), přenáší chřipky (ptačí chřipka), černý kašel, který byl v Evropě již skoro zlikvidován, nebo dýchací choroby jako např. tuberkulóza a další i nevyléčitelné nemoci. Migrace, ale může vést k nerovnováze států, co se týče počtu obyvatelstva. Migrace tudíž není vždy politicky přijatelná, ale někteří z emigrantů a migrantů byli nuceni udělat své rozhodnutí, a třeba se už nikdy nevrátit do své země.

³⁸ www.migraceonline.cz

2 Migrační politika

2.1 Migrační politika EU

Na konci roku 2005 předložili společně eurokomisař pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti Vladimír Špidla a viceprezident Evropské komise a eurokomisař pro oblast justice a vnitra Franco Frattini Plán politiky legální migrace (COM (2005) 669). Předložením plánu splnila Evropská komise jeden z požadavků Haagského programu, dlouhodobého pracovního programu EU v oblasti spravedlnosti, svobody a bezpečnosti, který byl schválen Radou EU v listopadu 2004. Schválený plán představuje „cestovní mapu“ pro období let 2006 – 2009, během kterého bude Evropská komise ve spolupráci s členskými zeměmi koordinovaně realizovat sadu opatření rozdělených do 4 hlavních oblastí:

1. legislativa EU (předložení 5 nových směrnic a eventuální revize směrnic stávajících),
2. nelegislativní nástroje ke zlepšení informovanosti, posílení politických debat a zvyšování znalostí a vědomostí o imigraci,
3. opatření k dalšímu zdokonalení integrace ekonomických migrantů do společnosti,
4. posílení spolupráce mezi EU a zeměmi původu ekonomických migrantů.

Komise v tomto dokumentu zdůraznila potřebu zkoumat dlouhodobě imigrační politiky zejména ve světle jejich dopadů na konkurenceschopnost a plnění Lisabonské strategie - imigraci nelze považovat za řešení problému stárnutí populace. Navíc je potřeba strategické evropské iniciativy zdůrazněna i tím, že při neexistenci jednotných kritérií pro přijímání ekonomických migrantů na území budou růst snahy migrantů obcházet národní pravidla, stejně jako poroste počet těch, kdo na území EU vstoupí a budou pracovat nelegálně.

Přijímání ekonomických migrantů je základem imigrační politiky a je nutné se touto problematikou zabývat na evropské úrovni, aby mohlo dojít k výraznému rozvinutí komunitární imigrační politiky. Tento dokument se týká hlavních otázek a Komise v něm navrhla konkrétní opatření vedoucí k postupné harmonizaci oblasti ekonomické migrace. Navrhovaný rámec by měl být jasně daný, bez přílišné byrokracie,

plně funkční, měl by zohledňovat zájmy všech zúčastněných, přičemž je nezbytné věnovat patřičnou pozornost možným negativním dopadům na země původu.³⁹

2.2 Zásady migrační politiky

Vláda ČR dne 13. ledna 2003 svým usnesením č. 55 schválila níže uvedené zásady. Tyto zásady politiky vlády ČR v oblasti migrace cizinců jsou základním dokumentem a východiskem pro budování moderní a cílené Koncepce imigrační politiky ČR. Jsou předznamenáním začlenění ČR do EU a výrazem ochoty podílet se na harmonizaci migračních politik jednotlivých států v rámci EU a efektivního řízení migrace v Evropě. Znění jednotlivých zásad vyjadřuje vůli ČR aktivně a zodpovědně se zabývat migrační politikou při respektování závazků plynoucích z mezinárodních úmluv, smluv a doporučení mezinárodních organizací pro oblast migrace.

Zásada 1

Česká republika s ohledem na mezinárodní závazky, které pro ni vyplývají z členství v Evropské unii, důsledně prosazuje řídicí roli státu v oblasti migrace.

Zásada 2

Migrační politika státu je založena na koordinovaném postupu všech státních orgánů, orgánů územní a zájmové samosprávy a na podpoře ze strany dalších subjektů zabývajících se migrací.

Zásada 3

Migrační politika státu je zaměřena na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak i opatřeními národními.

Zásada 4

Migrační politika státu neklade překážky legální migraci, a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná.

Zásada 5

Realizace migrační politiky státu předpokládá široké zapojení nevládních a dalších organizací občanské společnosti.

³⁹ www.migrace.com.

Zásada 6

Česká republika se spolupodílí na úsilí světového a evropského společenství na řešení migračních důsledků humanitárních krizí a na odstraňování příčin těchto jevů.⁴⁰

Ministerstvo vnitra ČR je gestorem za problematiku mezinárodní migrace a mezinárodní ochrany v ČR, a to jak na úrovni legislativně - koncepční, analytické, tak i realizační. V rámci ministerstva za tuto oblast zodpovídá odbor azylové a migrační politiky.

Právním předpisem, který stanoví podmínky pro vstup a pobyt na území ČR, je **zákon o pobytu cizinců** (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Jeho poslední novela, která je účinná od 1. 1. 2011, zavádí řadu změn.

Změny v řízení o udělení dlouhodobého víza

Žádost o udělení dlouhodobého víza se nadále podává na zastupitelském úřadu. Platí, že žádost cizinec může podat pouze na zastupitelském úřadu ve své zemi původu (ve státě, jehož je občanem, případně, jenž vydal jeho cestovní doklad, nebo ve státě, ve kterém má cizinec povolen dlouhodobý nebo trvalý pobyt). Výjimky z této povinnosti stanoví vyhláška Ministerstva vnitra ČR.

O udělení dlouhodobého víza nově rozhoduje ministerstvo vnitra, které v případě zamítnutí žádosti cizince písemně informuje o důvodech neudělení dlouhodobého víza. Cizinec je oprávněn ve lhůtě do 15 dnů ode dne doručení informace o neudělení dlouhodobého víza požádat o nové posouzení důvodů neudělení víza.⁴¹

⁴⁰ Vyhláška Ministerstva vnitra č. 446/2005 Sb., kterou se stanoví okruh cizinců, kteří mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území České republiky pouze na základě uděleného letištního víza

⁴¹ Zkracuje se platnost dlouhodobého víza, nově bude dlouhodobé vízum vydáváno nejdéle na 6 měsíců. Jestliže účel pobytu cizince na území vyžaduje pobyt delší než 6 měsíců, je cizinec povinen nejdříve 90 dnů a nejpozději 14dnů před uplynutím platnosti dlouhodobého víza podat žádost o povolení k dlouhodobému pobytu. Tuto žádost musí cizinec podat osobně na regionálním pracovišti ministerstva vnitra. Nové podmínky podání žádosti o dlouhodobý/trvalý pobyt K podání žádosti o udělení povolení k pobytu (jak dlouhodobého, tak trvalého) je cizinec povinen osobně se dostavit na regionální pracoviště ministerstva vnitra. Nová podoba průkazů o povolení k pobytu (dlouhodobého a trvalého) Od května 2011 jsou občanům třetích zemí (netýká se tedy ani občanů Evropské unie ani jejich rodinných příslušníků) vydávány průkazy o povolení k pobytu s biometrickými údaji. Pokud si cizinec ve stanovené lhůtě nepřevezme průkaz o povolení k dlouhodobému pobytu, řízení bude zastaveno. Pokud si cizinec ve stanovené lhůtě nepřevezme průkaz o povolení k trvalému pobytu, může mu být uložena pokuta do výše 10000,- Kč (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

Cizinec je dále povinen prokázat zajištění ubytování a to některým z následujících dokladů:

- doklad o tom, že je vlastníkem příslušného bytu nebo domu,
- doklad o tom, že je oprávněn užívat příslušný byt anebo dům,
- úředně ověřené potvrzení osoby, která je vlastníkem nebo oprávněným uživatelem bytu nebo domu, že souhlasí s ubytováním cizince.

Ubytování může být zajištěno pouze v objektu určeném pro bydlení, ubytování nebo rekreaci.⁴²

V případě, že cizinec žádá v zahraničí o udělení dlouhodobého víza nebo vydání povolení k dlouhodobému pobytu a je vyžadováno předložení dokladu o cestovním zdravotním pojištění, musí toto pojištění pokrývat náklady spojené s nutnou a neodkladnou zdravotní péčí, včetně nákladů spojených s převozem, a to i tělesných ostatků v případě úmrtí, a dále toto pojištění nesmí vylučovat poskytnutí pojistného plnění v případě úrazu, ke kterému došlo z důvodu úmyslného jednání, zavinění nebo spoluzavinění pojištěného ani v důsledku požití alkoholu, omamných nebo psychotropních látek pojištěným. Výše limitu pojistného plnění musí být alespoň 60.000 EUR.⁴³

Nové požadavky na prokázání zajištění prostředků k pobytu

V případě, že je cizinec k žádosti o udělení dlouhodobého víza nebo vydání povolení k dlouhodobému pobytu povinen předložit doklad o zajištění prostředků k pobytu na území v požadované výši, musí toto prokázat některým z následujících dokladů:

- výpis z bankovního účtu znějícího na jméno cizince, z něhož vyplývá, že cizinec může těmito peněžními prostředky disponovat během pobytu na území ČR,
- jiný doklad o finančním zajištění (např. policií ověřené pozvání),
- platnou mezinárodně uznávanou platební kartu, kterou bude povinen na požádání doplnit i výpisem z bankovního účtu na jméno cizince, z něhož

⁴² Jiný dokument nebude za doklad o zajištění ubytování uznán (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

⁴³ Pojistné musí být sjednáno pouze u pojišťovny oprávněné provozovat toto pojištění na území ČR a musí být sjednáno v rozsahu komplexní zdravotní péče.

vyplývá, že cizinec může těmito peněžními prostředky disponovat během pobytu na území ČR.⁴⁴

V případě, že cizinec hodlá dosavadní účel svého pobytu změnit na účel podnikání, může o takovou změnu požádat, pokud na území již alespoň 2 roky legálně pobývá.

K žádosti o vydání/prodloužení povolení k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání musí cizinec předložit:

- doklad o zápisu do příslušného rejstříku, seznamu nebo evidence (např. živnostenského nebo obchodního rejstříku),
- doklad prokazující, že jeho měsíční příjem a s ním společně posuzovaných osob není nižší než součet životního minima a nákladů na bydlení,
- pokud je osobou samostatně výdělečně činnou: potvrzení příslušných úřadů o tom, že nemá nedoplatky na daních a na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- pobývá-li na území jako statutární orgán či člen statutárního orgánu obchodní společnosti či družstva - potvrzení, že tato společnost/družstvo nemá nedoplatky na daních a na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- na požádání platební výměr daně z příjmu.

Nový pobytový institut za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci – tzv. modrá karta.

Novelou zákona je zaváděn nový pobytový institut určený pro dlouhodobý pobyt spojený s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání.⁴⁵

⁴⁴ K prokázání prostředků k trvalému pobytu je cizinec povinen předložit doklad, z něhož vyplývá, že jeho příjem je pravidelný. Zároveň musí platit, že měsíční příjem cizince a jeho rodinných příslušníků pobývajících na území není nižší než součet životních minim těchto společně posuzovaných osob a nákladů na bydlení. Příjem cizince lze prokázat zejména potvrzením zaměstnavatele o výši průměrného čistého měsíčního výdělku, nebo daňovým přiznáním z příjmů fyzických osob, jde-li o příjmy z podnikání.

⁴⁵ Za vysokou kvalifikaci se považuje řádně ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo aspoň 3 roky a dále je povinen předložit pracovní smlouvu sjednanou na dobu nejméně jednoho roku a doklady potvrzující vysokou kvalifikaci (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

2.2.1 Modrá karta

Modrá karta je nový pobytový institut určený pro dlouhodobý pobyt spojený s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání (§ 42i zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů). Modrá karta opravňuje cizince k pobytu a zároveň výkonu zaměstnání, tj. cizinec nepotřebuje zvlášť pracovní povolení.

Žádost o vydání modré karty je oprávněn podat cizinec, pokud na území hodlá pobývat po dobu delší než tři měsíce a bude zaměstnán na pracovní pozici vyžadující vysokou kvalifikaci, jež podle zákona o zaměstnanosti může být obsazena cizincem, který není občanem EU.

Za vysokou kvalifikaci se považuje řádně ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo alespoň tři roky. Žádost o vydání modré karty podává cizinec na zastupitelském úřadě a ve vybraných případech též na ministerstvu vnitra. O žádosti o modrou kartu rozhoduje ministerstvo vnitra ve lhůtě 90 dnů.

Držitel modré karty bude moci po 5 letech pobytu na území členských států EU získat trvalý pobyt/postavení dlouhodobě pobývajícího residenta v Evropském společenství, přičemž poslední 2 roky musí pobývat jako držitel modré karty na území ČR. Do doby 5 let se započítávají pobyty na modrou kartu z různých členských států EU.⁴⁶

2.2.2 Zelená karta

Zelená karta je povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání na území ČR, ve zvláštních případech. Cizinec, který má zelenou kartu vydanou na konkrétní pracovní místo, je oprávněn:

- pobývat na území ČR a
- pracovat na pracovním místě, na které byla zelená karta vydána.

Zelená karta tedy spojuje povolení k pobytu i povolení k zaměstnání. Její vydání stanoví zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů v § 42h - náležitosti k žádosti o vydání zelené karty.

⁴⁶ § 42i zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů

U zelené karty rozlišujeme následující typy:

- **typ A:** pro kvalifikované pracovníky s vysokoškolským vzděláním a klíčový personál,
- **typ B:** pro pracovníky na pracovních pozicích minimálně s požadavkem vyučen,
- **typ C:** pro ostatní pracovníky.

Platnost zelené karty je 2-3 roky při čemž u zelené karty typu A a B je možné její platnost za určitých okolností prodlužovat vždy až o 3 roky. Zelená karta usnadní přístup na trh práce cizincům, kteří mají kvalifikaci, po které je v ČR poptávka. Zelená karta je určena pro cizince, občany z vyjmenovaných zemí, které nejsou členy EU.⁴⁷

Pokud není cizinec občanem žádné z uvedených zemí ani se na něho nevztahuje některá z výjimek uvedených v § 98 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, musí si vyřídit pro práci v ČR povolení k zaměstnání nebo modrou kartu.⁴⁸

⁴⁷ Vyjmenované státy, které nejsou členy EU Australské společenství, Černá Hora, Chorvatská republika, Japonsko, Kanada, Korejská republika, Nový Zéland, Republika Bosna a Hercegovina, Republika Makedonie, Spojené státy americké, Srbsko, Ukrajina. Občané zemí Evropské unie, Norska, Islandu, Lichtenštejnska, Švýcarska a jejich rodinní příslušníci nepotřebují pro práci v České republice ani povolení k zaměstnání, ani modrou kartu, ani zelenou kartu.

⁴⁸ § 42h zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů

3 Nelegální migrace

3.1 Nelegální migrace v EU

Nelegální migrace vyvolává ohrožení vnitřní stability společnosti a ohrožuje bezpečnostní situaci zejména v cílových vyspělých zemích EU, ale i v zemích tranzitních. Nelegální migrace není bezpečnostním rizikem pouze v národním měřítku, je to problém mezinárodní a celospolečenský. Organizování nelegální migrace a obchod s lidmi v uplynulých letech patřily a v současnosti stále patří k nejvíce ziskovým aktivitám v rámci organizovaného zločinu. Údaje, které každoročně zveřejňuje Ministerstvo vnitra ČR a Policie ČR o počtech zjištěných osob, představují podstatnou část nelegální migrace občanů třetích zemí přes a na území ČR, ale o konkrétních uváděných číslech lze polemizovat. Rozsah latentní nelegální migrace lze jen těžko odhadnout. Z informací ze zemí EU vyplývá, že část migrantů stále nebývá odhalena, a to jak v ČR, tak na území jiných států EU.

Směrnice Rady (č. 2002/90/ES ze dne 28. 11. 2002)

Směrnice definuje, co to je napomáhání k nedovolenému vstupu, přechodu a pobytu. Z důvodů postupného vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, včetně boje proti nepovolenému přistěhovalectví, přijatém v souvislosti s nepovoleným překračováním hranic ve vlastním smyslu slova, tak i za účelem prevence jiného protiprávního jednání, přijala definici napomáhání k nepovolenému přistěhovalectví. Podle této směrnice každý členský stát přijme vhodné sankce vůči:

- a) každé osobě, která úmyslně napomůže osobě, která není státním příslušníkem členského státu, vstoupit na území členského státu nebo přejít přes území takového státu v rozporu s právními předpisy dotyčného státu o vstupu nebo přechodu cizinců,
- b) každé osobě, která úmyslně za úplatu napomůže osobě, která není státním příslušníkem členského státu, k pobytu na území členského státu v rozporu s právními předpisy dotyčného státu o pobytu cizinců.

Tabulka 1 Rozdíl mezi svobodnou a nucenou (organizovanou) migrací

	POHYB PŘES HRANICE	
VOLNÝ		NUCENÝ
MIGRACE	PAŠERÁCTVÍ	OBCHODOVÁNÍ
STRATEGIE PŘEŽITÍ	POPLATEK ZA ZPROSTŘEDKOVÁNÍ	NEDOBROVOLNOST
ZLEPŠENÍ ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK	ILEGALITA	PODVOVOD
DOBROVOLNOST		ZADLUŽENÍ
LEGALITA		OTROCTVÍ A NUCENÁ PRÁCE

Zdroj: NUCENÁ PRÁCE NA ÚZEMÍ ČR, plk. Mgr. Jan Mikeš, seminář ÚOOZ SKPV, Solenice 2012 (vlastní úprava)

Vedle rostoucího podílu struktur organizovaného zločinu vnímá mezinárodní společenství jako velmi vážnou bezpečnostní hrozbu především nárůst aktivit teroristických skupin na poli nelegální migrace.

Pod pojem nelegální migrace se ve statistikách zahrnují i zjištěné případy nelegálního pobytu cizinců třetích zemí na území státu, a to přímo ve vnitrozemí nebo na hraničních přechodech při jejich vycestování. Tyto případy jsou označovány jako porušování pobytového režimu. Není tedy podstatné, zdali se cizinec na území dostal legálně, důležité je, že v okamžiku zjištění, nedisponuje platným pobytovým oprávněním a jedná se tedy o nelegálního migranta.

V souvislosti se změnami po roce 1989 dochází ke změnám i ve vývoji migrace (tedy i migrace nelegální). Dochází k politickým změnám, k otevření hranic se západními státy. S rozpadem RVHP a SSSR dochází i ke změnám v ekonomice států. Mnoho států se ovšem nedokázalo ekonomicky transformovat, což vedlo k hospodářskému úpadku a v souvislosti s tím i k nestabilitám vlád. Občané těchto států se snaží řešit svou špatnou ekonomickou situaci odchodem „za lepším“, do vyspělých států v západní Evropě. Mnohde jsou také push faktory politické represe vůči

obyvatelstvu nebo válečný konflikt. Hlavním migračním proudem v současné Evropě je tak migrace „východ-západ“. Definice nelegálního migranta se ve světě liší. U nás je za nelegálního migranta považována osoba, která vstoupí přes státní hranice nelegálně na území ČR z různých důvodů nebo její území nedovoleným způsobem opouští (podle MV ČR).

Nelegální migrace a obavy z ní jsou důležitým politickým tématem v EU. Podle OECD se do EU každý rok dostává zhruba 500 tisíc migrantů nelegálně, celkový počet nelegálních migrantů na území členských států EU je odhadován na 3 až 6 milionů. Přitahují je ekonomické možnosti, přicházejí za svoji rodinou a příbuznými, kteří už v EU žijí anebo utíkají z míst, kde je jejich život ohrožen válečnými konflikty. Na „boj s nelegální migrací“ a kontrolu migrace je v EU vynakládána značná energie a finanční prostředky. Jen minimum „nežádoucích“ cizinců je přitom z EU deportováno. Miliony lidí se pak pohybují na hranici nebo za hranicí ilegality. Mnozí z nich jsou vykořisťováni svými zaměstnavateli či se stávají obětmi obchodování s lidmi. Z této situace profitují zákon porušující zaměstnavatelé a především lidé z prostředí organizovaného zločinu, kteří si oblíbili zejména nové členské státy Unie, v nichž policie a soudy nezdávka nejsou schopny jejich „podnikání“ účinně potírat. Tato situace je nevýhodná pro celou společnost. Načerno pracující cizinci neplatí daně. Organizovaný zločin v podobě převaděčství, vydírání, obchodování s lidmi, obchodování s narkotiky a prostituce je často v rukou nejrůznějších zahraničních mafií. Nákladné azylové systémy zatěžují státní rozpočty. Cizinci se pak velmi často ocitají v neřešitelných a ponižujících situacích, neslučitelných s hledisky a principy demokratického právního státu respektujícího základní lidská práva a svobody. Populace všech členských států EU přitom rychle stárne a správně řízená imigrace by se proto mohla stát jedním z podpůrných opatření, které by přispěly ke stabilizaci sociálních systémů. Řešení se nenabízí mnoho. Státy EU nejčastěji sahají k restrikci, která však nepřináší uspokojivé výsledky. Důsledkem restriktivních opatření jsou rostoucí náklady na vždy nedostatečnou ochranu státních hranic, nulový přínos pro státní pokladnu ve formě daní a odvodů, růst cen převaděčů a nárůst vykořisťování cizinců. Pokud by se přistoupilo k masivnímu vyhoštění všech nelegálních cizinců, negativní ekonomické důsledky tohoto opatření by byly dalekosáhlé a náklady na vyhledání nelegálních imigrantů a jejich deportace by byly astronomické. Některé sektory hospodářství (např. stavebnictví) by se jen velmi obtížně vyrovnávaly s odlivem

zahraniční pracovní síly. Předpoklad, že volná pracovní místa by se zaplnila domácími pracovníky, není reálný. Rada evropských států proto ve snaze situaci řešit a minimalizovat dopady nelegální migrace přistoupila k zavedení **regularizace**. ČR by mohla těchto zahraničních zkušeností využít a snažit se pomocí regularizace modifikované podle situace v ČR omezit negativní důsledky nelegální migrace.⁴⁹

3.1.1 Nelegální migrace v ČR

ČR je i nadále využívána jako tranzitní prostor pro nelegální migraci do dalších evropských zemí, i když v posledních letech se výrazněji prosazuje jako země cílová.

Nelegální migrace může vyvolat ohrožení vnitřní stability společnosti a bezpečnostní situace ve státě. Nelegální migrace mimo jiné nepřímo ovlivňuje vztah veřejnosti k integraci dlouhodobě a legálně usídlených cizinců. Souvisí s přeshraniční trestnou činností, organizovanou převaděčskou kriminalitou, obchodem s lidmi, může být napojena i na mezinárodní terorismus. Nelegální migrace a s ní související nelegální zaměstnávání má rovněž vliv na ekonomickou stabilitu a nepřímo i na vztah veřejnosti k integraci cizinců v ČR. Cizinci, kteří se na našem území zdržují nelegálně, se v některých případech dopouštějí trestné činnosti nebo se sami stávají oběťmi zločinu.

Bezpečnostní rizika, která nelegální migrace přináší, musela ČR po vstupu do Schengenského prostoru eliminovat v nových podmínkách novými formami a metodami práce policejních orgánů, které umožňují rychlou a jednotnou reakci na opatření přijímaná Radou EU k nelegální migraci. Zásadním strategickým dokumentem, kterým se tato transformace realizuje, je „**Národní plán řízení ochrany státních hranic České republiky**“, obsahující Integrovaný model zabezpečení hranic. Jedná se o důležitý nástroj zabezpečení vnitřní bezpečnosti a zejména ochrany proti nelegálnímu přistěhovalectví. Spočívá v novém zavedení souboru komplementárních opatření, v rámci kterých se rozlišují 4 pásma. **Prvním pásmem** je činnost ve třetích zemích, zejména v zemích původu a tranzitních zemích např. formou vysílání styčných důstojníků a poradců pro doklady. **Druhé pásmo** zahrnuje mezinárodní spolupráci (multilaterální, bilaterální a místní) související s ochranou hranic. **Třetím pásmem**

⁴⁹ Komentář a důvodová zpráva k zákonu č. 326/1999 Sb. Předkladatel MV ČR, Praha, 1999 pod názvem Amnestie pro cizince (závěrečná zpráva pro Nadaci OSF Praha) Projekt realizován PPU a OPU v období 01 – 03/2005

se rozumí opatření na vnějších hranicích tj. mezinárodních letištích provozujících „neschengenské“ lety. **Čtvrtým pásmem** jsou aktivity realizované na území schengenských států a mezi těmito státy (aktivity na území ČR zaměřené proti nelegální migraci a přeshraniční kriminalitě).

Jedním z hlavních opatření k potírání nelegální migrace je intenzivnější provádění pobytových kontrol, a to jak samostatně plánovaných, tak ve spolupráci s ostatními orgány Policie ČR a státní správy a samosprávy. Dalším je provádění kontrolních akcí s využitím většího počtu sil a prostředků na předem stanoveném teritoriu s vytvořením kontrolní clony s maximálním využitím mobilních hlídek.⁵⁰

Od roku 1993 do roku 1999 (7 let) takto překročilo státní hranice 213000 osob. V průběhu jednotlivých let je možné zaznamenat četné výkyvy. V roce 1993 překročilo nedovoleně státní hranice 43302 osob (pro srovnání: údaj za rok 1991 je 18396 v rámci ČSFR). Tento obrovský nárůst byl způsoben politickou krizí na Balkáně a následnou válkou v této oblasti. V roce 1994 bylo zadrženo 20480 osob a v roce 1995 19172. Pokles migrantů při částečném uklidnění situace je zřejmý. Další velký nárůst byl zaznamenán v roce 1998 a činil 44672 osob. Jeho příčinou byl další konflikt na Balkáně, nejdříve srbská intervence v Kosovu a následné bombardování Srbska vojsky NATO. V roce 1999 se situace opět zklidňuje (32325 osob). Mezi zadrženými migranty stále dominují Evropané (kolem 65 – 70 %), další velkou skupinu tvoří Asiaté (kolem 25 %). Při hodnocení počtu zadržených cizinců je zřejmé, že jejich počet neustále narůstá (pomineme-li nárůst z let 1994 a 1998 způsobený konfliktem v bývalé Jugoslávii). Na tomto stavu se nejvíce podílí nárůst migrantů z Rumunska a zvýšení počtu asijských imigrantů (v roce 2008 tvořil počet Asiátů již 41 % všech zadržených migrantů).

Nelegální migranti přicházejí většinou z východní a jihovýchodní Evropy a z Asie. Nejčastějším místem vstupu do ČR je hranice se Slovenskem. ČR je i přes vyspělejší ekonomiku, než je v současné situaci ekonomika emigrantských zemí, stále tranzitním státem. Valná část nelegálních migrantů, má přes naši republiku namířeno dále na západ, nejčastěji do SRN. To potvrzuje i statistika: na hranicích se SRN bylo zadrženo 98 % všech migrantů ve směru z ČR.

⁵⁰ Použito ze zprávy Analytického centra pro ochranu státních hranic ČR, vydalo MV ČR a výroční zprávy MV kapitola IV. 2.1

3.1.2 Důvody nelegální migrace

Důvody, které vedou občany k odchodu ze své země, jsou dvojího druhu: ekonomické a politické. Ekonomické důvody jsou příznačné především pro imigranty z Evropy. Jejich cílem je zpravidla SRN. Od vzniku ČR v roce 1993 je zaznamenáván jejich neustálý nárůst, který je pozvolný a bez výkyvů. Největší skupinu tvoří Rumuni, Ukrajinci a další občané z postsovětských republik. Politické důvody převažují u občanů asijských států. Cíle politických migrantů jsou však shodné s migranty ekonomickými.⁵¹ Největší podíl tvoří občané Afghánistánu a Srí Lanky. Specifická byla migrace občanů SRJ (Kosova), která byla v souvislosti s válečným konfliktem v této oblasti. Mnozí z těchto migrantů také žádají o status uprchlíka. V roce 2000 tvořili Afghánci a občané Srí Lanky 45 % všech žadatelů. Migranti většinou platí za cestu až do západních zemí, zejména SRN, Itálie nebo Francie (průměrná částka je 7 000\$ na osobu). Jejich snahou je dostat se do těchto zemí i přes zadržení v ČR. Jeden z popisovaných případů je Mohammad, občan Pákistánu, který po zadržení požádal o azyl. Jeho snahou je po získání azylu okamžitý odchod z ČR do některé ze zemí EU. Tento případ rozhodně není ojedinělý. Mnoho žadatelů o status uprchlíka se řízení ani neúčastní a snaží se republiku opustit co nejdříve.

3.2 Nelegální pobyt ve sféře správního práva

Nelegální pobyt cizince je mj. porušením povinnosti dle § 103 písm. n) zákona o pobytu cizinců a je přestupkem dle § 157 odst. 1 písm. m) tohoto zákona, přičemž zákon formuluje tuto skutkovou podstatu poněkud kostrbatě slovy: „*se zdržuje na území po uplynutí platnosti víza nebo doby pobytu na území stanovené vízem nebo bez víza, či k tomu není oprávněn*“. Za tento přestupek zákon ukládá pokutu do výše 5.000 Kč. Tyto přestupky jsou projednávány službou cizinecké a pohraniční policie, konkrétně oblastními ředitelstvími této služby, a vychází se u nich – tak jako u všech přestupků – z principu zavinění, tedy dle § 3 zákona o přestupcích postačuje zavinění z nedbalosti.⁵²

Druhou základní reakcí státu za nelegální pobyt cizince je uložení *správního vyhoštění* tomuto cizinci. Správní vyhoštění není dle teorie správního práva sankcí,

⁵¹ ŠELEPOVÁ, P. *Zahraniční pracovní migrace v České republice (International Labour Migration in the Czech Republic)*. [Magisterská práce.], Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 1998

⁵² Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky ve znění pozdějších předpisů s platností od 1. 1. 2011 a o změně dalších zákonů

nýbrž opatřením státu.⁵³ Tato právní teoretická věta má význam především z hlediska zavinění cizince, při ukládání správního vyhoštění tedy není třeba cizinci dokazovat, že se nelegálního pobytu dopustil zaviněně a vychází se z toho, že naplnění určité skutkové podstaty znamená pro stát automaticky právo nebo zájem či dokonce nutnost nařídit cizinci, aby jednak opustil území ČR, a zakázat mu pobyt na území ČR i po určitou v rozhodnutí stanovenou dobu v budoucnu.⁵⁴ V případě nelegálního pobytu se cizinci uloží dle ustanovení § 119 odst. 1 písm. c) bod 2 cizineckého zákona správní vyhoštění až na dobu 3 let, tedy na dobu maximálně tří let.

Změny v oblasti správního vyhoštění

Je-li cizinec držitelem oprávnění k pobytu v jiném členském státě EU, avšak na území ČR se nachází neoprávněně, vydá mu policie namísto rozhodnutí o správním vyhoštění tzv. rozhodnutí o povinnosti opustit území, které neobsahuje zákaz vstupu. Cizinec je na základě tohoto rozhodnutí povinen opustit území ČR (a přemístit se do státu, kde má oprávnění k pobytu). Rozhodnutí o správním vyhoštění se bude nově vydávat s platností pro celé území EU, zákaz vstupu se tak bude týkat celého území EU (netýká se občanů EU a jejich rodinných příslušníků).

Rozšiřují se možnosti zániku či zrušení rozhodnutí o správním vyhoštění. Podá-li cizinec proti rozhodnutí o správním vyhoštění žalobu, rozhodne o ní soud do 60 dní. Zcela nově je formulováno ustanovení o úhradě nákladů spojených se správním vyhoštěním. Jako první je tyto náklady povinen uhradit zaměstnavatel, který zaměstnal cizince bez povolení k zaměstnání (je-li vyžadováno) nebo bez platného oprávnění k pobytu. V případě, že cizinec poruší pobytové podmínky a je mu uděleno správní vyhoštění může mu být policií namísto zajištění nově uloženo zvláštní opatření za účelem vycestování. Toto opatření je tzv. alternativou k zajištění. Pokud cizinec závažným způsobem poruší povinnosti vyplývající ze zvláštního opatření za účelem vycestování nebo ve stanovené době nevycestuje, policie cizince zajistí. Ve zvláštních případech, kdy cizinec bude uvádět nepravdivé údaje o své totožnosti nebo zmaří výkon vyhoštění a jeho vyhoštění bude stále proveditelné, bude policie oprávněna prodloužit

⁵³ např. z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu spis. zn. 5 Azs 125/2004: správní vyhoštění ve smyslu § 118 odst. 1 zákona o pobytu cizinců je definováno jako ukončení pobytu cizince na území, které je spojeno se stanovením doby vycestování z území a doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území. Správní vyhoštění je **svým obsahem rozhodnutím nikoli sankční povahy, ale toliko správním rozhodnutím, které obsahově vyjadřuje zájem státu na tom, aby se jím dotčený cizinec na území státu nezdržoval.**

⁵⁴ Zejména v diskusi veřejných činitelů je však s vyhošťováním operováno stejným způsobem jako se sankcemi. Hovoří se o porušování předpisů či o odstraňujícím účinku, což jsou aspekty spojované se sankcemi.

zajištění až na dobu 18 měsíců. Toto se netýká rodin ani nezletilých cizinců bez doprovodu.⁵⁵

3.3 Nelegální pobyt ve sféře trestního práva

Jakkoli je nelegální pobyt v zásadě pouze správním deliktem (tedy přestupkem), může za určitých okolností spadat též do práva trestního. Nejčastějším případem naplnění skutkové podstaty trestného činu je nelegální pobyt cizince, kterému bylo uloženo správní vyhoštění, čímž se tato osoba dopouští trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. V souladu s tímto ustanovením se cizinec, který po právní moci rozhodnutí o správním vyhoštění nevycestuje, dopouští od prvního dne po skončení svého výjezdního příkazu trestného činu. Za tento přečin hrozí dle současného znění trestního zákoníku trest odnětí svobody až na 3 roky. Trestní stíhání probíhá nejčastěji tak, že cizinec obviněný ze spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání je vzat do vazby. Trestním příkazem je mu pak uložen nejčastěji trest vyhoštění v rozmezí od 1 roku do 10 let nebo na dobu neurčitou; pokud cizinec proti trestnímu příkazu podá odpor, dojde k hlavnímu líčení před samosoudcem. Po právní moci odsuzujícího rozsudku může být cizinec umístěn do vyhošťovací vazby a poté deportován z území ČR.

„Nedostatky současného systému trestních a správních mechanismů vynucujících dodržování pobytově-právních předpisů lze vidět ve dvou aspektech, které považujeme za propojené a související, totiž v jejich celkové přílišné přísnosti na straně jedné a v jejich neefektivnosti na straně druhé. Společným jmenovatelem obou těchto skutečností je pak špatné nastavení těchto mechanismů.

Porovnáme-li jednotlivé reakce státu na nelegální pobyt cizince, musíme říci, že sankce za přestupek jsou téměř nepochopitelně malé a naopak dopady správního vyhoštění a omezení osobní svobody jsou nadměrně tvrdé. Pokuta, která může být cizinci uložena za neoprávněný pobyt, činí maximálně 5.000 Kč, což je méně než se ukládá za bagatelní delikty (pro srovnání - stejná sankce hrozí každému kdo v lese „ruší klid a ticho“ anebo tam kouří) a neumožňuje žádné odstupňování pokut.

⁵⁵ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky ve znění pozdějších předpisů s platností od 1. 1. 2011 a o změně dalších zákonů

Naopak vyhoštění, které se dle právní teorie tváří jako ne-sankce, je ve skutečnosti sankcí o to tvrdší, že při jejím ukládání není přihlíženo k žádným souvislostem a postup je tak obdobný jako třeba při odtahování špatně parkujících vozidel z ulic města. Tento vzájemný poměr tvrdosti pokut a vyhoštění naznačuje, že zákonodárce si cizince bez oprávnění k pobytu představuje jako psance. Nedostatky v oblasti trestního práva lze rozdělit na nedostatky legislativní a na nedostatky objevující se v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení.

Celkově ale nutno podotknout, že základním problémem trestněprávní represe namířené proti neoprávněnému pobytu je skutečnost, že rozhodnutí o správním vyhoštění, jejichž maření pak soudy trestají, jsou vydávána příliš snadno a příliš zautomatizovaně. Hlavní problém tedy leží mimo sféru práva trestního, totiž v právu správním⁵⁶.

Nutno poznamenat, že byl v roce 2009 schválen nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který zvýšil horní hranici trestu odnětí svobody.

3.3.1 Trestné činy související s nelegální migrací

Některé trestné činy přímo souvisí s nedovoleným překročením státní hranice ČR, jiné s nimi mohou být v jednočinném nebo více činném souběhu a další skupinu tvoří trestné činy, které mj. chrání imigranty. V následujícím přehledu budou uvedeny trestné činy, které nějakým způsobem korespondují se zkoumanou kriminalitou.

Prvou skupinu tvoří trestné činy zařazené v hlavě X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, díle 4. zvláštní části trestního zákoníku Jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci:

- Násilné překročení státní hranice § 339,
- Organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice § 340,

⁵⁶ Citace z nálezů a rozhodnutí Ústavního soudu 5 Azs 125/2004: „*Správní vyhoštění ve smyslu § 118 odst. 1 zákona o pobytu cizinců*

Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu 2 Tzn 82/97. „Z citovaného ustanovení § 61 odst. 1 písm. a) tr. zák. vyplývá, že smyslem podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je předčasné propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody pod podmínkou, že během soudem stanovené zkušební doby povede řádný život a vyhoví uloženým podmínkám, přičemž soud musí mít možnost sledovat chování podmíněně propuštěného ve zkušební době, aby mohl, a to popřípadě již během zkušební doby, rozhodnout o jeho osvědčení nebo o výkonu zbytku trestu odnětí svobody (§ 64 odst. 1 tr. zák.).

Cizinci je jen zřídka uložen trest odnětí svobody pouze za to, že mařil výkon správního vyhoštění. A pokud udělen je, je podmíněčné propuštění po vykonání poloviny trestu často obtížné, neboť – tak jako u ostatních odsouzených ke krátkým trestům odnětí svobody – během krátkého pobytu ve věznici nemá odsouzený tolik možností získat dostatečný počet kázeňských odměn, aby osvědčil, že se polepšil.

- Napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky § 341,
- Neoprávněné zaměstnávání cizinců § 342,

Do druhé skupiny je možné zařadit trestný čin uvedený v hlavě II. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, díle 10. zvláštní části trestního zákoníku Trestné činy proti svobodě:

- Trestný čin obchodování s lidmi § 168, (trestný čin páchaným v jednočinném souběhu zejména s trestným činem Organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice § 340, případně s trestným činem Napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky § 341).

Trestní zákoník obsahuje poměrně velké množství trestných činů, u nichž je jednou z okolností zvláště přitěžujících (kvalifikační okolností) spáchání takového činu „na jiném **pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost**, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání, ...“.

Ve sdělovacích prostředcích bývají tyto činy označovány jako činy rasově motivované. Je to zejména trestný čin vražda [§ 140 odst. 3 písm. g)], těžké ublížení na zdraví [§ 145 odst. 2 písm. f)], ublížení na zdraví [§ 146 odst. 2 písm. e)], mučení a jiné nelidské a kruté zacházení [§ 149 odst. 2 písm. c)], zavlčení [§ 172 odst. 3 písm. b)], vydírání [§ 175 odst. 2 písm. f)], porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí [§ 183 odst. 3 písm. b)], násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci [§ 352 odst. 2, 3], hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob [§ 355 odst. 1 písm. b)], podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod [§ 356 odst. 1, 2], genocidium [§ 400 odst. 1, 2], apartheid a diskriminace skupiny lidí [§ 402 odst. 1], založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka [§ 403 odst. 1], projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka [§ 404] a perzekuce obyvatelstva [§ 413 odst. 1].

3.3.2 Trestný čin dle § 341 trestního zákoníku

Jedním z trestných činů, které jsou dávány do souvislosti s nelegální migrací, je zneužívání institutu sloučení rodiny k získání pobytu v ČR. Trestný čin napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky může být spáchán mj. formou uzavírání

úcelových sňatků či souhlasným prohlášením o určení otcovství k nezletilým občanům ČR/EU. Tento trestný čin byl do trestního zákona vložen dne 12. 7. 2007 jako § 171d), v novém trestním zákoníku je uveden jako § 341 „*Kdo v úmyslu získat neoprávněný majetkový nebo jiný prospěch pomáhá jinému k neoprávněnému pobytu na území ČR, bude potrestán⁵⁷*“

K páčání trestného činu napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky formou účelově uzavřených sňatků a účelovým zápisem o určení otcovství dochází zejména ze strany českých občanů, zastoupení cizinců je spíše mizivé. Podíl občanů ČR v roce 2010 tvořil 100 %, v roce 2011 byli občané ČR zastoupeni na spáchání uvedeného trestného činu 89,7% podílem z celkového počtu stíhaných osob.

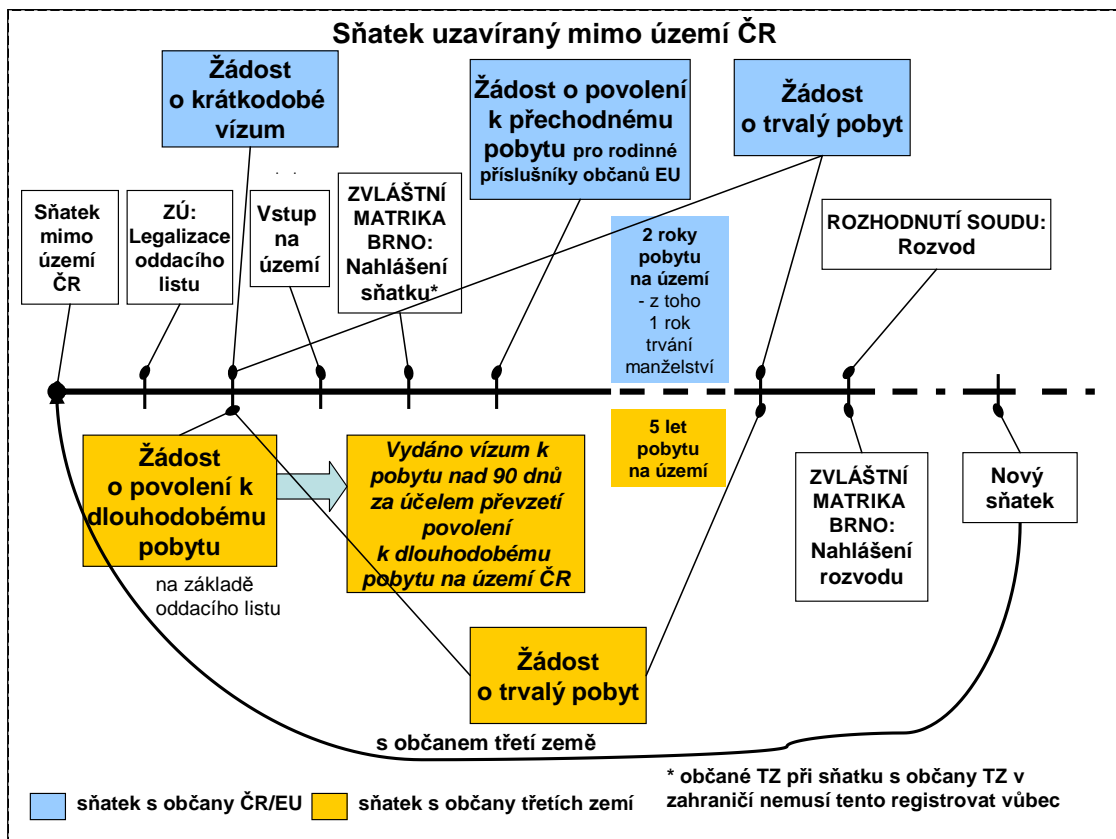
V roce 2009 zpracovalo Analytické centrum pro ochranu státních hranic a migraci studii zabývající se zneužíváním účelového sloučení rodiny, do kterého patří rovněž účelové uzavírání sňatků cizinců s občany ČR s cílem zajistit si legální pobyt na území. Ze zkušeností vyplývá, že jsou tyto sňatky uzavírány zejména se státními příslušníky Nigérie, Tuniska, Egypta, Vietnamu, Číny a států bývalého SSSR. Počet stíhaných osob stoupá především v případech účelově uzavíraných sňatků. Za prvních 9 měsíců v roce 2011 bylo pro trestný čin spáchaný účelově uzavřenými sňatky stíháno 20 osob.

Ministerstvo zahraničních věcí v poslední době informovalo o nárůstu podezření na účelově uzavírané sňatky v Tunisku a Alžírsku. Jedná se o sňatky mladých tuniských mužů (20-35 let) s občankami ČR, které Tunisko navštěvují během dovolené. Muži pracují v turistickém ruchu, nemají zpravidla dokončeno střední vzdělání a pocházejí ze špatných ekonomických poměrů. Z těchto důvodů jsou jejich šance na získání schengenského víza z hlediska rizikovosti značně omezené. Snaží se proto uzavřít sňatek s českými občankami (často mnohem staršími), které se však domnívají, že se jedná o skutečnou lásku. Po získání schengenského víza/přechodného pobytu pak muži do ČR často ani nepřicestují a směřují do dalších zemí EU.⁵⁸

⁵⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁵⁸ V roce 2006 tvořil počet žádostí o turistické vízum od tuniských manželů českých občanek 65 žádostí, v roce 2009 – 135, v roce 2011 již 181 (čerpáno ze správy Analytického centra pro ochranu státních hranic MV ČR)

Obrázek 1 Sňatek uzavíraný mimo území ČR

Zdroj: Zpráva Analytického centra pro ochranu státních hranic MV ČR (vlastní úprava)

Uzavření sňatku s cizincem

K uzavření sňatku dojde zpravidla na území třetího státu, jehož je cizinec občanem. Stát, kde se sňatek uskutečnil, vystaví novomanželům oddací list, který je podkladem pro žádost o pobytové oprávnění. V případě sňatku s občanem EU/ČR může orgán cizího státu na snoubenci požadovat předložení vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství jako doklad pro uzavření manželství nebo jako podklad pro vydání dokladů k uzavření manželství svého státního občana (vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství vydává matriční úřad na žádost občana ČR).⁵⁹

Sňatek občana třetí země s občanem ČR/EU

Probíhají 2 řízení o udělení pobytového oprávnění, z nichž jedno je v kompetenci ZÚ (MZV) a druhé v kompetenci SCP (MV) – postup dle Směrnice EP a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat na území členských států (dále jen „Směrnice 2004/38“).⁶⁰ (Při uzavírání sňatků se zapomíná na další instituty našeho právního řádu, viz příloha č. 2 této DP).

Nedostatky této směrnice

Ani díky vysokému nasazení konzulárních úředníků se v naprosté většině evidentně účelových sňatků nepodaří najít právně průkazný důvod, který by účelovost sňatku potvrdil. K prokázání rodinné příslušnosti k občanu ČR/EU postačuje pouze ověření nebo superlegalizace oddacího listu vydaného orgánem třetí země.

Provedení superlegalizace oddacího listu

Superlegalizaci provádí ZÚ ČR ve státě, který je akreditován pro stát, jehož orgán listinu vystavil. Je-li stát, jehož orgán listinu vydal, smluvní stranou Haagské úmluvy o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin ze dne 5. října 1961, provádí

⁵⁹ Souvislost sňatku a sociálně-právní ochrany dětí:

a) Pokud cizinec uzavře sňatek s partnerkou/partnerem – rodičem (matkou, otcem) nezletilého dítěte, nemá tento krok přímou vazbu k dítěti. Dle § 33 zákona o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů) se na výchově podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti (tato osoba však nedisponuje rodičovskou zodpovědností k dítěti).

b) Vazby k dítěti mohou vzniknout procesem osvojení – tzn. manžel matky dítěte osvojí její dítě (poté tedy vzniká tomuto manželovi rodičovská zodpovědnost a má vazbu k dítěti).

c) Další vazby mohou vzniknout tím, že rodič zemře a manžel žádá o svěřeni dítěte do péče (je zde však role druhého rodiče a jeho vazba, vztahy k dítěti) – tímto krokem, opět pozůstalý manžel získá rodičovskou zodpovědnost k dítěti.

Varianta b) a c) se téměř v praxi nevyskytuje, protože cizinec-manžel získá legální formu pobytu již uzavřením sňatku.

⁶⁰ Dle směrnice musí být občanům EU a jejich rodinným příslušníkům bez ohledu na jejich státní příslušnost v objektivně existujících podmínkách svobody a důstojnosti umožněno pohybovat se a pobývat na území členských států. Členský stát maximálně usnadní získání těchto víz a udělí je bezplatně, zrychleným postupem, v nejkratší možné lhůtě. V případě ČR se pro vstup rodinného příslušníka občana EU vyžaduje pouze krátkodobé turistické vízum, na které jsou kladeny minimální požadavky (pouze oddací list vydaný orgány státu, ve kterém se sňatek uskutečnil, superlegalizovaný na ZÚ ČR) a má krátkou lhůtu k vyřízení (max. 15 dnů). Současně pracovníci příslušného ZÚ ČR prověřují okolnosti, za nichž byl sňatek uzavřen, a v případech odůvodněného podezření na účelový sňatek vízum zamítanou.

konečné ověření listiny formou tzv. apostily příslušný orgán tohoto státu. Superlegalizace, tzn. opatření vyšším ověřením⁶¹, cizozemského oddacího listu je podmínkou pro zápis manželství do Zvláštní matriky v Brně - v případě sňatku s občanem ČR.

Nedokonalost superlegalizace

Superlegalizace znamená pouze ověření pravosti dokumentu nikoli údajů v něm uváděných, ZÚ tak potvrdí, že jde skutečně o dokument vydaný úřadem daného státu.

I v případě podezření na falešné údaje nemohou ze zákona ZÚ odmítnout superlegalizaci, pokud jsou údaje uváděné na pravém dokumentu. Některé migračně rizikové země (např. Vietnam, Mongolsko, Alžírsko ...) mají s ČR uzavřenu bilaterální dohodu o právní pomoci, na jejímž základě není třeba opatřovat veřejnou listinu vyšším ověřením.

Návrhy na zlepšení

- prosadit změnu v novele zákona o pobytu cizinců, tak aby byl právně zakotven termín „uzavření účelového manželství“⁶², který by bylo důvodem pro neudělení víza; orgány ČR, by tak měly potřebnou právní oporu,
- možnost zamítnout žádost o přechodný pobyt, pokud se žadatel dopustí obcházení platné legislativy tím, že uzavře účelový sňatek, má nyní pouze SCP po jeho příjezdu do ČR (§ 87e, odst. 1, písm. c) cizineckého zákona),
- umístění styčného důstojníka Policie ČR na ZÚ v zemích s vysokým rizikem účelového jednání (Tunisko).

Právní úprava a praxe v členských státech EU

Většina členských států EU jako doklad prokazující rodinný vztah požaduje pouze matriční doklad cizozemského státu, vč. ověření. Matriční doklad vydaný dotčeným členským státem vyžaduje jen 6 států (ze zaslaných 26 odpovědí): Litva, Lotyšsko, Polsko, Španělsko – jen v případech, kdy dochází ke sloučení s občanem daného členského státu; dále pak Řecko a Maďarsko, které vyžaduje matriční doklad vždy ověřený příslušným členským státem.

Polovina členských států EU (Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Německo, Nizozemsko, Polsko, Slovensko, Spojené království a Švédsko)

⁶¹ Výjimku tvoří státy, se kterými má ČR uzavřenou příslušnou bilaterální smlouvu a dále státy, které jsou smluvní stranou Haagské úmluvy o zrušení požadavku ověřování cizích listin ze dne 5. října 1961 (viz. vyhl. MZV č. 45/1999 Sb.).

⁶² Tento návrh je již zapracován do stávajícího návrhu novely cizineckého zákona, nutnost zapracování tohoto opatření do národní legislativy vyplývá ze skutečnosti, že vízový kodex, který je unijní normou pro úpravu krátkodobých víz, explicitně neupravuje problematiku rodinných příslušníků občanů EU.

aplikuje v rámci vízového řízení různý režim pro žadatele o vízum, který je rodinným příslušníkem občana EU dle toho, zda jde o občana EU, který vykonává právo volného pohybu anebo o vlastního státního občana, který právo volného pohybu nevykonává.

Např. pokud se turecká manželka stěhuje za německým manželem žijícím v SRN, musí prokázat požadované jazykové znalosti (podmínka vyplývající z pobytového zákona), což není vyžadováno v případě aplikace předpisu o volném pohybu (Směrnice 2004/38) od turecké manželky francouzského občana cestujícího či pobývajícího v SRN.

Závěry - účelové uzavření sňatku

Stejně tak jako v případě účelového prohlášení o určení otcovství nelze ani v případě účelového sňatku zabránit jeho uzavření. Pozornost by se tak měla soustředit především na odhalování účelových vazeb, které by pak byly důvodem pro neudělení pobytového oprávnění. Pozitivní změnu v tomto ohledu by měla přinést novela cizineckého zákona, kde bylo navrženo zakotvení termínu „uzavření účelového manželství“. Orgány rozhodující o povolení či odmítnutí vstupu na území ČR by tak definicí tohoto termínu v zákoně získaly potřebnou právní oporu pro případné zamítavé rozhodnutí.

Pro účinnou obranu proti účelovému jednání ze strany cizinců je nicméně klíčové kvalifikovaně odhalit takto nežádoucí jednání. K tomu je třeba posílit spolupráci mezi jednotlivými inspektoráty cizinecké policie a ZÚ, a to v oblasti předávání poznatků zjištěných na ZÚ při pohovorech s žadateli. Dále bylo pro účely řízení o udělení pobytového oprávnění navrženo, aby se uplatňoval přísnější postup v případě žádosti o vízum k pobytu do 90 dnů/resp. povolení k přechodnému pobytu u rodinných příslušníků občanů ČR než u rodinných příslušníků občanů EU. A to v tom smyslu, že u rodinných příslušníků občanů ČR by byl při předložení žádosti požadován doklad potvrzující rodinný vztah vydaný Zvláštní matrikou v Brně, nikoli pouze doklad daného státu, kde ke sňatku došlo. Nicméně z hlediska obhajitelnosti této povinnosti v případě možných soudních sporů bylo doporučeno tuto povinnost vyžadovat až po schválení nového cizineckého zákona, jehož věcný záměr se v současné době připravuje, kde bude rozdělena kategorie občana ČR, který nevykonává právo volného pohybu a který vykonává právo volného pohybu. Dalším opatřením týkající se změny zákona je zapracování změny do zákona o matrikách, kdy by pro občany ČR byla zavedena povinnost hlásit Zvláštní matrice v Brně veškeré matriční události, které se jich týkají a ke kterým došlo v zahraničí.

S modernizací státní správy a se zavedením tzv. základních registrů budou mít pak matriky rovněž možnost při osobním kontaktu s cizincem zjišťovat oprávněnost jeho pobytu na území ČR, čímž by se mohla zvýšit pravděpodobnost odhalení účelového jednání v případě sňatků.

3.3.3 Trestné činy dle § 339 a § 340 trestního zákoníku ⁶³

„Kdo překročí státní hranici za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí, bude potrestán...“ (§ 339 odst. 1).

„Kdo pro jiného organizuje nedovolené překročení státní hranice nebo jinému umožní či mu pomáhá nedovoleně překročit státní hranici nebo jinému po nedovoleném překročení státní hranice umožní či mu pomáhá přepravit se přes území České republiky nebo takové přepravení organizuje, bude potrestán...“ (§340 odst. 1).⁶⁴

I zde je možné uvést modelový příklad. V září 2001 pozatýkali detektivové z českého ÚOOZ SKPV v Praze, středních a severních Čechách patnáct členů mezinárodního gangu pašeráků lidí, který v posledních letech organizoval ilegální migraci zejména občanů Čínské lidové republiky přes Rusko do západní Evropy. Díky spolupráci se specializovanou Službou pro odhalování korupce a závažné trestné činnosti se navíc podařilo zadokumentovat milionové finanční toky a obstatit 52 kont pašeráků vedených u šesti českých peněžních ústavů. Akce byla načasována tak, že současně s českými policisty zasáhli i jejich francouzští kolegové. Do rozsáhlé mezinárodní akce s krycím názvem „EURO“ byli zapojeni i policejní specialisté z Německa a Velké Británie.

V ČR skončili za mřížemi příslušníci „české sekce“ převaděčské organizace – šest Číňanů, tři Vietnamci a devět Čechů. Ve Francii bylo pozatýkáno dalších devět lidí, vesměs Číňanů, jeden pachatel byl zatčen ve Velké Británii a dva již dříve v Německu. Během domovních prohlídek v ČR policie zajistila 2 miliony Kč v různých měnách, 6 ks střelných zbraní, 53 kusů falešných cestovních dokladů a velké množství

⁶³ Přestože je obchodování s lidmi v EU často vázáno na nedovolené přistěhovalectví a na převaděčství, je zde jasný rozdíl. Obchodování s lidmi je zločin porušující základní lidská práva, zatímco převaděčstvím dochází k porušování právních předpisů na ochranu hranic. V případě nedovoleného přistěhovalectví zprostředkovaného převaděčem byla mezi přistěhovalcem a převaděčem uzavřena dohoda a jejich vztah skončí, jakmile přistěhovelec vstoupí na území přijímajícího státu. Při obchodování s lidmi se v určitých fázích tohoto procesu používají nezákonné prostředky jako nátlak, klam či zneužití zranitelného postavení oběti. Přeprava dotčené osoby se dále provádí za účelem následného vykořisťování, které obvykle začíná v cílové zemi. Převaděčství v tomto případě ovšem slouží jako „prostředek“ delikt k jinému, závažnějšímu trestnému činu.

⁶⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

písemných dokumentů. V různých úkrytech zadržela 33 migrantů z Číny. Na organizaci se přišlo, když v červnu 2000 celníci v britském přístavu Dover zahájili prohlídku podezřelého kamionu, který připlul trajektem z pevniny. Kamion byl registrován na firmu VAN DER SPEK Transport, což je jen mírně pozměněné jméno známé a zavedené nizozemské speditérské společnosti. Podle vyjádření celníků, kteří prováděli kontrolu „vozidlo odpovídalo profilu dopravních prostředků, které se využívají k pašování drog, cigaret a dalšího kontrabandu“. Když však celníci otevřeli velké dveře chladicího kontejneru, našli za paletami s rajčaty těla celkem 54 mrtvých mužů, 4 mrtvých žen a dva muže bojující o život. Ve všech případech se jednalo o mladé Číňany pocházejících pravděpodobně z provincie Fu-t'ien. Do Velké Británie cestovali za prací.⁶⁵ Jak šetření prokázalo, případ z Doveru patřil k aktivitám pozatýkané skupiny.

Převážnou část nelegální migrace umožňuje existence mezinárodně organizovaných převaděčských skupin. Jejich činnost začíná již v domovských státech získáváním potencionálních migrantů, pokračuje přísliby o zajištění bezpečné přepravy, o zaručené možnosti usadit se v zemích západní Evropy, dále obstaráváním padělaných nebo pozměněných cestovních dokladů, víz či jiných potřebných dokumentů až po doprovod během cesty. Tyto činnosti si převaděčské organizace nechávají zaplatit vysokými částkami, které mohou v některých případech znamenat vysoké zadlužení i celých rodin nelegálních migrantů, kteří se mohou dostat i do přímé závislosti na členech převaděčských organizací. Není výjimkou, že jsou migrantům odebírány osobní doklady ke ztížení identifikace v případě jejich možného zadržení ze strany bezpečnostních orgánů. Lze konstatovat, že bez pomoci převaděčských skupin se vyskytly jen ojedinělé případy překročení státní hranice. Nelegální migranti si jsou vědomi skutečnosti, že neznají poměry na státní hranici a při řešení případných problémů souvisejících s jejím překročením by byli osamoceni a šance na úspěšný přechod státní hranice by byla minimální.⁶⁶

Nový český trestní zákoník⁶⁷ neobsahuje přímo skutkovou podstatu trestného činu převaděčství. Ani v předchozí právní úpravě nebyl trestný čin převaděčství obsažen. Jednání spočívající vesměs v organizovaném převádění lidí přes státní hranici bylo a je možné kvalifikovat jako trestné činy **organizování a umožnění nedovoleného**

⁶⁵ ZCP: ÚOOZ, 2009., NOŽINA, M., KRAUS, F. *Kriminální sítě v asijských diasporách*, 2009. str. 81, vydal Ústav mezinárodních vztahů (interní pomůcka pro ÚOOZ), text vychází z knihy NOŽINA, M. *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*, vydavatelství Themis, ISBN 80-7312-018-6

⁶⁶ BLÁHA, R. *Trestněprávní aspekty prostituce v ČR*, 2008, s. 25 -28, vydal LexisNexis, pro Justiční akademii Kroměříž ISBN 978-80-86920-29-0

⁶⁷ Trestní zákoník č.40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009

překročení státní hranice podle § 340 nebo **násilné překročení státní hranice** podle § 339 trestního zákoníku. Ve srovnání se slovenskou právní úpravou se jedná o téměř shodná ustanovení, snad pouze s rozdílem ve výši trestních sazeb, které jsou na Slovensku vyšší. Trestný čin organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice je pojmově totožný s trestným činem převaděčství podle § 355 slovenského trestního zákona.

Skutková podstata byla oproti minulé právní úpravě formulována jak v základní skutkové podstatě, tak i v kvalifikovaných skutkových podstatách rovněž v souladu s Rámcovým rozhodnutím Rady Evropské unie ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, přechodu a pobytu (2002/946/SVV). Dosavadní výše trestních sazeb uvedená v základní skutkové podstatě i v kvalifikovaných skutkových podstatách, kde byly doplněny a nově formulovány další okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které buď navazují na uvedené Rámcové rozhodnutí, anebo jsou formulovány tak, aby vyjádřily v návaznosti na další skutkové podstaty obvyklé závažnější případy spáchání tohoto trestného činu, byla v evidentním nepoměru k závažnosti jednání, zejména z pohledu úzké provázanosti těchto aktivit s mezinárodním organizovaným zločinem.

Zkušenosti ukazují, že dosud velmi chyběla možnost přísně postihovat taková jednání, kde se projevuje vazba na mezinárodní organizovaný zločin právě v podobě existence organizovaných skupin, zabývajících se nelegálním převaděčstvím, a dále také v případech, kdy v důsledku hazardování s lidskými životy osob, které jsou takto nelegálně transponovány přes hranice jednotlivých států, dojde k ohrožení jejich života v podobě vzniku těžké újmy na zdraví těchto osob nebo dokonce k jejich smrti.⁶⁸

Při odhalování a vyšetřování organizované nelegální migrace je jako jeden ze stěžejních důkazů využíván odposlech a záznam telekomunikačního provozu. Novela trestního řádu, ku prospěchu věci, stanoví, že lze příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vydat, pokud je vedeno trestní řízení pro zločin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, pro některý v tomto ustanovení (§ 88) taxativně uvedený trestný čin nebo pro trestný čin, k jehož stíhání nás zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva. Zde se jeví jako

⁶⁸ Viz § 340, Organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice, odst. 3 a 4, které umožňují postih pachatele v případě, že vydá jiného v nebezpečí smrti, způsobí-li takovým činem jinému těžkou újmu na zdraví ...

největší překážka oproti právní úpravě účinné do konce roku 2009 vypuštění ustanovení písmene c) ve 4 odstavci § 171a trestního zákona (organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice), které znělo „*spáchá – li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech*“ a jeho nahrazení ustanovením „*získá – li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu*“.⁶⁹ Z prováděných šetření je stále zřetelnější, že po vstupu středoevropských států včetně ČR do Schengenu působí organizované skupiny na území více států. Pro využití ustanovení § 88 českého trestního řádu (odposlech a záznam telekomunikačního provozu) tedy bude nutné zadokumentovat, že pachatel touto činností již získal prospěch velkého rozsahu (5.000.000,-Kč), což se jeví v počátečním šetření ještě před zahájením trestního řízení značně problematické.

Trestný čin **násilné překročení státní hranice** dle § 339 trestního zákoníku se rovněž v běžné praxi neobjevuje. Obdobně jako ostatní ustanovení trestního zákoníku chránící státní hranice může být toto uplatňováno pouze v rámci vnějších schengenských hranic. ČR má vnější hranici pouze na mezinárodních letištích a je tedy zřejmé, že naplnění této skutkové podstaty bude výjimečné. Jiná situace by nastala snad jen při mimořádných událostech, kdyby došlo k znovuzavedení kontrol na hranicích mezi jednotlivými státy Schengenu.

3.3.4 Obchod s lidmi § 168 trestního zákoníku

ČR je ve specifickém postavení, kdy je současně zemí zdrojovou, tranzitní i cílovou. Vzhledem k tomu, že obchodování s lidmi je kriminálním jednáním a odehrává se v latenci, jsou údaje pouze výsekem z reality, někdy se vychází pouze od počtů pachatelů, které se podařilo odsoudit nebo od klientů či klientek pomáhajících organizací apod.

Obchod s lidmi § 168 trestního zákoníku

- (1) *Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito*
- a) *k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla*
 - d) *k otroctví nebo nevolnictví, nebo*

⁶⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

e) *k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.*

(2) *Kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito⁷⁰*

a) *k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,*

d) *k otroctví nebo nevolnictví, nebo*

e) *k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.⁷¹*

Také zde můžeme uvést příklad získaný ze sdělovací zprávy případu řešeného detektivy ÚOOZ SKPV.

Žena pocházející z Thajska, z malého města, z chudé rodiny, od dětství považována za hezkou dívku. Po skončení studia na střední škole a určité době neúspěšného hledání smysluplného zaměstnání je kontaktována osobou, která je schopna zprostředkovat cestu do ČR či dále do zemí EU. Je jí nabídnuta práce v ČR později i v dalších zemích EU při prodeji luxusního zboží. Ze strany majitele obchodu je totiž požadován dobrý vzhled prodavačky. Vzhledem k tomu, že rodina nemá dostatek prostředků na zaplacení nákladů spojených s úhradou cesty, je ženě nabídnuta možnost financování cesty formou úvěru, který jí poskytne její budoucí zaměstnavatel v Evropě. (pro příklad v roce 2010 se částka za cestu do ČR pohybovala v řádu 8 000 USD). Po příjezdu je ženě oznámeno, že cesta ve skutečnosti stála 15 000 USD a v takové výši je tedy i její celkový dluh vůči jejímu novému zaměstnavateli. Navíc jí sdělí, že jí slíbené místo je již obsazeno a jiná možnost zaměstnání zatím není. Ženě je nabídnuta možnost odpracovat si dluh formou prostituce. Vše je podpořeno „pádnějšími argumenty“ jako je odebrání cestovního dokladu, nucení podepsání směnky pod hrozbou bití, bitím a v neposlední řadě i znásilněním.

Jiný případ s podobným koncem, žena přicestuje leteckou cestou, na letišti si ji vyzvedne majitel nočního klubu, který jí ihned odebere doklady a odveze ji do některého ze svých podniků. Zde je jí sdělena výše dluhu (o hodně vyšší nežli skutečné náklady na cestu), který je žena nucena pod nátlakem podepsat. Takto vzniká

⁷⁰ Trestní zákoník č.40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009

⁷¹ Trestní zákoník č.40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009

závazek mezi prostitutkou a majitelem klubu, který může trvat i několik let a majitel ji může kdykoliv prodat jinému majiteli. Ani v tomto případě není nutno zdůrazňovat, že pokud se žena zdráhá poskytovat sexuální služby, je vystavena veškerým formám nátlaku od bití až po několikanásobné znásilnění.⁷²

V hodně případech jsou ženám aplikovány násilím drogy, aby byly zbaveny zábran. Dost často se z nich pak stávají závislé na drogách, které jim majitel dodává a tím se jim opět zvyšuje jejich dluh.

Obchodování se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování je mezinárodní organizovaný kriminální jev, který má závažné následky pro bezpečí, prosperitu a lidská práva obětí. Obchodování za účelem sexuálního zneužívání je trestná aktivita typu "vysoký zisk – nízké riziko" - která ničí kvalitu života a někdy samotné životy obětí. Tento trestný čin by se dal označit za moderní sexuální otroctví.

Ze strategického pohledu bude organizovaný obchod za účelem sexuálního vykořisťování rapidně narůstat a začne narušovat existující sexuální průmysl, jakmile jednou v zemi získá záchytný bod. To potenciálně vede k násilné "válce gangů", protože obchodníci se střetnou s místními kriminálníky kvůli kontrole této lukrativní formy lidského vykořisťování. Trestná činnost organizovaného obchodu se neobjevuje izolovaně. Jakmile je jednou zavedena, síť obchodníků se rychle rozšíří a vyvine vzájemně výhodné vztahy s existujícími kriminálními organizacemi, které operují ve sférách jako drogy nebo obchod se zbraněmi. A konečně finanční ziskovost organizované prostituce rychle povede k rafinovaným formám vnitřního i vnějšího praní peněz, což může vyvolat ekonomickou destabilizaci. Široký záběr vážných hrozeb způsobených obchodováním s lidmi proto požaduje rychlou, ráznou a profesionální reakci proti obchodování ze strany orgánů činných v trestním řízení, a to jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni.

Trestný čin obchodování s lidmi je mimořádně komplexní mezinárodní kriminální fenomén a vyžaduje vysoce profesionální, obratné a dobře informované vyšetřovatele, kteří s ním budou bojovat. Organizovaní obchodníci jsou pohotoví, mazaní a bezohlední jednotlivci, kteří operují v globálním měřítku a často používají nejmodernější technologii, metody komunikace a praní peněz, aby si usnadnili páčání trestné

⁷² ZCP: ÚOOZ, 2009., NOŽINA, M., KRAUS, F. *Kriminální sítě v asijských diasporách*, 2009. str. 81, vydal Ústav mezinárodních vztahů (interní pomůcka pro ÚOOZ), text vychází z knihy NOŽINA, M., *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*, vydavatelství Themus, ISBN 80-7312-018-6

činnosti. Nelegální migrace v nedávných letech prudce narůstala a růst obchodování se ženami a dětmi tento trend odráží. Abychom toto tvrzení uvedli v kontextu, odbor OSN pro spravedlnost a kriminalitu předpokládá, že globální ziskovost obchodu s lidmi je na stejné úrovni jako zisk generovaný globálním obchodem s narkotiky. Takže jako u všech forem organizované kriminality jde u obchodu s lidmi o peníze.⁷³

Tři základní prvky v pozadí můžou být uvedeny docela jednoduše:

- v zemích původu zůstává zdánlivě nekonečná zásoba obětí vykořisťování,
- v cílových zemích udržuje konstantně rostoucí sexuální trh zdánlivě nekonečnou poptávku po službách obětí,
- organizované kriminální skupiny kontrolují tuto ekonomickou situaci "nabídky a poptávky", aby v ní provozovali nezákonné obchody a zneužívali oběti k vytváření svých enormních zisků.

Obchodování je ovšem komplexní jev daný řadou socioekonomických faktorů, které na sebe navzájem působí, a tím vytvářejí základní principy uvedené výše. Obchodování je kontrolováno a využíváno hlavně organizovanými kriminálními skupinami. Potenciálně vysoké zisky a minimální riziko odhalení a trestu činí z obchodování za účelem sexuálního vykořisťování v mnoha zemích světa lákavý byznys. Zatímco ziskovost z obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování se dá srovnat s obchodováním s drogami, tresty uložené usvědčeným pachatelům jsou nesrovnatelné. Odsouzení za tento typ zločinu znamená pravděpodobně minimální rozsudek, což je samo o sobě magnetem pro organizované zločince.⁷⁴

Obecně se dá říci, že k rozvoji obchodu s lidmi v celosvětovém měřítku přispívají především tyto faktory:

- nerovnováha mezinárodních ekonomických vztahů, chudoba a politická nestabilita v zemích původu, častý je i silný tlak rodiny a sociálního okolí na ženu,
- vysoká tolerance k porušování lidských práv (především v zemích původu),

⁷³ La Strada Česká republika, o.p.s. *Lidská práva v praxi. Manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi*. Praha: La Strada, 2002 (z anglického originálu Human Rights in Practice, A Guide to Assist Trafficked Women and Children, vydaného GAATW Bankong 1999)

⁷⁴ VANÍČKOVÁ, E., BURČÍKOVÁ, P., KERBIC, J., KEFURTOVÁ, A., ROZLÍLEK, M., KUTÁLKOVÁ, P. *Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2005

- nerovnoprávnost pohlaví v zákonech i v praxi (feminizace bídy, gender diskriminace, obecná tendence k nižšímu ohodnocení žen v pracovním procesu, špatný přístup ke vzdělání a pracovním příležitostem),
- vysoká poptávka po levném, prodejném sexu (podcenění zdravotního rizika spojeného s prostitucí)
- poptávka po levné pracovní síle,
- nedostatečná informovanost veřejnosti i obětí, nedostatečné právní vědomí,
- posunutý systém hodnot ve společnosti, přílišná orientace na principy tržního chování,
- touha žen uniknout z nudného, neperspektivního životního stylu a sociální kontroly původního prostředí,
- touha živitelů rodin zajistit lepší podmínky pro život, než jaké jsou normou v zemi původu
- přílišná důvěra ve spoluobčany, lidé pocházející ze stejné sociální vrstvy, lidé stejného etnika a jejich dobré záměry při poskytování příležitostí „novým příchozím“
- mýtus snadného a pokojného života na Západě, protichůdné mýty o obětech obchodování s lidmi (např. „slušné dívce se to stát nemůže“ až po druhý extrémní názor „může se to stát každé, nic proti tomu nemohu dělat, risknu to a vezmu nabízenou pracovní příležitost“),
- naivita žen při hledání dobře placené práce či partnera za účelem sňatku.⁷⁵

Obchodování s lidmi vytváří oběti. Oběti tohoto jevu pravděpodobně trpí nejvážnějším zneužitím lidských práv jako únosy, sexuální a fyzické násilí, znásilnění, otroctví. Někdy jsou oběti zavražděny a ty, které se podařilo zachránit, se pravděpodobně nikdy nezbaví následků psychického poškození, které utrpěly. Obchodování s lidmi také zahrnuje klíčový zločin příživnictví - živobytí z výdělků sexuálně vykořisťovaných obětí, správu nevěstinců, nelegální přechod hranic a výrobu a držení padělaných dokumentů. Je zřejmé, že modus operandi téměř vždy zahrnuje transport zranitelné oběti z jedné lokality do další za účelem lukrativního sexuálního vykořisťování pro zisk organizovaných kriminálních skupin, ale vlastní používané metody jsou rozmanité.

⁷⁵ Intranet odboru bezpečnostní politiky MV ČR web.mv.cz/obp/

Sexuální vykořisťování záleží na podmínkách místního sexuálního průmyslu a úrovni policejního dohledu. Oběti poskytují služby prostitutek buď na ulici, nebo v nevěstincích, erotických a tanečních klubech, nočních barech, eskortních agenturách, saunách a masážních salonech a na soukromých adresách. Po obětech je požadováno, aby pracovaly mnoho hodin denně a poskytovaly jakékoli sexuální služby podle požadavků klientů. Aby zajistili, že jim oběti vyhoví, uplatňují obchodníci různé kontrolní mechanismy. Mezi nimi jsou nejběžnější následující např.:

- zabavení a zadržování cestovních a osobních dokumentů,
- držení a stálý dohled v nevěstincích a "konspiračních bytech - úkrytech" bez možnosti normálního společenského kontaktu s jinými lidmi,
- neustálá změna místa a personálu, aby zabránili obětem ve vytváření jakékoli formy vztahu s jinými oběťmi nebo získání podrobné znalosti operací obchodování,
- nahánění strachu před vyhledáním policejní pomoci,
- užití fyzického nebo sexuálního násilí nebo jeho vyhrožování vůči obětem nebo jejich blízkým v zemi původu.

Je zapotřebí zmínit, že trestný čin obchodování s lidmi zůstává jedním z brutálních způsobů vykořisťování, ať už oběti věděly předem, že budou zapojeny do prostituce, nebo nevěděly. Je důležité zdůraznit tento rozdíl, protože někteří špatně informovaní komentátoři práva (někteří policisté mezi nimi) vyjadřují názor, že jestliže oběť věděla, do čeho bude zapojena, určitým způsobem sama přispěla ke svému vykořisťování. Dokonce i některé oběti samy zastávají tento názor a tvrdí, že si tak vydělají víc peněz než v zemi původu. Takovému stanovisku chybí tento pohled: k čemu oběť odkazuje, je fakt, že pět nebo deset procent jejího výdělku, které jí obchodník dovolí si ponechat, dělá v cílové zemi víc, než měla ve své zemi původu. Ale skutečná podstata věci je v tom, že obchodník si nechá velkou většinu výdělků vytvořenou výsledkem sexuálního vykořisťování oběti.⁷⁶

V listopadu 2000 přijalo Valné shromáždění OSN **Úmluvu o nadnárodním organizovaném zločinu**. Jako dodatek k této úmluvě přijala OSN **Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi**,

⁷⁶ La Strada Česká republika, o.p.s. *Lidská práva v praxi. Manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi*. Praha: La Strada, 2002 (z anglického originálu Human Rights in Practice, A Guide to Assist Trafficked Women and Children, vydaného GAATW Bangkok 1999)

který ČR ratifikovala v roce 2002.

Tyto dokumenty hrají důležitou roli v definování zločinů spojených s obchodováním a s tím, jak by proti nim měly státy bojovat. Z této úmluvy použiji pouze nejdůležitější odkazy na články úmluvy.

Článek dva tohoto protokolu uvádí:

- a) prevence a boj proti obchodování s lidmi; pozornost je věnována zejména ženám a dětem,**
- b) chránit oběti obchodování a pomáhat jim, s plným respektem k jejich lidským právům, a**
- c) propagovat spolupráci mezi státy za účelem dosažení těchto cílů.**

Článek tři protokolu poskytuje definici trestného činu obchodování s lidmi:

„obchodování s lidmi“ znamená najímání, přepravu, převoz, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, za pomoci únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu bezbrannosti nebo za pomoci předání nebo přijetí plateb či výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou.⁷⁷

Stejně důležitý dokument k této problematice se nazývá **Opční protokol OSN k Úmluvě o právech dítěte proti obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii.**⁷⁸ Stejně jako u Protokolu OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, se zmíním pouze o nejdůležitějších článcích tohoto dokumentu:

Článek jedna uvádí:

Státy zakážou obchodování s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografii, jak je ustanoveno současným protokolem.

Článek dva uvádí:

a) Obchodování s dětmi znamená jakýkoli akt nebo transakci, jejichž pomocí je dítě přepraveno nějakou osobou nebo skupinou osob za odměnu nebo jakékoli jiné

⁷⁷ Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi doplňující Úmluvu o mezinárodním organizovaném zločinu, OSN, 2000

⁷⁸ Viz také Úmluva o právech dítěte vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. Podle čl. 1 se pro účely této úmluvy dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. To platí v plném rozsahu i u trestného činu obchodování s lidmi. Jinak je tomu u trestného činu znásilnění. Kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu rozlišují, zda je hmotným předmětem útoku dítě, nebo dítě mladší patnácti let [§ 185 odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku].

protiplnění.

b) Dětská prostituce znamená užití dítěte při sexuálních aktivitách za odměnu nebo jakékoli jiné protiplnění.

c) Dětská pornografie znamená jakékoli zobrazení dítěte jakýmikoli prostředky, při kterém je dítě zapojeno do skutečných nebo simulovaných sexuálních aktivit, nebo jakékoli zobrazení pohlavních částí těla dítěte pro primárně sexuální účely.⁷⁹

Bez ohledu na stav národní legislativy je důležité mít na paměti, že trestný čin obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování téměř jistě zahrnuje i páchaní celé série dalších trestných činů jako vážné sexuální a fyzické týrání, únosy, zotročení, nezákonné uvěznění, výroba a držení falešných osobních a cestovních dokladů a nelegální přechod hranic. Většina těchto typů zločinu je již považována za trestné činy v téměř všech právních systémech a v mnoha z nich jsou jako součást celkové reakce legislativy zavedena opatření k vydávání osob. Ponaučení z této situace je, že absence zvláštní legislativy proti obchodování s lidmi v jakémkoli právním řádu nemůže být považována za důvod špatné akce, jakmile se objeví případ obchodování s lidmi.

3.4 Migrace jako sféra zájmu organizovaného zločinu

S migrací je bezpochyby úzce spojen organizovaný zločin, v jehož sféře zájmu je migrace na jednom z čelních míst. Zkoumání tohoto jevu je v odborné literatuře věnováno z pochopitelných důvodů mnoho prostoru, a tudíž je k dispozici mnoho definic, které tento pojem vysvětlují. Zde jsou uvedeny některé z nich.

Organizovaný zločin je soustavná úmyslná trestná činnost, páchaná hierarchicky členěnou zločineckou organizací, k tomu účelu ustavenou, s cílem dosahování zisku nebo vlivu bez ohledu na použité prostředky.

Jiná definice téhož autora uvádí, že organizovaný zločin je opakující se páchaní cílevědomě koordinované trestné činnosti, jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika.

Další vymezení tohoto pojmu vychází z toho, co je předmětem činnosti organizovaného zločinu, tj. páchaní organizované kriminality. Definuje tudíž pojem

⁷⁹ Opční protokol OSN k Úmluvě o právech dítěte proti obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii.

„organizovaná kriminalita“. Organizovaná kriminalita je druh skupinové trestné činnosti, páchané organizovanou zločineckou skupinou nebo zločineckou organizací, vyznačující se dlouhodobostí, dělbou činnosti, plánovitostí a orientací na vysoký zisk nebo na získání vlivu na veřejný život.

Jako čtvrtý příklad lze uvést vymezení, které vychází ze subjektu a definuje tedy pojem „skupina organizovaného zločinu“. Jde o oficiální pojem přijatý Organizací spojených národů. Skupina organizovaného zločinu je strukturovaná skupina tří či více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více trestných činů za účelem získání přímého či nepřímého finančního či jiného hmotného prospěchu.⁸⁰

Nelze opomenout ani trestní zákoník, který v § 129 vymezuje pojem „organizovaná zločinecká skupina“. Tou je společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.

Významné skutečnosti týkající se nelegální migrace lze tedy shrnout tak, že zejména od 90. let minulého století se stala nelegální migrace zapříčiněná politickými, ekonomickými i sociálními problémy v různých částech světa, především však v méně vyspělých zemích, významným globálním problémem.

Fenomén nelegální migrace je nerozlučně spojen s organizovaným zločinem, neboť z důvodů vysokých zisků z ní plynoucích tvoří jednu z nejvýznamnějších sfér jeho zájmu. I přes úsilí států, zejména tzv. cílových zemí migrace, o koordinaci politik, které by vedly k zabránění či alespoň omezení jak nelegální migrace, tak i aktivit organizovaného zločinu v této oblasti, nelze v nejbližší budoucnosti očekávat nějaké konečné řešení této problematiky. S nelegální migrací se pojí kromě organizovaného zločinu i četné další sociálně patologické jevy, z nichž nejzávažnější jsou různé druhy kriminality.⁸¹

V poslední době se nejvíce rozvíjí organizovaná trestná činnost spojená s paděláním dokumentů, které umožňují pobyt na území států patřící do EU. Jedná se zejména o paděláním cestovních dokladů, řidičských průkazů a průkazů zdravotních pojišťoven. Tato trestná činnost spočívá v paděláním a pozměnění veřejné listiny, jedná

⁸⁰ NĚMEC, M. *Organizovaný zločin*. Praha: Naše vojsko, 1995. ISBN 80-206-0472-3, s. 10-35

⁸¹ PIKNA, B. *Dokumenty s komentářem ke studiu evropského práva se zaměřením na oblast vnitřních věcí*. Policejní akademie ČR, Praha 2001

se o § 348 odst. 1, 3 písmeno a) trestního zákoníku⁸², kdy tuto trestnou činnost páchá organizovaná skupina ve více státech. Tyto padělané nebo pozměněné doklady následně slouží k nelegální migraci a usnadňují pobyt na území Schengenského prostoru.

⁸² Trestní zákoník č.40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009

4 Možnosti regulace - nelegální migrace

ČR doposud nenašla způsob, jak se vypořádat s nelegální migrací. Naše země zvolila cestu restriktivní úpravy cizinecké problematiky, která však nepřináší očekávané výsledky. Stěžejním předpisem v této oblasti je zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, který se v současnosti, již pravděpodobně neuplatňuje, je opakovaně a soustavně kritizován mimo jiné právě pro přísný způsob nastavení pravidel příchodu na naše území a pobytu na něm. Pokud jde o určení počtu případů individuálních nelegálních cizinců na území, musíme konstatovat, že spolehlivý mechanismus ke zjištění současného počtu těchto osob v ČR neexistuje. Ze záznamů pořízených s klienty nevládních organizací, které se zabývají problematikou migrace (Poradna pro uprchlíky, Organizace pro pomoc uprchlíkům) vyplývá, že k výslednému současnému nelegálnímu pobytu vedla jednotlivé osoby celá řada různých příčin a souvislostí - jak následně detailně ukazují vypracované modelové situace. Podle statistik Ministerstva vnitra ČR se nejvíce nelegálních migrantů rekrutuje z občanů Ukrajiny, Vietnamu, Ruska, Běloruska a Číny. V rámci našeho monitoringu jsme se však setkali i se zástupci dalších zemí, jako například Moldávie, Kyrgyzstánu, Kazachstánu, Indie či Pákistánu.⁸³

4.1 Regularizace a nelegalita: obecná definice

Regularizace je nejběžněji používaným pojmem pro opatření, jímž stát uděluje povolení k pobytu na svém území cizincům, kteří se nacházejí na jeho území nelegálně. Jinými pojmy mohou být *legalizace* pobytu, *amnestie* nebo i *normalizace*, jak byla nazvána největší španělská regularizace na počátku roku 2005. Tyto pojmy jsou v češtině obsazeny jinými významy, a proto používáme pojmenování regularizace. Název je odvozen z pojmu „neregulární“ migrace (anglicky irregular či francouzsky irregulier), kterým se v zemích západní Evropy často označuje právní status migranta, jehož pobyt nebo jehož práce na území určitého státu je v rozporu s právním řádem.

Slovo „regularizace“ se ve slovníku nevyskytuje. Za vhodnější lze považovat pojem „legalizace“ přes výhradu, že je obsazen jiným významem. Obsah pojmu lze

⁸³ Komentář a důvodová zpráva k zákonu č. 326/1999 Sb. Předkladatel MV ČR, Praha, 1999 pod názvem Amnestie pro cizince (závěrečná zpráva pro Nadaci OSF Praha) Projekt realizován PPU a OPU

specifikovat přívlastkem „pobytu“. Termín „amnestie“ vystihuje podstatu tohoto opatření zejména proto, že má hromadný charakter.

Regularizační opatření lze obecně definovat těmito znaky:

1. jedná se o udělení povolení k pobytu cizincům,
2. má hromadný charakter,
3. týká se ilegálně pobývajících cizinců na území státu,
4. důležitý je aspekt amnestie, cizincům se odpouští právní následky jejich předchozího ilegálního pobytu a
5. stanovení určitého cíle, nejčastěji bývá humanitární, lidsko-právní, ekonomické nebo sociální povahy.

4.2 Multikulturní společnost a pluralismus

Multikulturalismus je myšlenkový a politický směr (kulturní ideologie), který zastává stanovisko, že v jednom demokratickém státě mohou společně žít nejen jednotlivci, ale i skupiny s různou kulturou a zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost a stát. Je živý v zemích, jejichž obyvatelé pocházejí z rozdílného kulturního prostředí, a v některých z nich se uplatňuje i jako konkrétní politika státu. Cílem je politicky sjednotit všechny občany bez ohledu na jejich původ, rasu či přesvědčení, a to tak, že si pokud možno zachovají své kulturní odlišnosti. Multikulturalismus bychom mohli chápat také jako protiklad k nacionalismu.⁸⁴

Soužití lidí, kteří pocházejí z různých kultur a prostředí, případně i hovoří různými jazyky, se objevilo už v pozdní antice ve velkých městech s množstvím přistěhovalců. Řešilo se spontánně vznikem zjednodušené řečtiny a později latiny jako společného komunikačního jazyka (*lingua franca*) a rozdělením měst na různé čtvrti, často podle kultury nebo náboženství jejich obyvatel. Například v historickém jádru Jeruzaléma se toto rozdělení dodnes zachovalo alespoň v názvech čtvrtí.

Ve středověkých převážně zemědělských společnostech nedělala jazyková a kulturní pluralita velké problémy tak jako právě ve městech. To se radikálně změnilo v průběhu novověku, a to zejména z těchto důvodů:

- postupující *centralizace* států a růst centrální moci,

⁸⁴ POŘÍZKOVÁ, H. *Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice*. In Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, roč. 2007, s. 68 - 69. ISSN 1213-6204

- vznik *státní byrokracie*, která musí jednat s každým občanem přímo,
- vznik průmyslu a masová migrace obyvatel do měst,
- snaha o řešení politických problémů zejména parlamentní *diskusí*, která vyžaduje jazykovou komunikaci,
- vznik veřejného mínění, *masových médií* a volebních kampaní, které se ovšem odehrávají v určitém jazyce,
- *masový pohyb obyvatel* z chudých do bohatších zemí.

Slovo multikulturalismus se poprvé objevilo ve Švýcarsku v roce 1957 jako vyjádření charakteristiky národa, který je politicky jednotný, ačkoliv je kulturně velmi rozdílný. Podobná myšlenka vznikla v 60. letech v Kanadě, kde šlo o politické sjednocení frankofonního a anglofonního obyvatelstva. Od 70. let 20. století se rozvoj rozmanitých kultur přenesl i do Evropy, jednak migrací obyvatel bývalých kolonií do „mateřských zemí“ (Anglie, Francie, Nizozemsko), jednak organizovanou migrací dělníků (německy *Gastarbeiter*) do bohatých evropských zemí. Když se ukázalo, že se tito lidé většinou do své vlasti nevrátí, mohly se tyto země pokusit příchozí pracovníky asimilovat, tj. přimět k přijetí většinového jazyka a kultury podle vzoru amerického „melting pot“ (česky „tavicí hrnec“), kde se různé složky slévají do jediného amerického národa.⁸⁵

Tato plná integrace a asimilace se v USA dařila, dokud tam vystěhovalci přicházeli jednotlivě a zcela z vlastního rozhodnutí. V sociologii a v kulturní antropologii znamená asimilace přizpůsobení se menšiny nebo přistěhovalce okolní většinové společnosti. Zahrnuje ovládnutí a přijetí většinového jazyka, obyčejů a kultury alespoň v té míře, aby odlišnosti nebránily ve společenském uplatnění, ale může znamenat i úplné splynutí s většinovou společností. Asimilace je při styku dvou rozdílných kultur velice častým a běžným jevem. Obvykle se jedná o rozplynutí se jedné kultury v kultuře jiné - většinové. Prostřednictvím kontaktu těchto dvou kultur příslušníci menšiny ztrácejí svá kulturní specifika, převezmou kulturní vzorce většiny a stanou se její součástí. Může znamenat i úplné splynutí s většinovou společností. S masovou imigrací z latinské Ameriky však v posledních letech také naráží na své meze, přistěhovalci si zachovávají svůj jazyk a vytvářejí oddělené subkultury, mají vlastní televizní stanice apod. V Evropě konce 20. století už tato cesta nebyla možná,

⁸⁵ DRBOHLAV, D. *Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s. 17-30

a tak jednotlivé země hledaly řešení v multikulturní politice a výchově (lidově „multi-kulti“). Tento fenomén je relativně nový, dříve se např. ve Francii, v Nizozemsku (od roku 1980) nebo ve Skandinávii uplatňoval model asimilační, zatímco v zemích jako Německo, Rakousko nebo Švýcarsko model diskriminační.⁸⁶

Kulturní pluralismus (z latinského *pluralis*, množný, vícový) označuje směr, který se snaží vypořádat se skutečností, že v moderních městských společnostech žijí mezi sebou lidé z různých kultur a náboženství. Jedna z těchto skupin přitom obvykle tvoří většinovou společnost, ostatní v ní žijí jako menšiny. Kulturní pluralismus tedy hledá na jedné straně podmínky a meze jejich pokojného soužití, zkoumá ale na druhé straně také nečekané výhody či přednosti takové kulturní rozmanitosti. Co je tedy PLURALISMUS?

Dle Sartoriho velmi originálně řečeno pluralismus je „genetickým kódem otevřené společnosti“.⁸⁷ Proto do něj Sartori vkládá takové naděje, proto je jeho „rozluštění“ pro politickou koncepci pro zacházení s přistěhovalci (a jinými kulturami obecně) tak důležité. Jinou rovinnou pluralismu je jeho politická sféra. V ní se projevuje mimo jiné stranickým systémem, který je přímým výrazem zájmu mnohosti. Historické i empirické studie ukazují, že kulturně smíšené společnosti ve městech nebo v pohraničních oblastech byly a jsou nadprůměrně produktivní. Tak podíl Alsasanů na francouzské kultuře nebo obyvatel tzv. Sudet a Sedmihradska v kultuře německé vysoko přesahují průměr, jaký by odpovídal jejich početnosti.

„Kulturní, náboženská a jazyková rozmanitost představují na první pohled překážky v komunikaci a zjevně komplikují společenský život. Bližší studium ale ukazuje, že pokud se tyto rozmanité složky společnosti naučí spolu komunikovat, přináší to nečekané výhody většině i menšinám. Naopak pokud žijí jen vedle sebe, vyhýbají se stykům a pouze se „tolerují“, představují jisté nebezpečí, které může v nějaké krizi propuknout i v násilí“.⁸⁸

Úkolem kulturního pluralismu je tedy zkoumat a uplatňovat podmínky plodné komunikace mezi rozmanitými kulturními skupinami, upozorňovat na výhody i rizika

⁸⁶ POŘÍZKOVÁ, H. *Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice*. In Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, roč. 2007, s. 68 - 69. ISSN 1213-6204.

⁸⁷ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 06. 2006 zveřejněno na intranetu MV ČR

⁸⁸ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 06. 2006 zveřejněno na intranetu MV ČR

kulturně nehomogenních společností a podporovat kulturní i intelektuální výměny mezi nimi. Mezi základní podmínky patří znalost společného jazyka, zásadní uznání druhého a konečně objev jeho možného významu či přínosu pro většinovou společnost.⁸⁹

4.3 Co je lepší multikulturalismus nebo pluralismus?

Malé shrnutí závěrem. Z materiálů, které jsem k tématu prostudoval, je nejvíce výstižná myšlenka Sartoriho, že pluralismus je to nejlepší, co si lze vůbec přát. K opatrnosti by však měly nabádat vzpomínky na nejrůznější články či prohlášení, která stejně neochvějně vzývala multikulturalismus. Přestože nám Sartori ve své knize nejednou nahání hrůzu - dostane-li se pluralismus do krize, je všechno špatně! Pod vlajkou multikulturalismu nastane válka všech proti všem! Uznává sice nutnost *jich* pro *my*, nicméně nepotřebuje *je* příliš blízko. A tak ačkoliv pluralismus oslabuje identity a nachází se na průsečíku komunitních linií, směrem k vnějšku potřebuje zatraceně silné, posilující se (tedy multikulturní) hranice.⁹⁰

Sartori se neomezuje taktem, ani opatrností. Zdánlivě smete vše, co mu stojí v cestě. Přesto po dočtení zůstává pocit, že není vše jisté a zřejmě tak, jak je psáno. Analyzuje historii islámu jako náboženství znajícího jen boj (od svého vzniku) a hrozbu pro evropskou sociální i kulturní soudržnost. Mluví-li však o evropských koloniích, pak jen jako o zdrojích migrantů – rozklad jejich původních společností v potaz nebere. Zdá se tedy, že jde o výklad poněkud jednostranný a jako takový je užitečný. Základní problémy multikulturalismu jsou zde zasazeny do určitého kontextu a Sartori tak i díky provokativnosti přináší cenný příspěvek do současných diskusí na toto velmi aktuální téma.⁹¹ V knížce jsou předkládány otázky: koho, jak a proč integrovat? První otázka je v knize jakoby mlhavě zahalena do odpovědi, ...nemůžeme zastavit počty migrantů, tím, že je nevpustíme do země. Otázky jak a proč zůstaly neodpovězeny, je zde pouze zřejmé, že přistěhovalci nejsou stejní a tudíž postup proti nim také nemůže být stejný. Je možné z toho usoudit, že multikulturalismus je vhodný, ne však jako řešení kulturních tlaků na území státu

⁸⁹ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 6. 2006 zveřejněno na intranetu MV ČR

⁹⁰ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 6. 2006 zveřejněno na intranetu MV ČR

⁹¹ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 6. 2006 zveřejněno na intranetu MV ČR

nebo uvnitř té které společnosti, ale spíše jako strategie při azylových řízeních.

4.3.1 Příklady

„Hostitelská země nemá co mluvit do toho, jak si imigranti vychovávají své děti“

Tak jako ve všech západních zemích stížených imigrací situace spěje k tomu, že jiný zákonný metr je brán na původní obyvatele, a jiný na imigranty. Paralelní kultury a enklávy tak získávají stále větší sociální, kulturní i právní autonomii.

O tom, že imigrace představuje silný tlak na rozrušení sociálních a zdravotních standardů a zákonných požadavků hostitelské země, se na exemplárním příkladu nyní přesvědčilo Norsko. Norské úřady byly nuceny z důvodu nedostatečné a tristní péče indickým imigrantským rodičům odebrat jejich děti a umístit je v sociálním zařízení. Příbuzní rodičů v Indii v Novém Dillí uspořádali před norským velvyslanectvím několikadenní protestní manifestaci a věci se začalo zabývat indické ministerstvo zahraničí. Ministr vnitra S. M. Krišna důrazně vyzval Norsko k přátelské a okamžité nápravě a vyslal do Norska zvláštní delegaci k urgentnímu vyřízení požadavku rodičů a příbuzných. Ti mají za to, že Norsko jim nemá co udělovat lekce, jak vychovávat své děti.⁹²

Jako další příklad lze uvést článek o multikulturalismu ve Velké Británii.

„Jak se nám daří integrovat přistěhovalce do britské společnosti? Začlenili se do ní, sdílejí a respektují její hodnoty?“ Tyto otázky jsou více aktuální dnes, než v roce 1984, kdy je poprvé veřejně formuloval Ray Honeyford.

Během posledních třiceti let enormně narostla imigrace ze zemí mimo Evropskou unii do Velké Británie. Počet přistěhovalců byl po mnoho desítek let více než sto tisíc ročně. A rozhodně nelze říci, že by všichni nově příchozí, z nichž mnozí patří k různým etnickým menšinám, snadno a rychle přijali za své britské hodnoty.

Labourističtí ministři, kteří odbourali téměř veškerou kontrolu přistěhovalců, si představovali, že s integrací nebudou žádné těžkosti. Domnívali se, že jediným problémem bude rasismus místní populace. To však byl omyl. Některé z přicházejících skupin jsou nadále věrné svým náboženským výkladům, dle kterých patří ženám

⁹² <http://www.mmail.com.my/story/indian-family-protests-child-custody-row-norway>

podřízená pozice či které je vedou k názoru, že některé sexuální praktiky, například homosexualita, jsou tak nemorální, že by měly být trestány. Hodnoty, které většina z nás vnímá jako základ toho být Britem – tolerance, uznání důležitosti rovnosti před zákonem, chápání demokratických voleb jako nejlepšího způsobu, jak rozhodovat o tom, kdo bude vládnout – nebyly nezanedbatelným počtem přistěhovalců přijaty. Někteří se dokonce chtějí od liberální a tolerantní Británie úplně izolovat a doufají, že si udrží své hodnoty tím, že vybudují vlastní vzdělávací systém.

Vadí to? Doktrína multikulturalismu říká, že ne. V osmdesátých letech minulého století, ve hvězdném období multikulturalistické ideologie, radnice britského města Bradford přijala usnesení, že každá skupina v jejich multikulturním a multirasovém městě má „stejně právo zachovat si svoji identitu, kulturu, jazyk, náboženství a zvyky.“ A to bylo přesně to, před čím Ray Honeyford varoval. Vnímá to jako vytváření rozdělné Británie, ve které se odlišné a oddělené komunity vzájemně nestýkají a neovlivňují a veškerý smysl pro společnou identitu je ztracen a nahrazen babylonem jazyků a kulturních konfliktů.

Téměř všichni seriózní politici nyní uznávají, že Honeyford měl pravdu, když tvrdil, že multikulturalismus je jednak receptem na segregaci a izolaci a za druhé, že bude rozbíjet řadu základních hodnot, které mohou udržet členy britské společnosti pohromadě. Ale ačkoliv již byl multikulturalismus jako vládní politika opuštěn, jeho dědictví je všude kolem nás.

Hlavním důsledkem multikulturní politiky je posílení hranic mezi jednotlivými etnickými skupinami. Není to jen otázka toho, že bílí obyvatelé obvykle žijí jinde než barevní, ale stejně tak například od sebe oddělení žijí Pákistánci, Bangladéšané a Sikhové.

Největší míra segregace, která kdy byla ve Velké Británii zaznamenána, je mezi Indy a Pákistánci v severoanglických městech. V těchto městech je rovněž vyšší stupeň segregace mezi černými a Asiaty než mezi bílými a černými. To naznačuje, že důvodem tohoto oddělování není rasismus bílých obyvatel, ale spíše nedostatek společné kultury, která by umožnila rozdílným skupinám něco významného a důležitého sdílet. Izolace jednotlivých etnických skupin napomáhá pouze udržování názorů a praktik, které jsou v rozporu s britskými hodnotami.

Ale odpovědní ministři, soudci a úředníci se zdráhají vyžadovat jako první podmínku získání britského občanství pro přistěhovalce odkudkoliv přijetí společných britských hodnot jako je používání anglického jazyka, přijetí rovných práv všech

obyvatel a uznání toho, že jedinou možnou procedurou pro rozhodování o politických zástupcích jsou svobodné volby.

Během doby, kdy takto váháme, multikulturalismus pokračuje ve své společnosti rozdělovací práci. A již brzy bude příliš pozdě na to, abychom s tím ještě mohli něco udělat, protože Británie bude již trvale rozdělena na frakce spojené dohromady pouze vzájemným nepochopením a nelibostí.⁹³

4.4 Řešení problému

Zkušenosti ukazují, že proaktivní operace mohou být pro orgány činné v trestním řízení efektivní volbou v boji proti obchodování s lidmi. Navíc zkušenosti indikují, že *společné* proaktivní operace jsou nejefektivnější a nejproduktivnější možností v současnosti dostupnou policejním orgánům konajícím vyšetřování trestného činu obchodování s lidmi.

Důvody pro to jsou jednoduché:

- obchodníci páchají zločin ve více než jednom právním systému a společné vyšetřování odráží tuto situaci, viz § 442, 443 trestního řádu o společných vyšetřovacích týmech,
- společné operace umožní sběr důkazů v každém právním systému, který je zločinem zasažen,
- ačkoli jsou obchodníci zranitelnější, když jsou přítomni v cílových zemích, mají tam také tendenci uvědomovat si možnost sledování a jsou v cílových zemích obezřetnější ve svých aktivitách. Často jsou méně pozorní a sami sebe chránící před vyšetřováním v zemích původu a tranzitu, protože se tam cítí bezpečněji – společná operace znamená, že vyšetřovatelé v zemích původu a tranzitu můžou těžit z důkazních příležitostí v těchto zemích a shromáždit cenné usvědčující důkazy o fázích nábory a transportu v rámci daného trestného činu,
- společné proaktivní operace zvyšují schopnost orgánů činných v trestním řízení bojovat proti obchodníkům, protože policejním orgánům konajícím vyšetřování

⁹³ www.eurabia.parlamentnilisty.cz/Articles/7450-multikulturalismus-zanechal-britanii-jedovate-dedictvi.aspx
PALMER, A. *Multikulturalismus zanechal Británii jedovaté dědictví*. Publikováno 8. 4. 2012

umožní předem se domluvit na celkové strategii, která nejlépe odpovídá cíli usvědčit podezřelého,

- to nezahrnuje pouze dohodu, kam zaměřit hlavní vyšetřující úsilí, ale také rozhodnutí o metodě koordinace, taktikách pro sběr důkazů, trestných činech, na které je operace zacílena, a ***o nejlepší lokalitě pro zahájení trestního stíhání, jakmile je vyšetřování ukončeno.***

Zásadní důležitost při vyšetřování této trestné činnosti, je souběžné finanční vyšetřování. Podstatou zločinu jsou peníze, zejména počáteční investice k vytvoření infrastruktury a dodávky personálu, který poskytuje služby v pozadí prostituce, stále probíhající management výnosů a na závěr praní a pohyb zisků.

Obchodování s lidmi za účelem sexuálního obtěžování je zločin, který potřebuje ke své přípravě a vývoji čas, proto se z něj stal zločin „životního stylu“. „Indikátory“ životního stylu (způsob dopravy, výdaje za luxusní zboží jako jsou auta a šperky, aktivity volného času, luxusní restaurace a kasina atd.) znamenají, že byly získány zdroje a uplatněny určité metody nákupu.

Velmi důležitým aspektem je hledání vhodných prostředků, které by mohly napomoci k odstraňování předsudků, vážících se k prostituci, a v tomto duchu vzdělávat a informovat relevantní pracovníky a pracovnice s důrazem na nutnost rozlišovat mezi prostitucí a obchodování s lidmi za účelem vykořisťování v prostituci. Přijetím dvou právních předpisů, směrnice Rady 2002/90/ES ze dne 28. listopadu 2002, kterou se definuje napomáhání k nedovolenému vstupu, přechodu a pobytu, a navazujícího rámcového rozhodnutí Rady 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu, se státy EU dohodly na nutnosti přijetí opatření v boji proti nelegálnímu přistěhovalectví. Všechny státy měly přiblížit své stávající právní předpisy tak, aby byla přesně vymezena a definována protiprávní jednání na úseku nelegálního přistěhovalectví a jeho organizování. V současné době tedy všechny státy EU mají ve svých právních předpisech ustanovení, kterými se dají trestně postihovat protiprávní jednání v této oblasti. V ČR jsou trestné činy na úseku nelegální migrace definovány pouze v trestním zákoně. V některých dalších evropských zemích jsou skutkové podstaty těchto trestných činů formulovány i v jiných právních předpisech (např. cizinecký zákon ve Spolkové republice Německo a Rakouské republice).

V posledních letech v souvislosti s postupným zpřísněním režimu na vnějších hranicích EU, resp. Schengenského prostoru, se převaděčské organizace zaměřují na zajišťování bezpečnějších a ve své podstatě jednodušších cest, jak zajistit přepravu nelegálních migrantů do cílových zemí, než využívat pěších převaděčů přes „zelené hranice“ jednotlivých států. Využívají k tomu svých kontaktů na zastupitelských úřadech ve svých domovských zemích i u státních a soukromých subjektů v cílových zemích s cílem zajistit migrantům pohodlnější přepravu na požadovaná místa. Za patřičný obnos zajišťují smyšlená pozvání, vybavují migranty padělanými a pozměněnými doklady apod.

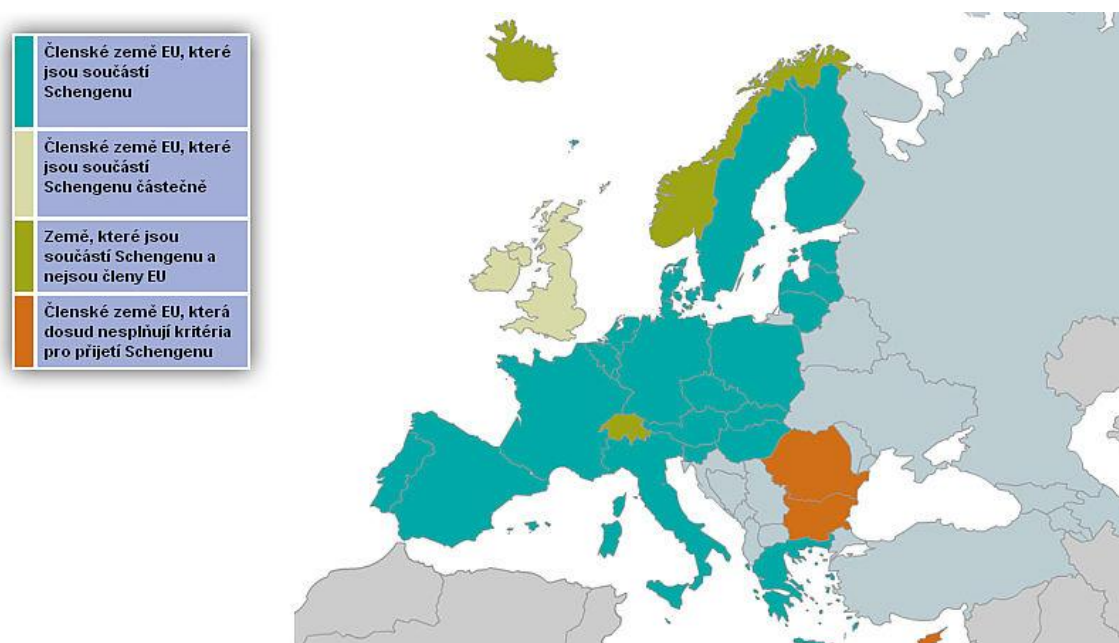
V různých částech Evropy i ostatního světa propukají či trvají konflikty a sociální a ekonomické problémy. Ty vyvolávají zájem početných skupin obyvatel o legální nebo nelegální přesun do ekonomicky vyspělejších a relativně stabilizovaných zemí, které se ovšem brání nekontrolovanému a neohrazenému přílivu migrantů. Počet zájemců o přesídlení převyšuje ochotu i reálné možnosti cílových zemí legálně jej absorbovat. Vznikla zde tedy společenská poptávka, motivována snahou o přesídlení do zemí, které jsou chápány jako bohatší či bezpečnější, a potřebou překonat legální překážky imigrace. Tato poptávka vytváří příležitost pro uplatnění „nabídky“ organizovaného zločinu, který poptávku uspokojuje nelegálním způsobem a využívá ji jako zdroj značného zisku.⁹⁴

⁹⁴ SCHEINOST, M. NETÍK, K., Český organizovaný zločin v mezinárodním kontextu, ISBN 978-80-7338-104-2 Studie 2010 IKSP, Nelegální migrace a organizovaný zločin. In Kriminálnístika, s. 299

5 Výzkum

ČR podepsala Shengenskou dohodu v roce 2004. Právoplatným členem se všemi výhodami pohybu v Schengenském prostoru se stala spolu s dalšími 8 novými zeměmi EU od 21. 12. 2007 (hranice na letištích skončily 29. 3. 2008).

Obrázek 2 Mapa Schengenského prostoru

Zdroj: <http://tema.novinky.cz/schengensky-prostor> (vlastní úprava)

Aby bylo možné podstoupit riziko omezení mezinárodních kontrol, bylo nezbytné nastavit u vstupujících zemí řadu opatření. Ta se týkají zejména posílení spolupráce jednotlivých zemí v mnoha oblastech od policejní a justiční spolupráce přes vízové a konzulární záležitosti až po ochranu osobních údajů. Tato opatření mají předejít zneužívání svobody pohybu ke kriminální činnosti.

5.1 Cíle výzkumu a stanovené hypotézy

Cílem praktické části diplomové práce bylo pomocí anonymního dotazníkového výzkumu zjistit skutečnosti ve vztahu k migraci do ČR. Hlavním cílem bylo zjistit odpověď na otázku, zda se ČR stala cílovou zemí v rámci Schengenského prostoru, nebo zda je stále tranzitní zemí pro pracovní migraci.

Pro výzkum byly stanoveny následující hypotézy, jejichž pravdivost či nepravdivost byla ověřena výzkumem. Dotazníkové otázky byly rozděleny do několika částí a podle těchto částí dotazníku jsem stanovil tyto hypotézy:

H1 - Do ČR přijíždějí za prací věkově mladší cizinci.

H2 - Délka doby pobytu cizinců na území ČR z pracovních důvodů je vyšší než 5 let.

H3 - O práci v ČR žádají převážně cizinci s nižším vzděláním.

H4 - Osoby pracující v ČR nedávají přednost levným ubytovnám.

5.2 Cílová skupina a realizace výzkumu

Výzkum probíhal v období srpen – září 2011 ve spolupráci se Službou cizinecké policie České republiky, oddělením pobytového režimu cizinců. Před samotným výzkumem byl proveden předvýzkum s několika cizinci, jehož cílem bylo zjistit srozumitelnost otázek v dotazníku, který byl vypracován právě s pomocí oddělení pobytového režimu cizinců. Poté byla provedena úprava dotazníku a jeho distribuce. Dotazník byl zcela anonymní a byl předkládán žadatelům o pobyt na území ČR za účelem práce.

Celkem bylo vydáno 173 dotazníků (dotazník je přílohou diplomové práce), správně vyplněných dotazníků se vrátilo 101. Návratnost dotazníků tedy činila 58%.

Negativem ve výzkumu migrace je, že se nedá pracovat s neověřenými, respektive neověřitelnými údaji, protože je sice pravda, že čísla uvádějící počty legálních migrantů oproti minulým letům poklesly z důvodu ekonomické krize ve střední Evropě, nelegální migrace však nijak nepolevila, čehož jsou důkazem např. nelegální sňatky, padělání a pozměňování úřední listiny (pasy).

Pro výzkum a porovnání byly využity tedy pouze údaje vycházející z legální migrace, které však nevystihují to, co by mělo každý stát především zajímat a to je nelegální migrace, tudíž kriminalita, šedá ekonomika a nárůst organizovaného zločinu a nebezpečí mezinárodního terorismu.

5.3 Použité metody

Pro výzkum v diplomové práci byla užitá metoda kvantitativního výzkumu, kdy je možné výsledky vyjádřit v číselné podobě. Při získávání dat byla využita metoda hromadného sběru dat a to dotazníkové šetření.

V úvodu dotazníku je uvedeno, k jakému účelu bude dotazník sloužit a že po využití dat budou dotazníky zničeny.

V dotazníku byly položeny jednoduché otázky, u každé otázky byla možnost výběru odpovědi z několika možností, a to formou zaškrtnutí té odpovědi, která byla co nejbližší skutečnosti.

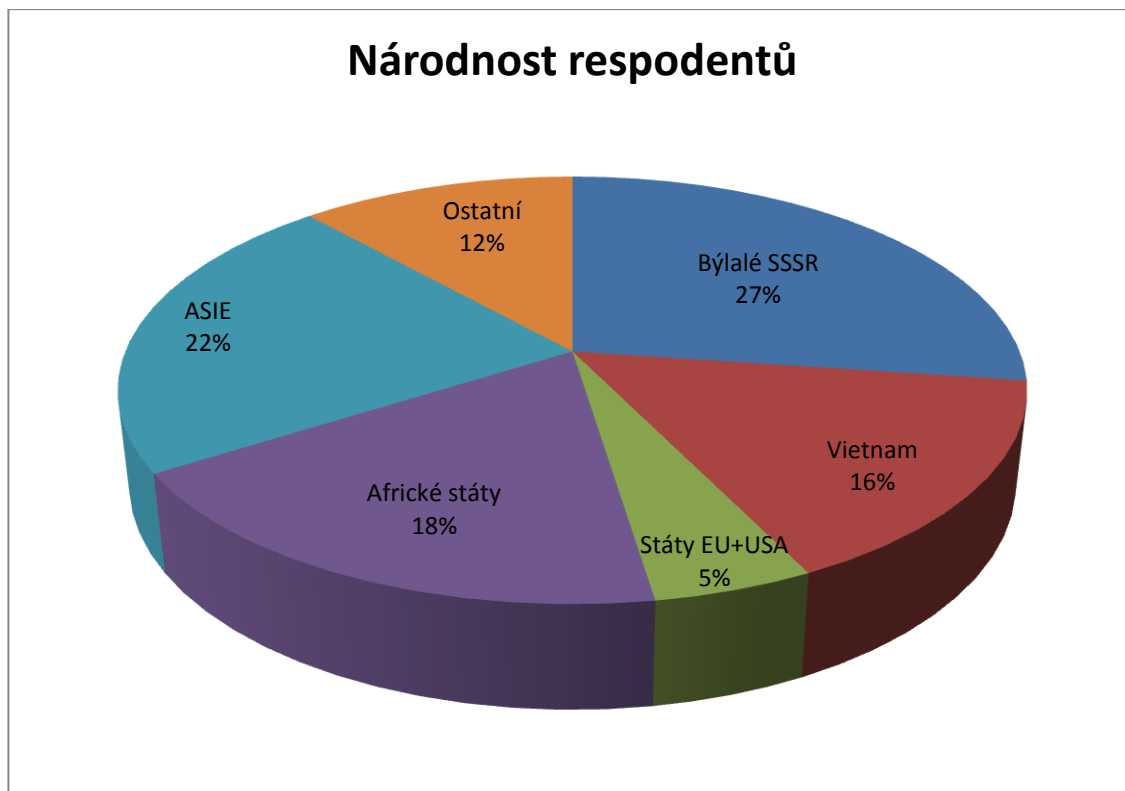
Dotazník byl rozdělen do třech částí – sociodemografické, pobytové a bezpečnostní a na základě tohoto rozdělení byly následně stanoveny hypotézy výzkumu. V první části dotazníku byly položeny otázky na věk žadatele, vzdělání žadatele, o jaký pobyt v ČR žádají, zda pracovní či turistický a národnost. Dotaz na národnost byl stanoven z důvodu zjištění, zda došlo k poklesu žadatelů o pracovní víza z bývalého SSSR, či se zvýšil počet abonentů o práci v ČR z EU.

Ve druhé části dotazníku byly položeny otázky týkající se druhu práce, délky práce, zda žadatel uvažoval o trvalém pobytu nebo dlouhodobém pobytu.

Třetí část dotazníku je věnována otázkám týkajících se sloučení rodiny (jeden z účastníků je občan ČR), následování rodinných příslušníků za živitelem rodiny, a otázky spojené s ubytováním.

Následně získané výsledky byly vyhodnoceny v průběhu měsíce říjen-listopad 2011 a byly zpracovány do grafické podoby za pomoci programu Microsoft Office Excel.

Graf 1 Národnost respondentů

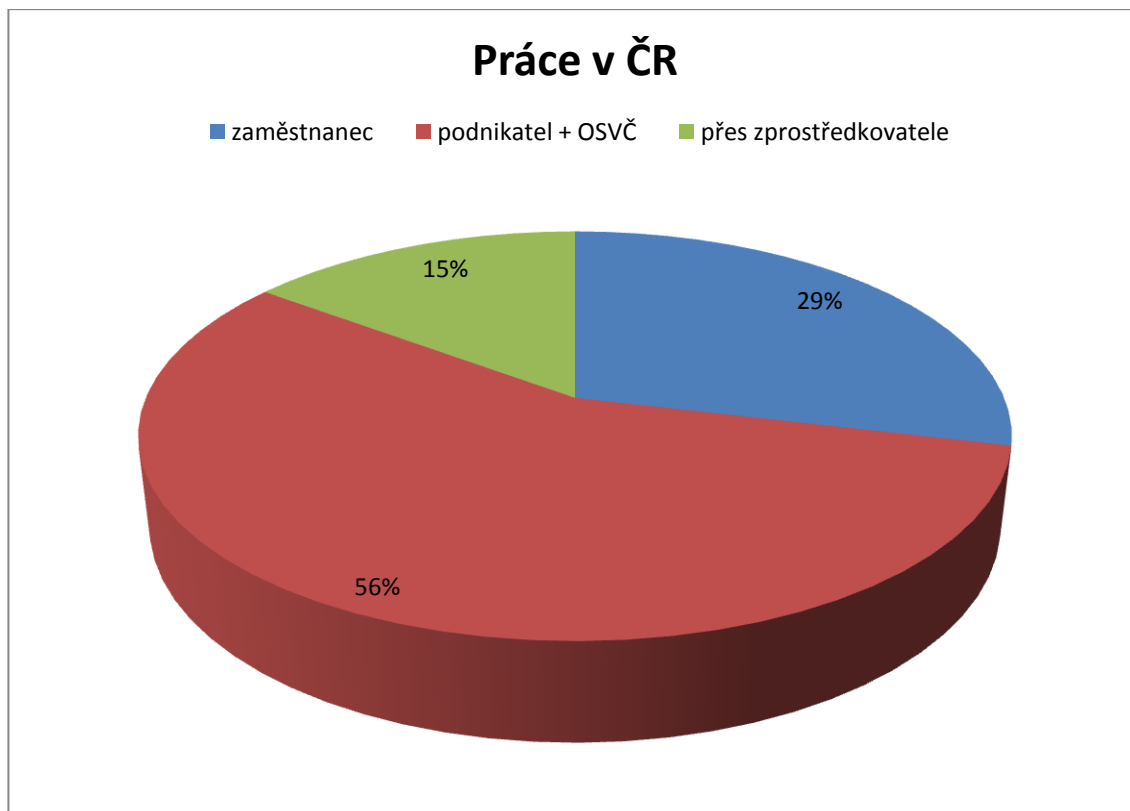

Zdroj: vlastní

Výsledky z dotazníků týkající se národnostního složení respondentů nebyly pro výzkum prioritní a z tohoto důvodu nebyli respondenti rozdělováni do národností jako takových, ale pouze do zájmových skupin. Například v národnosti Asie jsou zahrnuti občané z Pakistánu, Mongolska, Afganistánu i z Thajska, ale občané z Vietnamu jsou uvedeni samostatně. Naopak osoby, které uvedly národnost Čečenskou, jsou zahrnuty do bývalého SSSR.

Následující graf je zaměřen na skupiny respondentů podle druhu práce. Zda zde pracují jako osoby na živnostenský list, nebo jim práci zajišťuje tzv. zprostředkovatelská agentura (jen v Praze funguje 8 takovýchto společností). Osoby v agentuře jsou registrovány, mají s ní jakousi dohodu – smlouvu a na základě této smlouvy jim je přidělována práce. Poslední skupinou jsou zaměstnanci v určitém družstvu nebo podniku. U osob registrovaných v agentuře je předpoklad, že je ovládána lidmi napojenými na organizovaný zločin, ale tito lidé se cítí bezpečněji.

Graf 2 Práce v České republice

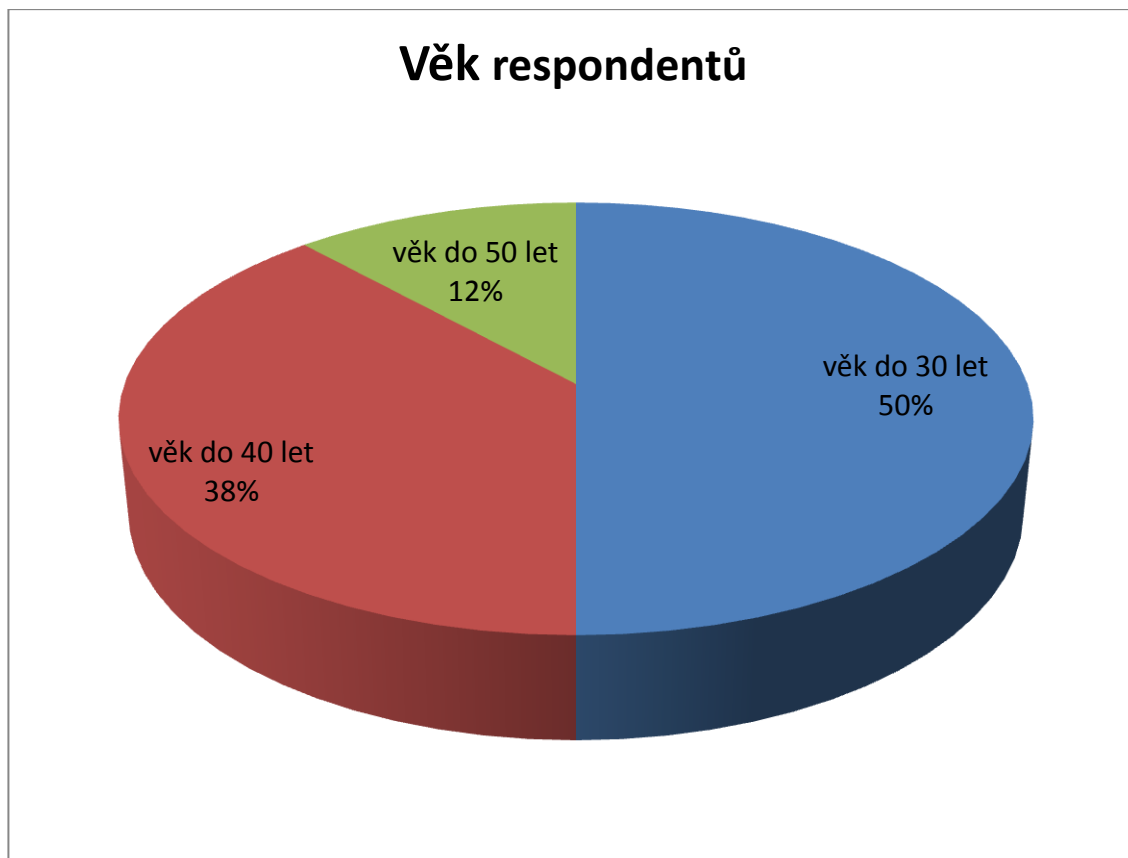
Zdroj: vlastní

Z výsledků je patrné, že nejvíce osob pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná či jako podnikatel – 56%, zaměstnáno je 28% dotazovaných cizinců a pouze 15% využívá práci přes zprostředkovatele.

Z další části dotazníku na základě připravovaných otázek byla před započítáním výzkumu stanovena hypotéza, která měla potvrdit že: **H1 - Do ČR přijíždějí za prací věkově mladší cizinci.**

Při stanovení této hypotézy jsem vycházel z údajů sociologů, kteří mimo jiné uvádí, že věk je důležitý v otázkách migrace, a to zejména z důvodů jazykových (mladší se lépe učí jazyky), přizpůsobování se novému prostředí a v neposlední řadě fyzicky náročné ale méně kvalifikované práce.

Graf 3 Věk respondentů

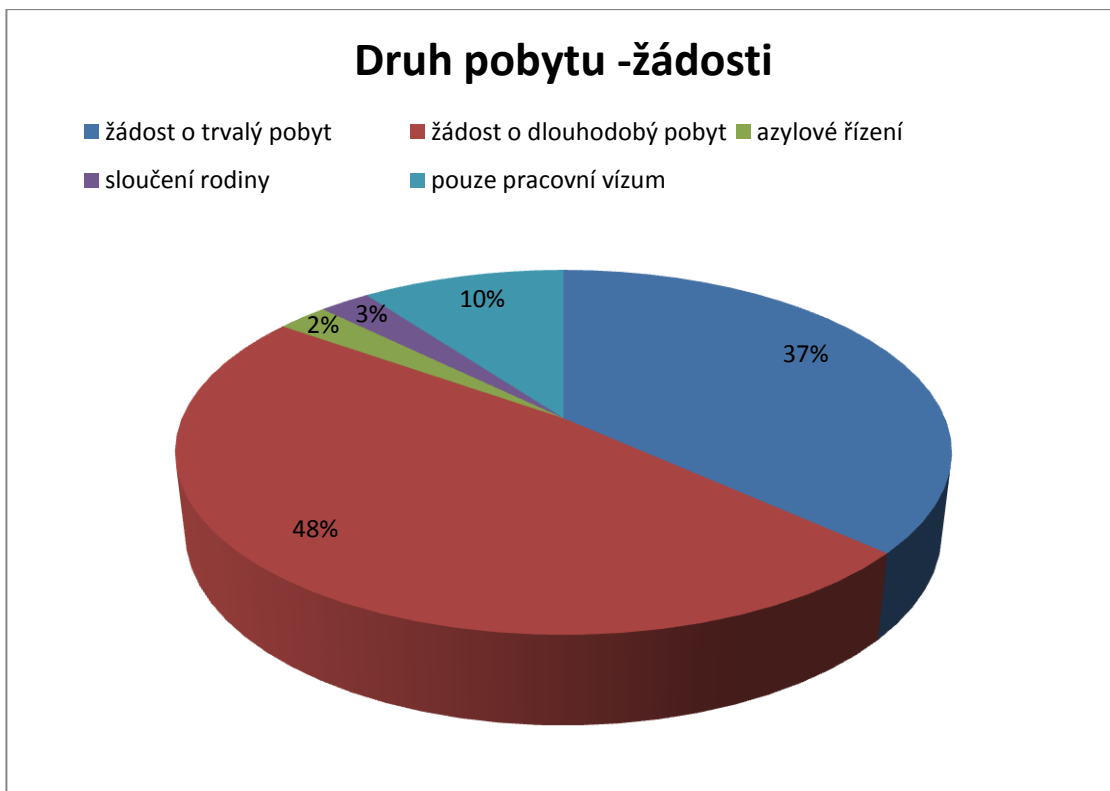
Zdroj: vlastní

Ze zpracovaných údajů v dotazníku týkajících se věku respondentů žádajících o pracovní povolení nebo pobyt na území ČR vyplývá, že celých 50% je ve věku do 30 let, do 40 let bylo 38% respondentů a 12% jich uvedlo věk do 50 let.

Na základě těchto údajů lze konstatovat, že stanovená hypotéza H1 byla potvrzena.

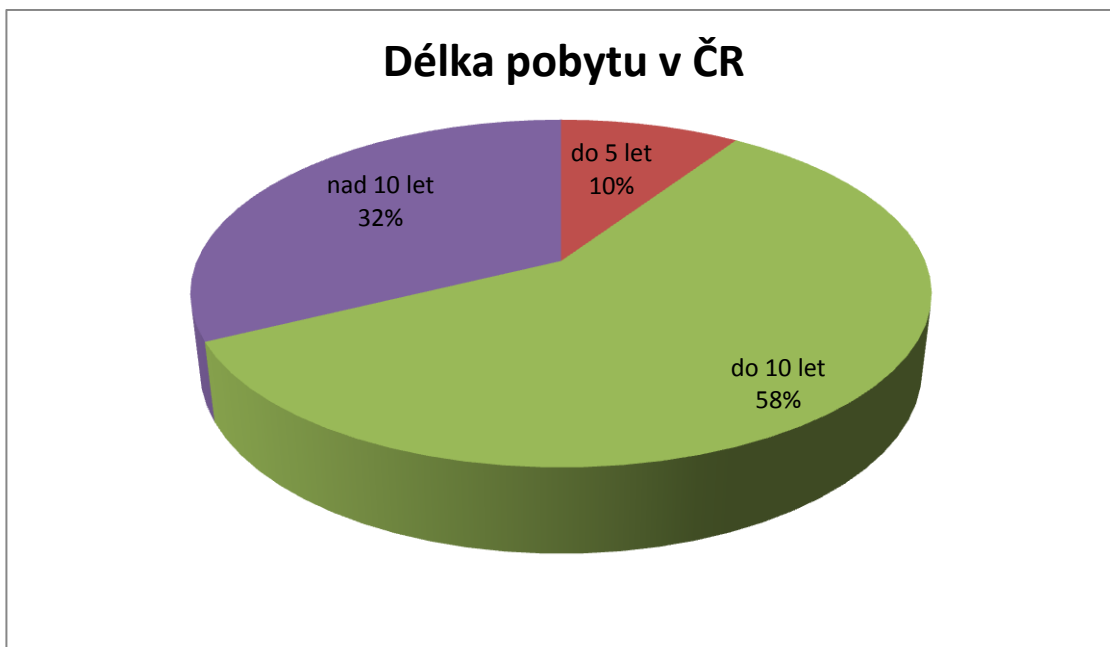
Další okruh otázek v dotazníku se týkal délky pobytu cizinců na území ČR. Dále byly v této části dotazníku položeny otázky týkající se žádostí o trvalý nebo dlouhodobý pobyt. Dotazovaní respondenti se vyjadřovali i k žádostem o dlouhodobý, nebo trvalý pobyt, či zda budou v ČR žádat o sloučení rodiny s občanem EU, nebo žádat o azyl. Odpovídali i na otázku, jestli budou při získání trvalého pobytu zvažovat jako možnou alternativu, že je bude zbytek rodiny následovat. S touto částí dotazníku souvisí další stanovená hypotéza **H2 - Délka doby pobytu cizinců na území ČR z pracovních důvodů je vyšší než 5 let.**

Graf 4 Druh pobytu v České republice

Zdroj: vlastní

Graf 5 Délka pobytu v České republice

Zdroj: vlastní

Z výsledků je patrné, že nejvíce respondentů patří do kategorie do 10 let pobytu – 58%, déle než 10 let žije v ČR 32% dotazovaných cizinců a pobyt do 5let uvedlo 10% respondentů, což je v souladu s předpokladem.

Při vyhodnocování dotazníků byly zjištěny i další zajímavé údaje. Například v počtu žadatelů o dlouhodobý pobyt v ČR, kteří ale nepřekročili délku pobytu 5 let, převažují žadatelé s věkem nad 40 let. Z toho lze usuzovat, že se pravděpodobně do ČR vrací osoby, které zde již v minulosti pracovaly, a z nějakých důvodů se vrátily zpět. Může se jednat i o osoby, které byly na území ČR v minulosti odsouzeny za nelegální pobyt na našem území, a po vypršení trestu se vrací zpět.

Zpracované výsledky jednoznačně ukazují, že druhá stanovená hypotéza „**délka doby pobytu cizinců na území ČR z pracovních důvodů je vyšší než 5 let**“ je pravdivá. Hypotéza byla potvrzena.

Ve třetí části dotazníkových otázek, byla jako hlavní vybrána otázka týkající se vzdělání žadatelů o pracovní povolení. Respondenti si vybírali ze třech kategorií, a to základní, střední a vysokoškolské vzdělání. Dále sem byly zařazeny otázky, kde cizinci odpovídali na otázky pouze zakroužkováním odpovědi ano či ne na základě svých pocitů a zkušeností.

Než bylo přikročeno ke stanovení hypotézy, mající vztah k třetí části dotazníku, byly prostudovány materiály OAMP PP (Odbor azylové a migrační politiky Policejního prezidia ČR), kde poslední statistiky uvádějí, že žadatelé o pracovní povolení v ČR mají nejčastěji pouze základní vzdělání. Na základě těchto výsledků ze statistik jsme stanovili další hypotézu **H3 - O práci v ČR žádají převážně cizinci s nižším vzděláním.**

Graf 6 Dosažené vzdělání

Zdroj: vlastní

Z odpovědí respondentů vyplývá, že celých 83 % žadatelů o práci má středoškolské či vysokoškolské vzdělání, což znamená, že tato hypotéza byla analýzou dat v rámci našeho výzkumu vyvrácena.

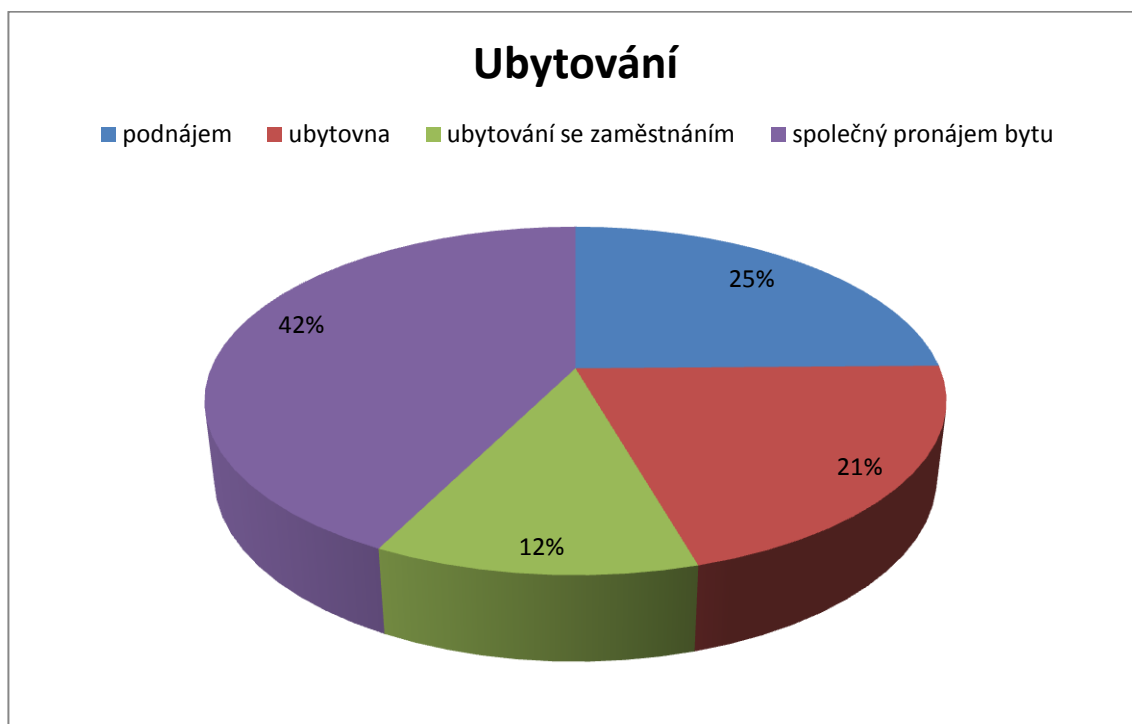
Následně po zpracování výsledků bylo ve spolupráci s OAMP zjištěno, že takto položená otázka vedla k určitému zkreslení výsledků, protože spektrum středoškolského vzdělání je široké, a v různých státech je do středoškolského vzdělání zahrnuto i u nás známé střední odborné bez maturity. Toto zkreslení se nejvíce projevilo u osob pocházející z bývalého SSSR a Asie, kde jakékoliv studium nad rámec základní školy je považováno za středoškolské, byť studium trvalo pouze rok. Pro výzkum bylo dobré, že u vysokoškolského vzdělání, které uvedlo 11% respondentů, pouze dva pocházeli z Indie, jeden respondent patří do skupiny Africké státy, tři respondenti do skupiny ostatní a zbývající počet patří do skupiny EU a USA.

V poslední části prováděného výzkumu jsme se zaměřili na otázku, která se týkala přesvědčení majoritní společnosti, že převážná většina respondentů žádajících o pracovní víza v ČR, se ubytovává v nejlevnějších ubytovnách s nízkým sociálním vybavením. Tato ubytování vyhledávají z důvodů nízké ceny za ubytování, jsou

v každodenním kontaktu s krajany a v neposlední řadě z důvodu určité anonymity ubytoven. Dotazovaní si měli vybrat z těchto možností: ubytovna, ubytování spojené se zaměstnáním, podnájem a společný pronájem bytu s více osobami. Na základě zkušeností příslušníka Policie ČR vím, že tento převládající názor majoritní společnosti není úplně správný. Byla tedy stanovena hypotéza, která měla zažité názory vyvrátit.

H4 - Osoby pracující v ČR nedávají přednost levným ubytovnám.

Graf 7 Ubytování

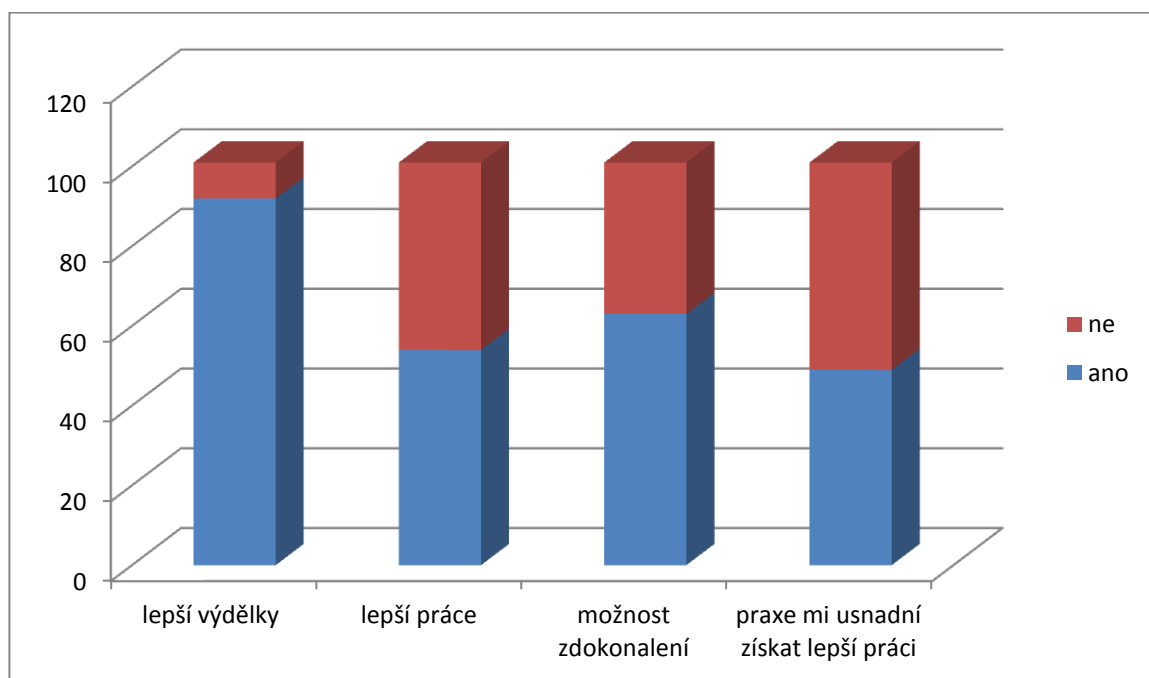
Zdroj: vlastní

Z dosažených výsledků po zpracování dotazníků je naprosto zřejmé, že necelá ¼ respondentů uvedla ubytovnu jako místo svého ubytování, zatímco podnájem a společný pronájem bytu s více lidmi uvedlo téměř 70% dotazovaných cizinců. Na základě tohoto zjištění můžeme konstatovat, že hypotéza H4 byla potvrzena.

Na závěr uvádím další výsledky, které jsem analýzou dat z dotazníku získal. Překvapivé bylo, že na otázku týkající se vstupu do Schengenského prostoru, která zněla – „změnila se vízová povinnost pro zájemce o práci v ČR k lepšímu?“, odpovědělo více jak 50% dotázaných, že si to nemyslí. Na podobnou otázku – „je v ČR více pracovních příležitostí pro kvalifikované pracovníky z jiných států, než tomu bylo před vstupem do Schengenského prostoru?“ 63 dotazovaných odpovědělo,

že kvalifikovaná práce je pro ně stále nedostupná.

Graf 8 Důvod pro život v ČR

Zdroj: vlastní

Přes 80 dotazovaných uvedlo lepší výdělký za práci jako důvod, proč se jim v ČR žije lépe, což je zajímavé zjištění vzhledem k výsledku ve druhém sloupci grafu 8, kde je odpověď na otázku, zda je důvodem pro život v ČR lepší práce. Očekávaná odpověď byla, že cizinci považují práci v ČR za lepší než v domovské zemi. Ukázalo se však, že dotazovaní zde nemají lepší práci než ve své domovské zemi, jen se dá konstatovat, že je zřejmě lépe finančně ohodnocena. Necelých 60 účastníků výzkumu zvolilo kladnou odpověď na otázku, zda mají v ČR možnost se zdokonalit.

5.4 Shrnutí výsledků

V rámci provedeného výzkumu byly potvrzeny tři ze čtyř předem stanovených hypotéz. Dotazníkovým šetřením a následným zpracováním získaných informací byly získány výsledky, na základě kterých lze říci, že cíl diplomové práce byl splněn. Zpracovaná diplomová práce ve své praktické části prokazuje, že se ČR ze země emigrantské, postupně mění na zemi imigrantskou, tedy zemi cílovou pro migranty z celého světa, zejména pak ze států mimo EU (Ukrajina, Rusko, Vietnam, Severní

Afrika). Z důvodu ekonomického růstu zejména koncem devadesátých let minulého století a zejména po vstupu do Schengenského prostoru do země přichází mnoho přistěhovalců, kteří zde působí jednak jako levná pracovní síla, ale zároveň i jako nástroj zisku pro organizovaný zločin.

Z výzkumné práce byla nakonec vyjmuta hypotéza týkající se změny v pobytovém režimu po vstupu do Schengenského prostoru, která měla znít: „po vstupu do Schengenského prostoru se stala ČR cílovou zemí“ a která měla být pro náš výzkum klíčová. Ještě před začátkem výzkumu, v době kdy byl dotazník vytvářen, došlo k propadu naší ekonomiky a trvalému snížení pracovních míst na trhu práce, a to zejména ve stavebnictví a zemědělství, tedy v odvětvích, ve kterých se dotazovaní respondenti ucházejí o práci. Pokud ale budeme vycházet ze získaných dat z výzkumu, musíme přiznat, že ČR se opravdu stává ve větší míře zemí cílovou, o čemž svědčí výsledky hypotézy označené H2, ze které jasně vyplývá, že respondenti na našem území pobývají více jak 5 let. Dále na základě přijatých opatření vládou ČR, tím máme na mysli různá zvýhodnění respondentů – modré a zelené karty, můžeme předpokládat, že se ČR stává nejen ekonomicky, ale i politicky, společensky a také způsobem života vyhledávanou zemí.

Závěr

Od devadesátých let počet cizinců v ČR neustále roste. ČR se z tranzitní země postupně mění v zemi cílovou. V současné době počet migrantů u nás tvoří přibližně 4,3 % populace, což není mnoho ve srovnání s většinou zemí EU. V současném moderním světě je migrace zcela běžným jevem v důsledku všeobecné globalizace a urbanizace světa. Nicméně ČR v porovnání s jinými evropskými zeměmi nelze považovat za zemi s dlouhodobější imigrační zkušeností, ani dlouhodobě prováděnou integrační politikou. Přestože má česká společnost historickou zkušenost s životem v multikulturním prostoru, současná migrace ji často staví před dosud neznámé otázky.

Převážná většina cizinců v ČR je ekonomicky aktivní, v současnosti zde pracuje nebo podniká asi 300 tisíc cizinců (80% všech imigrantů), mnoho z nich již delší dobu. Podle současných studií je legální migrace jasným přínosem pro český trh. Nepotvrzuje se, že cizinci zabírají pracovní místa domácím, naopak jejich kvalifikace spíše doplňuje mezery na českém trhu. Přínosné je i to, že by v budoucnu mohli částečně přispět k řešení negativních demografických trendů v ČR – nízké porodnosti a stárnutí českého obyvatelstva.

Vzhledem k tomu, že spočítat cizince na našem území nelze přesně, mohou být statistické údaje týkající se cizinců značně zkreslené. Ať se zařadíme mezi zastánce multikulturní společnosti a migranty bereme jako přínos, např. z důvodu možnosti rozšíření naší kultury o nové prvky, či patříme mezi ty, pro něž jsou migranti přítěží, přesto se musíme naučit žít společně, nebo alespoň se naučit respektovat vzájemné odlišnosti.

Trestná činnost cizinců, stejně jako jejich počet, stoupá nebo klesá s ekonomickou situací ČR, nebo se změnami v zákoně o pobytu cizinců. U migrantů, kteří do republiky přišli na základě udělení zelené nebo modré karty, lze předpokládat, že se do kriminální činnosti migrantů nezapojí, stejně tak jako jejich rodiny. Naopak u cizinců, kteří v ČR pobývají bez povolení, je předpoklad kriminálně závadového jednání na místě.

Závažným problémem je nelegální migrace ve spojení s organizovaným zločinem. Vysoké a snadné zisky spojené s nelegální migrací jsou lákadlem pro organizované zločince. S nelegální migrací souvisí i další druhy kriminality, jejichž důsledkem je podkopávání demokratického právního systému ČR a především ztráty státu na daních a pojištění. Když shrneme výše uvedené, tak zjistíme, že migrace přináší

určité zisky i ztráty. Stát se musí postarat o to, aby ztráty byly co nejmenší a zisky nejvyšší.

Velice důležitá je otázka integrace cizinců, protože jen plně integrovaný cizinec je pro společnost přínosem. Úspěšnost integrace cizinců leží z větší části na cizincích samotných, ale je zde i důležitá úloha státu, především jeho integrační politika a dále i ochota české společnosti imigranty přijímat.

Ve sledovaném období se v českých tištěných médiích objevilo 96 článků věnujících se nelegální migraci a souvisejícím tématům. Ve srovnání s mediálními výstupy, které se týkaly Vietnamců (za stejné období 248) a Ukrajinců (za stejné období 197), kterými se zabývaly další dvě mediální analýzy, je to tedy poměrně nízké číslo. Je možné, že výběr provedený v této analýze neobsahuje všechny články z daného období, které se nějakým způsobem dotkly nelegální migrace (např. proto, že někdy mohou média nelegální migranty mylně označit jako uprchlíky). Nicméně lze usoudit, že téma nelegální migrace je pro česká média méně přitažlivé než články o dvou výše uvedených skupinách cizinců. Jako nejčastější téma článků o nelegální migraci se ve sledovaném období ukázalo nelegální zaměstnávání a práce cizinců „načerno“, jako druhé a třetí nejčastější pak nelegální přechody hranic a pobyt cizinců v Česku bez povolení. Některé z těchto článků (především ty, jež se zabývají druhým a třetím tématem) vychází jen ze zpráv policie či celníků o provedených kontrolách a téma málokdy zasadí do širšího kontextu.

Články tak víceméně odrážejí jen policejní statistiky, nebo závažnou trestnou činnost imigrantů, ale již se více o problémy migrace nezajímají.

ČR je zapojena do mnoha mezinárodních projektů, na jejichž základě přijímá uprchlíky z oblastí sužovaných občanskými válkami nebo přírodními katastrofami. Obdobně můžeme říci, že ČR je velmi často vyhledávána pro léčebné cesty, například movitými klienty z oblastí Ruska nebo zemí Blízkého východu. Nežádá kdy, jsou tyto léčebné cesty zneužívané k neoprávněnému vstupu na naše území, potažmo území celé EU.

Ve své diplomové práci jsem se snažil využít nejen odbornou literaturu, konzultace s vedoucím své práce, ale zúčastnil jsem i přednášky, která se týkala migrace jako takové a hlavně upozorňovala na možné problémy. Této přednášky se ovšem nezúčastnil nikdo z kompetentních osob z Ministerstva vnitra ČR. Jako by migrace nikoho z kompetentních osob nezajímala - máme předpisy a to stačí. ČR snad nelezí ve střední Evropě? Do ČR neproudí migranti? V ČR se neobjevuje nelegální migrace?

Nás nemohou překvapit problémy jako ve Francii, v Holandsku či Velké Británii? Vzpomeňme na problém týkající se nošení burek ženami vyznávajícími Islám, který byl řešen v nedávné minulosti v Evropě.

Ministerstvo vnitra ČR předložilo začátkem října 2012 vládě novelu azylového zákona z důvodu začlenění dvou evropských směrnic do českého právního řádu, které jsou součástí budování takzvaného společného evropského azylového systému. Ten by měl v budoucnu zajistit stejnou azylovou politiku všech členských států. V novele se počítá s „rozšířením působnosti směrnice i na osoby s mezinárodní ochranou a vychází z premisy, že možnost získat po určité době právní postavení dlouhodobě pobývajících rezidenta v členském státě EU, má významný dopad na plnou integraci osob," (text důvodové zprávy k zákonu o azylu). Novela azylového zákona si klade za cíl i zajištění větší ochrany lidí s azylem či doplňkovou ochranou. Ta se poskytuje například lidem, kterým ve vlasti hrozí mučení nebo smrt.

Pokud předpisy schválí v navržené podobě vláda, parlament a podepíše je i prezident, měla by ustanovení o zrovnoprávnění azylantů a lidí s doplňkovou ochranou s ostatními cizinci nabýt účinnosti od roku 2014. Tento zásadní dokument může být skrytým rizikem pro Evropu, z důvodu nesourodé legislativy v jednotlivých státech EU.⁹⁵

⁹⁵ www.mvcr.cz

Resumé

Tato diplomová práce se věnuje tématu „Migrace, a s ní souvisejícími trestnými činy. Je rozdělena na teoretickou a výzkumnou (praktickou) část a celkově obsahuje pět hlavních kapitol.

V první kapitole jsou popsány základní pojmy související s migrací s jejím vývojem a charakteristikou, důvody a příčiny migrace.

Druhá kapitola se zabývá migrační politikou EU, zásadami migrační politiky a upozorňuje na institut modrých a zelených karet

Třetí kapitola je zaměřena na nelegální migraci, jak dle trestního tak i správního práva a zabývá se vybranými trestnými činy, které jsou spojeny s migrací a organizovaným zločinem.

Ve čtvrté kapitole jsou popsány možnosti regulace nelegální migrace, a dále jsou v této části popsány problémy multikulturalismu a pluralismu a hledání toho, co je pro společnost lepší.

Pátá kapitola - praktická část diplomové práce obsahuje výzkum, který je rozdělen na čtyři části, kde jsou rozpracovány hypotézy, které by měly ve svém výsledku vyvrátit nebo potvrdit cíl diplomové práce, a to že ČR se mění z tranzitní země na zemi cílovou.

Anotace

Diplomová práce se zabývá pojmem migrace, a to jak legální, tak především nelegální. Popisuje příčiny, důvody migrace a především se snaží upozornit na existenci, stav a formy páchání organizované trestné činnosti na úseku nelegální migrace. V diplomové práci jsou popsány trestné činy, které jsou spojeny s nelegální migrací: nelegální práce, obchod s lidmi, nedovolené překročení státních hranic a neoprávněný pobyt na území státu. V závěru práce se pokouším nalézt cesty, jak zabránit nelegální migraci, která je pro každou společnost nebezpečná, protože je páchána latentně a její důsledky jsou nebezpečné pro cílovou zemi jak ekonomicky, tak i politicky. Podkladem pro práci byly zákonné předpisy, odborná literatura, policejní vyšetřovací spisy a poznatky z vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti.

V praktické části diplomové práce jsem se pokusil upozornit na poznatek, že se naše republika stává, oproti letům minulým, ze země tranzitní zemí cílovou.

Klíčová slova

Migrace legální a nelegální, azyl, cílová země, tranzitní země, třetí země, multikulturní společnost, pluralismus, Evropská unie, Shengenský prostor, cizinec, uprchlík, emigrant, imigrant, přechodný a dlouhodobý pobyt, obchodování s lidmi, nedovolené překročení státních hranic, neoprávněný pobyt na území státu, nelegální práce

Anotation

This thesis deals with the concept of migration, both legal and especially illegal. Describes the causes, reasons for migration, and above all tries to draw attention to the existence, status and forms of committing organized crime in the area of illegal immigration. In this thesis are described crimes associated with illegal immigration, illegal labor, human trafficking, illegal border crossing and illegal residence in the country. In conclusion of the thesis, I try to find ways how to prevent illegal immigration, which is dangerous for any society because it is committed latently and its consequences are dangerous to the destination country, both economically and politically. The basis for the work were statutory regulations, technical literature, police investigation files and findings from the investigation of this type of crime.

In the practical part of my thesis I have tried to draw attention to the knowledge that our country has become destination country in comparison with previous years when the Czech Republic was mostly used as a transit country.

Keywords

Legal and illegal migration, asylum, destination and transit countries, the Third countries, multicultural society, pluralism, the European Union, the Schengen area, alien, refugee, emigrant, immigrant, intermediate and long term stay, human trafficking, illegal crossing of the state border, unauthorized residence in the country, illegal work

Seznam literatury:

Prameny:

1. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů
2. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
3. Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu
4. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
5. Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
6. Vyhláška Ministerstva vnitra č. 446/2005 Sb., kterou se stanoví okruh cizinců, kteří mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území České republiky pouze na základě uděleného letištního víza
7. Nařízení Evropského parlamentu a rady (ES) č. 562/2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex)
8. Nařízení Evropského parlamentu a rady (ES) č. 810/2009, ze dne 13. července 2009, o kodexu Společenství o vízech (Vízový kodex)
9. Úmluva 97/C 254/01 o určení státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetího státu na území členských států Evropských společenství ve znění Nařízení Rady (ES) č. 343/2003, stanovujícím kritéria a mechanismy pro určení státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané v jednom z členských států Evropských společenství.

Literatura:

10. BARŠA, P., BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát, imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně; Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3875-6
11. BLÁHA, R. *Trestněprávní aspekty prostituce v ČR*, 2008, vydal LexisNexis, pro Justiční akademii Kroměříž. ISBN 978-80-86920-29-0

12. BRÁZOVÁ, V. K., EZZEDINE, P., GLADIŠOVÁ, L., GLAZAR, O., KLÍPA, O., LEVRINCOVÁ, P., MIKEŠ, A., ŘÍHOVÁ, M., SCHROTH, J., SLÁDKOVÁ, L., STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., *Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2011. ISBN 978-80-87404-10-2
13. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 2003. ISBN 802-7168-754-5
14. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-57-2
15. DRBOHLAV, D. *Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9
16. GABAL, I. *Etnické menšiny v Evropě: Konflikt nebo integrace*, Praha: G PLUS, 1999. ISBN 80-86103-23-4
17. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
18. HIRT, T., JAKOUBEK, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Vydala Antropologická perspektiva, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-22-9
19. CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-785-0
20. JELÍNEK, J. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-21-9
21. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN – Pedagogické nakladatelství, a.s., 2002. ISBN 978-80-7235-446-7
22. KMEC, J. *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-535-6
23. Kolektiv autorů. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-042-0
24. KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie ČR, 1999. ISBN 80-7251-023-1
25. KRAUS, B. *K otázkám sociální pedagogiky. Prostředí, člověk, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

26. MUSIL, J. a kol. *Úvod do kriminalistiky*. Praha: Policejní akademie ČR, 1999. ISBN 80-7251-019-3
27. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9
28. NĚMEC, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1995. ISBN 80-7317-036-1
29. NĚMEC, M. *Organizovaný zločin*. Praha: Naše vojsko, 1995. ISBN 80-206-0472-3
30. NOŽINA, M. a kol. *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. ISBN 80-85917-35-1
31. NOŽINA, M. *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*. Praha: Themis, 2003. ISBN 80-7312-018-6
32. PORADA, V. *Kriminalistika*. Brno: Cerm, 2001. ISBN 80-7204-194-0
33. PORADA, V. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-038-3
34. RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9
35. RYBÁŘ, M. *Základy kriminalistiky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2001. ISBN 80-86473-03-1
36. SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
37. ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník, komentář*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3
38. TOMÁŠEK, M. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-737-9
39. UHEREK, Z. *Migrace a postmigrační procesy a jejich teoretické tematizace*, Eds Uherek, Korecká, Pojarová. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008

Jiné zdroje:

40. BÍLEK, P., DUFKOVÁ, I., UHL, P., ZLÁMAL, I. *Multikulturní prostředí*, vydalo MV ČR a Člověk v tísni, v programu Varianty, Praha 2003 ČR, ISBN 80-85821-94X (brož)

41. DRBOHLAV, D. *Současné trendy mezinárodní migrace v Evropě*. In Demografie. Praha: Český statistický úřad, roč. 39, č. 4, 1997. ISSN 0011-8265
42. DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3
43. DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. *Reflexe migračních teorií*. In Geografie. Praha: Česká geografická společnost, roč. 112, č. 2, 2007, s. 125-141. ISSN-1212-0014
44. DVOŘÁKOVÁ, V., HEROTOVÁ, A. *Česká společnost pro politické vědy souhrn přednášek na Kongresu českých politologů*: Praha Suchdol ve dnech 5. - 6. 9. 2003, ISBN 80-902176-X-3
45. GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7
46. Intermundia, o.p.s. *Zpráva o výsledcích sociologického výzkumu 2005 organizovaných skupin*, s. 4 – 6
47. KUNC, J. *Demokracie a ústavnost*. Praha 1996, nakladatelství KAROLÍNUM, ISBN AS- 13370
48. La Strada Česká republika, o.p.s. *Lidská práva v praxi. Manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi*. Praha: La Strada, 2002 (z anglického originálu Human Rights in Practice, A Guide to Assist Trafficked Women and Children, vydaného GAATW Bankong 1999
49. PIKNA, B. *Dokumenty s komentářem ke studiu evropského práva se zaměřením na oblast vnitřních věcí*. Praha: Policejní akademie ČR, 2001
50. POŘÍZKOVÁ, H. *Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice*. In Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, č. 2, roč. 2007, s. 68 - 69. ISSN 1213-6204
51. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, Výzkumné zprávy
52. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Česká veřejnost a imigranti aneb vláda míní, veřejnost však mění?* In Demografie, Praha: Český statistický úřad, č. 2, roč. 45, 2003, s. 88-98. ISSN 0011-826
53. ROMANCOV, M. *Migrace a Afrika*. In Mezinárodní politika ročník XXVII, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 13. ISSN 0543-7962
54. ROZEHNALOVÁ, H. *Legální pracovní migrace Ukrajinců na Prostějovsku a jejich sociální integrace*. [Magisterská práce.], Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2007

55. SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-022-2, text použit z přednášky a semináře ze dne 30. 6. 2006, zveřejněno na intranetu MV ČR
56. SCHEINOST, M., NETÍK, K. *Český organizovaný zločin v mezinárodním kontextu*, ISBN 978-80-7338-104-2, studie 2010 IKSP, Nelegální migrace a organizovaný zločin. In *Kriminalistika*, s. 299
57. ŠELEPOVÁ, P. *Zahraniční pracovní migrace v České republice (International Labour Migration in the Czech Republic)*. [Magisterská práce.], Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 1998
58. UHEREK, Z., KORECKÁ, Z., POJAROVÁ, T., WEINEROVÁ, R., VALÁŠKOVÁ, N., BĚLOHRADSKÁ, K., MUŠINKA, M., MARTÍNKOVÁ, Š. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i. 2008
59. UHEREK, Z. ČERNÍK, J. (2005): *Výzkumy v oblasti migrace a integrace cizinců v ČR*, Etnologický ústav AV Praha, ISBN 978-80-87112-12-0
60. UHEREK, Z. *Migrace: historie a současnost*. In *Mezinárodní politika ročník XXVII*, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 4. ISSN 0543-7962
61. VANÍČKOVÁ, E., BURČÍKOVÁ, P., KERBIC, J., KEFURTOVÁ, A., ROZLÍLEK, M., KUTÁLKOVÁ, P. *Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2005
62. ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Policejní akademie ČR, 1997
63. ZBOŘIL, Z. *Pohyb obyvatelstva a stěhování národů*. In *Mezinárodní politika ročník XXVII*, Praha: Ústav Mezinárodních vztahů, č. 10, roč. 2003, s. 3. ISSN 0543-7962
64. Komentář a důvodová zpráva k zákonu č. 326/1999 Sb. Předkladatel MV ČR, Praha, 1999 pod názvem Amnestie pro cizince (závěrečná zpráva pro Nadaci OSF Praha) Projekt realizován PPU a OPU
65. ZCP: ÚOOZ, 2009., NOŽINA, M., KRAUS, F. *Kriminální síť v asijských diasporách*, 2009 str. 81, vydal Ústav mezinárodních vztahů (interní pomůcka pro ÚOOZ), text vychází z knihy NOŽINA, M., *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR*, vydavatelství Themus, ISBN 80-7312-018-6

Internetové zdroje:

66. www.slovník-cizích-slov.abz.cz
67. www.mvcr.cz
68. www.euroskop.cz/180/sekce/schengensky-slovnicek/
69. www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1142743803-reporteri-ct/208452801240044/
70. www.czso.cz
71. <http://tema.novinky.cz/schengensky-prostor>
72. www.mmail.com.my/story/indian-family-protests-child-custody-row-norway
73. www.eurabia.parlamentnilisty.cz/Articles/7450-multikulturalismus-zanechal-britanii-jedovate-dedictvi.aspx
PALMER, A. *Multikulturalismus zanechal Británii jedovaté dědictví.*
Publikováno 8. 4. 2012
74. www.cizinci.cz, HORÁKOVÁ, M. *Cizinci na trhu práce v České republice v letech 1994-2004*, výzkumná zpráva Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, 2005
75. www.migraceonline.cz (Specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha)
76. Intranet Policie ČR a MVČR
77. www.migraceonline.cz (Specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha), UHEREK, Z. *Cizinecké komunity a městský prostor v ČR*
78. www.migraceonline.cz (Specializovaný web a fórum Multikulturního centra Praha), UHEREK, Z. *Integrace cizinců z hlediska emického a etického*

Interní zdroje PČR:

79. Migrace na území ČR ve statistikách – situace do 31. 12. 2005. Podklady pro tiskovou konferenci Policie ČR ŘS CPP konanou dne 20. 1. 2006
80. BUDILOVÁ, L., HIRT, T. a kol. *Policista v multikulturním prostředí. Informační manuál pro Policii ČR.* Praha: MV ČR a Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., v programu Varianty, 2003
81. Statistiky a ukazatele kriminality minorit v ČR 2004 – 2006, MV ČR, pro vnitřní potřebu

82. Komentář a důvodová zpráva k zákonu č. 326/1999 Sb. Předkladatel MV ČR, Praha, 1999
83. Zpráva Analytického centra pro ochranu státních hranic ČR, vydalo MV ČR a výroční zprávy MV kapitola IV. 2.1
84. Právní posouzení trestného činu organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice podle § 340 trestního zákoníku. Zpracoval: Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. V Brně dne 18. května 2010, (ředitel útvaru pro odhalování organizovaného zločinu plk. Mgr. Robert Šlachta oslovil dopisem ze dne 28. dubna 2010 Právnickou fakultu Masarykovy univerzity cestou katedry trestního práva se žádostí o právní posouzení ve věci nedovoleného překročení státní hranice ve smyslu § 340 trestního zákoníku).
85. Mezinárodní migrace – interní přepis 2006 vydaný pro potřeby zaměstnanců MV ČR OAMP , týkající mezinárodní migrace
86. Zpráva k sociální inkluzi obchodovaných a vykořisťovaných osob, pro potřeby MV ČR, týkající se mezinárodní migrace – interní přepis 2006
87. Metodický návod prvního náměstka ministra vnitra ze dne 26. 10. 2007 k fungování Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi a jeho institucionální zabezpečení

Příloha č. 1

Základní východiska a podmínky pro zkvalitnění informační základny o cizincích v ČR

Základním determinačním činitelem je skutečnost, že v ČR v současnosti neexistuje jeden základní registr, z něhož by bylo možné získávat většinu informací o cizincích v ČR. Údaje jsou získávány z mnoha oddělených registrů, navíc budovaných zejména pro potřeby příslušných resortů. Situace v oblasti bydlícího obyvatelstva (cizinců) by měla být řešena zavedením základního registru obyvatelstva, který měl podle schváleného zákona o základních registrech začít fungovat od r. 2010, tento základní registr se do současné doby nepodařilo uvést do života.

Současná roztržitost zdrojů dat s sebou nese následující problémy:

- nemožnost propojování statistických informací s ohledem na množství zdrojů dat
- vzájemná nesourodost informací, kdy jednotlivé údaje vypovídají o různých skupinách cizinců
- odlišnost v počtech stejně definovaných cizinců pocházejících z různých zdrojů dat
- neexistence některých zásadních informací z oblasti migrace cizinců
- určení skupiny osob, která má být řazena mezi tzv. "obvykle bydlící obyvatelstvo", tak aby byly naplněny požadavky Eurostatu, resp. Nařízení Evropského parlamentu a Rady o statistice Společenství v oblasti migrace a mezinárodní ochrany

K vytvoření fungující soustavy informací o cizincích odpovídající požadavkům vnitřním i mezinárodním je nezbytné:

1. Vymezení kategorie osob řazených pod tzv. "obvykle bydlící obyvatelstvo".

Poskytování údajů za *obvykle bydlící obyvatelstvo* je vyžadováno Nařízením Evropského parlamentu a Rady o statistice Společenství v oblasti migrace a mezinárodní ochrany.

2. Zajištění jednotného zdroje dat pro statistiku bydlících cizinců

V současnosti jsou data týkající se bydlících cizinců ČSÚ poskytována formou tabulkových výstupů z Cizineckého informačního systému. ČSÚ nemá možnost přístupu do databáze. Paralelně s CIS existuje i Informační systém evidence obyvatelstva (ISEO), na možnosti přímého získávání dat z tohoto systému za bydlící cizince ČSÚ průběžně pracuje. Problémem přebírání dat přímo z ISEO je však skutečnost, že data převzatá z ISEO nejsou shodná s oficiálními údaji používanými cizineckou policií, což s sebou nese řadu komplikací.

3. Odstranění rozdílů mezi ISEO a CIS týkajících se migračních statistik.
Přes určité snížení rozdílu přetrvává mezi oběma zdroji dat určitá diference. Tento problém se zatím nepodařilo uspokojivě vyřešit. Zprovozněním základního registru obyvatel se předpokládá vyřešení situace.
Nalezení vhodného zdroje dat, který by do budoucna zajistil informaci týkající se vzdělání cizinců na území ČR evidovaných.
V současnosti informací o vzdělání cizince disponuje MPSV, resp. informační systém OK-práce. Prozatím jsou data ČSÚ poskytována pouze ve formě grafů, s vyznačením procentuální hodnoty. Grafy poskytují informace o dosaženém stupni vzdělání cizince v členění podle státní příslušnosti.
4. V rámci Obchodního rejstříku zařazení státního občanství jako povinné položky u společníků firem. Zaznamenávání státního občanství u společníků firem je nezbytné pro zařazení těchto cizinců mezi zaměstnané cizince.
5. Rozšířit údaje v Národním registru hospitalizovaných o položku "státní občanství".
V současné době umožňuje Národní registr hospitalizovaných (NRHOSP) rozlišovat cizince pouze v členění ze zemí EU a mimo země EU. Vzhledem k tomu, že rozsah sledování je v NRHOSP stanoven zákonem, vyžaduje zařazení "státního občanství" mezi sledované položky změnu příslušné legislativy.
6. Dobudování a zpřístupnění veřejné databáze týkající se cizinců v ČR
Od roku 2007 ČSÚ připravuje výstupy pro veřejnou databázi (VDB). Paralelně s VDB vzniká zjednodušená tabulková databáze, jež bude mj. zahrnovat i základní údaje o cizincích v ČR, v členění na demografické a ekonomické charakteristiky.
7. V rámci internetové prezentace Cizinci v ČR pokračovat v rozšiřování a prohlubování archivu starších údajů
Cílem je prezentovat co nejširší časové řady u co největšího množství údajů

Příloha č. 2

Důležité informace k případům zneužívání institutu manželství a rodičovství

Uzavření sňatku.

Pokud hodlá občan ČR uzavřít sňatek s cizincem, který chce tímto způsobem získat výhodnější postavení na území ČR jako rodinný příslušník občana EU, případně žádat o trvalý pobyt, a účelem manželství nemá být nic jiného, je nezbytné si uvědomit následující:

- a) uzavřením manželství vzniká institut tzv. společného jmění manželů (pokud není ošetřeno smlouvou mezi manželi jiným způsobem) - tzn. se svým „manželem“ se dělíte nejen o majetek, který nabudete v době uzavření manželství, ale jste zodpovědný i za případné dluhy vašeho manžela - pokud on nebude své závazky plnit, věřitelé se obrátí na vás a máte povinnost tyto závazky uhradit - jsou to vaše společné závazky,
- b) manželé mají vůči sobě vzájemně vyživovací povinnost,
- c) pokud pobíráte sociální dávky — uzavřením manželství se manžel stává společně posuzovanou osobou - ve většině případů to znamená krácení či ztrátu nároku na sociální dávky, a to i zpětně od data uzavření manželství,
- d) „manžel“ se ze zákona stává otcem dítěte narozeného v manželství,
- e) rozvod manželství může být komplikovanou, ale hlavně nákladnou záležitostí. Nastane problém, pokud neznáte pobyt svého manžela a nejste schopen ho sehnat, resp. soudu sdělit jeho adresu, kam je možno doručovat písemnosti. Rozvodové řízení lze sice v daném případě považovat za formalitu, nicméně se pravděpodobně neobejdete bez právní pomoci, kterou budete muset zaplatit (jedná se o částku cca od 5.000,- Kč a víc),
- f) manžel je ze zákona dědicem (v případě úmrtí jednoho z manželů).

Příloha č. 3

Přehled readmisních dohod

1. POLSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o předávání osob na společných státních hranicích, ze dne 10. 5. 1993 ke změně prováděcího „Ujednání“ došlo výměnou dopisů mezi Ministerstvem vnitra České republiky a Ministerstvem vnitra Polské republiky s platností od 1. 5. 1996 (změna bodů 4. 2. a 5.7.); 1. 1. 1999 (změna bodu 4.1.); března 2000 (změna názvu a návěští Ujednání)

2. RAKOUSKO

Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Rakouské republiky o převzetí osob na společných státních hranicích, ze dne 26. 8. 1991 publikováno: sdělení MZV č. 629/1992 Sb. dne 12. 11. 2004 byla podepsána nová readmisní dohoda, která vstoupila v platnost dnem 9. 10. 2005.

3. SLOVENSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o předávání a přebírání osob na společných státních hranicích, ze dne 2. 7. 2002 publikováno: sdělení MZV č. 1/2004 Sb.m.s.

4. SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Spolkové republiky Německo o zpětném přebírání osob na společných státních hranicích, ze dne 3. 11. 1994 publikováno: sdělení MZV č. 5/1995 Sb.

Nesousední státy

5. BULHARSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Bulharské republiky o předávání a zpětném přebírání osob, ze dne 9. 4. 1998 publikováno: sdělení MZV č. 277/1998 Sb. dne 27. 7. 2004 byla podepsána změna dohody, která řeší otázky průvozu občanů třetích států; vstoupila v platnost dne 29. 5. 2005, a byla publikována sdělením MZV č. 65/2005 Sb.m.s.

6. FRANCIE

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Francouzské republiky o zpětném přebírání osob, ze dne 2. 4. 1997

7. CHORVATSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Chorvatské republiky o předávání a přebírání osob na státních hranicích, ze dne 30. 11. 1999 publikováno: sdělení MZV č. 70/2004 Sb.m.s.

8. KANADA

Ujednání mezi vládou České republiky a vládou Kanady o předávání osob na státních hranicích, ze dne 8. 3. 1996

publikováno: sdělení MZV č. 65/1997 Sb.

vztahuje se pouze na předávání a přebírání občanů států smluvních stran

9. MAĎARSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Maďarské republiky o předání a převzetí osob na státních hranicích, ze dne 2. 11. 1994

publikováno sdělení MZV č. 194/1995 Sb.

10. MOLDÁVIE

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Moldavské republiky o předávání a přebírání osob na státních hranicích, ze dne 7. 8. 2003

publikováno: sdělení MZV č. 117/2004 Sb.m.s.

11. RUMUNSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Rumunska o předávání a přebírání osob, jejichž vstup nebo pobyt je na území druhého státu protiprávní, ze dne 25. 1. 1994

publikováno: sdělení MZV č. 148/1994 Sb.

12. SLOVINSKO

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Republiky Slovinsko o přebírání osob na státních hranicích, ze dne 22. 5. 1998

publikováno: sdělení MZV č. 7/2005 Sb.m.s.

Příloha č. 4

Základní charakteristika nejvýznamnějších neziskových organizací v ČR, zaměřených na pomoc uprchlíkům, žadatelům o azyl, azylantům

Název organizace	Cílová skupina	Způsob pomoci	Rozsah působnosti	Místo výkonu pomoci
Organizace pro pomoc uprchlíkům	žadatelé o azyl a osoby, které v ČR požívají dočasné ochrany – hl. zaměřeno na ženy, děti a handicapované osoby	právní poradenství, sociální práce, dílny ručních prací	převážně východní Čechy	převážně azylová zařízení v sídle společnosti
Český helsinský výbor – poradna Pro uprchlíky	uprchlíci žádající o azyl či povolení k pobytu	sociální, psychologická, právní pomoc	celorepubliková	hlavně azylová zařízení v sídle společnosti
Poradna pro integraci	osoby se statutem uprchlíka, osoby s dlouhodobým či trvalým pobytem, ostatní cizinci na území ČR	podpora integrace	převážně Praha	v terénu
Sdružení občanů zabývajících se emigranty	uprchlíci, ale i další kategorie cizinců přicház. do ČR	právní, sociální a psychologické poradenství	převážně jižní Morava	azylová zařízení v sídle společnosti

Mezinárodní organizace pro migraci – The International Organisation for Migration (IOM) je mezivládní organizace s hlavním sídlem v Ženevě. Byla založena v roce 1951 a v současné době má 79 členských států a 43 pozorovatelů. IOM požívá plného statutu právnické osoby a jako subjektu mezinárodního práva jsou jí přiznávány veškeré výsady a imunity. Mise IOM v Praze si klade za cíl vykonávat migrační programy užitečné a prospěšné pro Českou republiku, migranty, kteří potřebují asistenci a relevantní osoby či entity.

ADRA je mezinárodní občanské sdružení. Služby, které svým klientům poskytuje, spočívají především v pomoci lidem v krajní nouzi u nás i v zahraničí, která nastala v důsledku přírodních katastrof, válečných konfliktů, hladomorů a epidemií. Dále v realizaci primární sociální prevence, tj. zejména v práci s mládeží, konkrétně se ADRA angažuje například v projektu ADRA ÚL, který se zaměřuje na získávání finančních prostředků od drobných dárců s cílem použít tyto prostředky operativně tam, kde bude pomoc nejvíce zapotřebí a při níž půjde o záchranu životů lidí v krajní nouzi.

Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)

Tato mezinárodní organizace má za úkol chránit uprchlíky a pomáhat jim po celém světě. UNHCR bylo založeno v roce 1951 Valným shromážděním Organizace spojených národů s cílem pomoci přibližně 1,2 milionů uprchlíků, kteří se v důsledku druhé světové války neměli kam vrátit. Dnes UNHCR chrání a pomáhá více než 26 milionům lidí ve 119 zemích. Zpočátku byl mandát UNHCR omezen na dobu tří let. O půl století později ovšem UNHCR ve světě nadále aktivně působí.

Člověk v tísni o.p.s. – Nadace při České televizi

Člověk v tísni pomáhá lidem v krizových oblastech. Realizuje humanitární a rozvojovou pomoc, podporuje snahy o demokratizaci ve světě, zvyšuje zájem veřejnosti o dění. Informační servis společnosti Člověk v tísni poskytuje zpravodajství a komentáře z krizových oblastí světa o válečných zločinech a vážném porušování lidských práv a informace o podmínkách uprchlíků.

Příloha č. 5

Cizinci třetích zemí⁹⁶ se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 10. 2011

	Přechodný	Trvalý	celkem
ČESKÉ BUDĚJOVICE	2288	2439	4727
ČESKÝ KRUMLOV	1502	1365	2867
JINDŘICHŮV HRADEC	678	995	1673
PÍSEK	604	462	1066
PRACHATICE	366	768	1134
STRAKONICE	1152	911	2063
TÁBOR	733	805	1538
<i>Celkem Jihočeský kraj</i>			15068

BLANSKO	848	1043	1891
BRNO-MĚSTO	12620	8635	21255
BRNO-VENKOV	2712	2471	5183
BŘECLAV	959	1134	2093
HODONÍN	795	1015	1810
VYŠKOV	832	667	1499
ZNOJMO	955	1224	2179
<i>Celkem Jihomoravský kraj</i>			35910

CHEB	2622	5106	7728
KARLOVY VARY	4420	5089	9509
SOKOLOV	1167	1366	2533
<i>Celkem Karlovarský kraj</i>			19770

HRADEC KRÁLOVÉ	3013	2185	5198
JIČÍN	1610	1012	2622
NÁCHOD	892	1626	2518
RYCHNOV NAD KNĚŽNOU	648	801	1449

⁹⁶ pojem „třetí země“ se používá pro občany, kteří nemají občanství příslušného státu, nebo nejsou ze zemí EU

TRUTNOV	1496	1442	2938
<i>Celkem Královéhradecký kraj</i>			14725

ČESKÁ LÍPA	1163	1762	2925
JABLONEC NAD NISOU	1735	1992	3727
LIBEREC	4632	3796	8428
SEMILY	674	993	1667
<i>Celkem Liberecký kraj</i>			16747

BRUNTÁL	236	618	854
FRÝDEK-MÍSTEK	1322	1701	3023
KARVINÁ	2740	3219	5959
NOVÝ JIČÍN	553	999	1552
OPAVA	657	918	1575
OSTRAVA-MĚSTO	4794	5122	9916
<i>Celkem Moravskoslezský kraj</i>			22879

JESENÍK	382	425	807
OLOMOUC	2236	2279	4515
PROSTĚJOV	485	836	1321
PŘEROV	623	1094	1717
ŠUMPERK	486	772	1258
<i>Celkem Olomoucký kraj</i>			9618

CHRUDIM	891	679	1570
PARDUBICE	4220	1809	6029
SVITAVY	621	665	1286
ÚSTÍ NAD ORLICÍ	1757	1369	3126
<i>Celkem Pardubický kraj</i>			12011

DOMAŽLICE	964	1307	2271
KLATOVY	1205	1181	2386
PLZEŇ-JIH	1258	775	2033
PLZEŇ-MĚSTO	7765	4368	12133
PLZEŇ-SEVER	705	752	1457

ROKYCANY	818	738	1556
TACHOV	1788	1601	3389
<i>Celkem Plzeňský kraj</i>			25225

PRAHA HLAVNÍ MĚSTO	96367	57186	153553
<i>Celkem</i>			153553

BENEŠOV	975	1093	2068
BEROUN	1516	1457	2973
KLADNO	2730	3039	5769
KOLÍN	1735	1343	3078
KUTNÁ HORA	851	788	1639
MĚLNÍK	4544	1913	6457
MLADÁ BOLESLAV	6536	2237	8773
NYMBURK	1783	1735	3518
PRAHA-VÝCHOD	5666	4237	9903
PRAHA-ZÁPAD	3876	4363	8239
PŘÍBRAM	1420	1333	2753
RAKOVNÍK	1891	827	2718
<i>Celkem Středočeský kraj</i>			57888

DĚČÍN	1758	2751	4509
CHOMUTOV	2848	2429	5277
LITOMĚŘICE	2333	1572	3905
LOUNY	776	1177	1953
MOST	1912	1680	3592
TEPLICE	2331	3308	5639
ÚSTÍ NAD LABEM	2954	2875	5829
<i>Celkem Ústecký kraj</i>			30704

HAVLÍČKŮV BROD	853	733	1586
JIHLAVA	1264	1101	2365
PELHŘIMOV	702	584	1286
TŘEBÍČ	726	842	1568
ŽDÁR NAD SÁZAVOU	638	540	1178

<i>Celkem kraj Vysočina</i>			<i>7983</i>

KROMĚŘÍŽ	637	753	<i>1390</i>
UHERSKÉ HRADIŠTĚ	1026	1173	<i>2199</i>
VSETÍN	518	827	<i>1345</i>
ZLÍN	1291	1831	<i>3122</i>
<i>Celkem Zlínský kraj</i>			<i>8056</i>

<i>Celkový součet</i>	<i>240079</i>	<i>190058</i>	<i>430137</i>

Zdroj: Informační systém CIS, zpracovalo Oddělení analýzy rizik ŘSCP OAMP PČR (vlastní úprava)

Příloha č. 6

Vážený pane / vážená paní,

prosím o vyplnění dotazníku, který je součástí diplomové práce. V rámci své diplomové práce je prováděn výzkum, zda došlo ke změně v počtu žadatelů o pobyt, práci, nebo trvalý pobyt, či azylové řízení po vstupu ČR do Schengenského prostoru, nebo jak se změnilo rozložení žadatelů dle sociodemografických ukazatelů. Vytvořené dotazníky k tomuto výzkumu budou sloužit pouze k diplomové práci a po jejím zpracování budou dotazníky zničeny.

V dotazníku u každé otázky vyberte jednu odpověď. Odpověď, která je nejbližší vašemu názoru, zaškrtněte.

národnost				
věk	do 30 let	do 40 let	do 50 let	
pobyt v ČR	turistický	pracovní		
práce v ČR	zaměstnání	podnikání		
práce na živnostenský list	ano	ne		
práci jsem získal/a přes zprostředkovatele	ano	ne		
v ČR (délka pobytu)	5 let	10 let	více než 10 let	
žádost o trvalý pobyt	ano	ne		
žádost o dlouhodobý pobyt	ano	ne		
azylové řízení	ano	ne		
sloučení rodiny	ano	ne		
uvažujete o tom, že Vás bude rodina do ČR následovat	ano	ne		
vzdělání	základní	střední	vysokoškolské	
ubytování	ubytovna	ubytování spojené se zaměstnáním	podnájem	pronájem bytu s více osobami
V ČR se mi žije lépe z důvodu:				
lepší výdělků	ano	ne		

lepší práce	ano	ne		
mám možnost se zdokonalit	ano	ne		
získám praxi a po návratu snadněji získám práci	ano	ne		

Domníváte se, že vstupem ČR do Schengenského prostoru se změnila vízová povinnost pro zájemce o práci v ČR k lepšímu?

ano	ne

Domníváte se, že je v ČR více pracovních příležitostí pro pracující po vstupu do Schengenského prostoru?

ano	ne

Domníváte se, že je v ČR více pracovních příležitostí pro kvalifikované pracovníky z jiných států, než tomu bylo před vstupem do Schengenského prostoru?

ano	ne

Domníváte se, že zahraniční pracovníci jsou diskriminováni tím, že vykonávají méně kvalifikovanou práci?

ano	ne

Domníváte se, že jste ze strany úřadů diskriminováni více než zaměstnanci ze Schengenského prostoru?

ano	ne	nevím

Dochází k častějším kontrolám na pracovišti ze strany státních orgánů po vstupu ČR do Schengenského prostoru?

ano	ne	nevím

V ČR mám obavy:		
ze ztráty zaměstnání	ano	ne
z kriminality	ano	ne
z vydírání ze strany zprostředkovatele	ano	ne